

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

MAKRO EKONOMİK PERFORMANS
FARKLILIKLARINDA DEVLETİN ROLÜNE
KURUMSAL BİR YAKLAŞIM

Sinan ATAER
2502150177

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Binhan Elif YILMAZ

İSTANBUL - 2021

ÖZ

MAKRO EKONOMİK PERFORMANS FARKLILIKLARINDA DEVLETİN ROLÜNE KURUMSAL BİR YAKLAŞIM

Sinan ATAER

Bu çalışmada kurumların ekonomik sistem ile bağı ve ilişkisi, devletin kurumsal yapıyı ve ekonomik performansı etkileme kabiliyeti bağlamında incelenmiştir. Kurumların ekonomik performansla etkileşiminde devletin rolü doğrudan ekonomik performans üzerinden değil, kurumsal değişimin sağlanması üzerinden ele alınarak, kamu ekonomi politikalarının daha sağlam kurumlar inşa etmesinin mümkün olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmaya Asıl Kurumsal İktisat ve Yeni Kurumsal İktisat ekollerinin ele alınmasıyla başlanmış, kurumsal iktisat çatısı altında sınıflandırılan diğer iktisat akımları incelenmiş ve tüm kurumsal iktisat çerçevesinin kamu maliyesi ile temas noktalarına değinilmiştir. Ekonomik performans ve kamu kesimi büyüklüğü gibi temel konular açıklandıktan sonra, kamu otoritesinin doğrudan hükümet tercihleri ile etkileyebileceği kamu maliyesi göstergelerinden vergi gelirleri, kamu borçlanması ve kamu harcamaları kavramları daha ayrıntılı olarak ve kurumsal yapı üzerindeki muhtemel etkileri düşünülerek ortaya koyulmuştur. Çalışmanın son bölümünde kamu maliyesi ile kurumsal yapının kalitesi arasındaki ilişki ampirik olarak analiz edilmiştir. İlk olarak vergi gelirlerinin, kamu harcamalarının ve kamu borçlarının kurumsal yapı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu dinamik panel veri analiz yöntemlerinden biri olan Sistem GMM yöntemi ile tahmin edilmiştir. Ardından her bir kamu maliyesi göstergesinin kurumsal kalite üzerindeki etkileri panel zaman serisi yöntemlerinden panel eşbütünleşme ve panel hata düzeltme yöntemleriyle tahmin edilmiştir. Analiz sonucunda hem gelişmiş ülkelerde devletin daha az vergi topladığı, daha az kamu harcaması yaptığı ve daha az borçlandığı durumlarda kurumsal kalitenin olumlu etkileneceği görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelerde sadece vergiler ve kurumsal kalite arasında anlamlı uzun dönemli ilişki

bulunabilmiş ve sonuç gelişmiş ülkelerdeki gibi daha kaliteli kurumsal yapı için daha az vergi toplanması yönünde elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Kalite, Vergi Gelirleri, Kamu Borçları, Kamu Harcamaları.

ABSTRACT
AN INSTITUTIONAL APPROACH TO THE ROLE OF THE STATE
IN THE DISTINCTNESS OF MACROECONOMIC
PERFORMANCE
Sinan ATAER

In this study, the relationship and the tie between institutions and the economic system is examined in the context of the ability of the state to effect the economic performance. The role of the state in the interaction between institutions and economic performance is investigated through institutional change by asking if it is possible to construct more sound institutions via public economic policies. As a start, the Original Institutional Economics and the New Institutional Economics are handled, the other economic approaches under the institutional economics are examined and the touchpoints of those with the public finance are addressed. After explaining the basic concepts as economic performance and government size, the indicators of public finance; tax revenues, public debt and public expenditures are put forward by thinking their possible impacts on the institutional structure. In the last chapter of this study, the relationship between institutional quality and the public finance is analyzed empirically. Firstly, the impact of tax revenues, public debt and public expenditures on the institutional quality is estimated by using a dynamic panel data analysis tool System GMM. Secondly the impact of the public finance indicators on the institutional quality is estimated via panel time series methods as panel cointegration and panel error correction models. As a result, the estimates show that collecting less tax revenues, spending less from the public budget and borrowing less as a public body have positive impact on the institutional quality for the advanced economies. For the emerging economies, only tax revenues seem to have significant impacts on the institutional quality and the estimates say that collecting less tax revenues is better for the quality of institutions.

Keywords: Institutional Quality, Tax Revenues, Public Debt, Public Expenditures.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İKTİSADİ ANLAMDA KURUM KAVRAMI

1.1. Kurumsal İktisadın Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi.....	7
1.1.1. Asıl Kurumsal İktisat	8
1.1.2. Yeni Kurumsal İktisat	10
1.1.2.1. Yeni İktisat Tarihi	11
1.1.2.2. Mülkiyet Hakları İktisadı	15
1.1.2.3. İşlem Maliyetleri İktisadı	18
1.1.2.4. Evrimsel İktisat	20
1.1.2.5. Kamusal Tercihler.....	30
1.1.2.6. Sözleşme Teorisi	32
1.1.2.7. Kolektif Aksiyon Teorisi.....	33
1.1.2.8. Kurumsal İktisat İçinde Değerlendirilebilecek Diğer Akımlar	34
1.1.2.8.1. Modern Avusturya Ekolü.....	34
1.1.2.8.2. Anayasal Tercihler	37
1.2. Kurumsal Yapının Oluşumunda ve Değişiminde Ekonomik, Hukuki, Politik ve Toplumsal Etkenler	38
1.2.1. Ekonomik Etkenler.....	40
1.2.2. Politik ve Hukuki Etkenler.....	42
1.2.3. Toplumsal Etkenler	44

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU EKONOMİ POLİTİKALARI, MAKROEKONOMİK PERFORMANS VE KURUMLAR

2.1. Kurumsal Yapının Kamu Politikaları İle İlişkisi	48
2.2. Makroekonomik Performans.....	52
2.3. Ekonomik Büyüme ve Kurumsal Yapı	53
2.4. Kamu Ekonomi Politikaları İle İlişkili Makroekonomik Göstergeler ve Kurumsal Yapı	59
2.4.1. Kamu Kesimi Büyüklüğü ve Kurumsal Yapı	59
2.4.2. Kamu Harcamaları, Vergi Gelirleri, Kamu Borçlanması ve Kurumsal Yapı	63
2.4.2.1. Kamu Harcamaları ve Kurumsal Yapı	63
2.4.2.2. Vergi Gelirleri ve Kurumsal Yapı	70
2.4.2.3. Kamu Borçlanması ve Kurumsal Yapı	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU MALİYESİ VE KURUMSAL YAPI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AMPİRİK YÖNTEMLER İLE ANALİZİ

3.1. Veri ve Yöntem	92
3.1.1. Veri.....	92
3.1.2. Yöntem.....	94
3.2. Sistem Gmm.....	94
3.2.1. Gelişmiş Ülkeler İçin Tanımlayıcı İstatistikler, Yardımcı Test ve Nihai Test Bulguları.....	95
3.2.2. Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Tanımlayıcı İstatistikler, Yardımcı Test ve Nihai Test Bulguları	97
3.3. Panel Hata Düzeltme Modelleri	100
3.3.1. Gelişmiş Ülkeler Paneli İçin Yardımcı Test Bulguları	105
3.3.2. Gelişmiş Ülkeler Paneli İçin Hata Düzeltme Modeli Tahminleri.....	107
3.3.3. Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli İçin Yardımcı Testler ve Bulguları	110
3.3.4. Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli Hata Düzeltme Modeli Bulguları	113
3.4. Ampirik Analizlerin Bulguları Üzerine	114
SONUÇ.....	117

KAYNAKÇA	120
EKLER.....	136
ÖZGEÇMİŞ.....	154

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: ICRG Politik Risk Bileşenleri ve Ağırlıkları	93
Tablo 2: Gelişmiş Ülkeler Paneli Tanımlayıcı İstatistikler	96
Tablo 3: Gelişmiş Ülkeler Paneli Varyans Artırma Faktörü (VIF) Testleri	96
Tablo 4: Gelişmiş Ülkeler İçin Sistem Gmm Sonuçları.....	97
Tablo 5: Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli Tanımlayıcı İstatistikler	98
Tablo 6: Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli Varyans Artırma Faktörü (VIF) Testleri.....	99
Tablo 7: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Sistem Gmm Sonuçları.....	99
Tablo 8: Gelişmiş Ülkeler İçin Birimler Arası Korelasyon Testleri	105
Tablo 9: Gelişmiş Ülkeler İçin Birim Kök Testleri.....	106
Tablo 10: Gelişmiş Ülkeler İçin Eşbütünleşme Testleri	106
Tablo 11: Gelişmiş Ülkeler Panelleri Homojenlik Testi.....	107
Tablo 12: Kurumsal Kalite Ve Vergi Gelirleri İlişkisinin Panel Amg Sonuçları	109
Tablo 13: Kurumsal Kalite ve Kamu Harcamaları İlişkisinin Panel Amg Sonuçları ...	109
Tablo 14: Kurumsal Kalite ve Kamu Borçları İlişkisinin Panel Amg Sonuçları	110
Tablo 15: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Birimler Arası Korelasyon Testleri	111
Tablo 16: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Birim Kök Testleri.....	112
Tablo 17: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Eşbütünleşme Testleri.....	112
Tablo 18: Gelişmekte Olan Ülke Panelleri İçin Homojenlik Testi	113
Tablo 19: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Kurumsal Kalite ve Vergi Gelirleri Panel Hata Düzeltilme Modeli Sonuçları	114

KISALTMALAR LİSTESİ

A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
ECM	: Error Correction Model
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ICRG	: International Country Risk Guide
IMF	: International Monetary Fund
SİSTEM GMM	: Sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu
SWIID	: Standardized World Income Inequality Database
WDI	: World Development Indicators
WGI	: Worldwide Governance Indicators

GİRİŞ

Ülkelerin tarih boyunca izledikleri gelişme yolları bazı ülkeleri yavaş ama sürekli biçimde ilerilere taşımış, bazı ülkelerin yerinde saymasına sebep olmuş, bazı ülkeleri ise uluslar yarışında arka sıralara mahkum etmiştir. Ülkelerin ekonomik ve insani gelişmişlik grafiğine uzaktan bakıldığında münferit birkaç örnekte sıçramalar ve atılımlar gözlenmektedir. Bu çalışmanın ortaya çıkışına vesile olan soru, işte böyle uzaktan bakılan bir grafik üzerine sorulan “Güney Kore nasıl oldu da Türkiye’yi büyüme ve kalkınma yarışında bu denli geride bırakabildi” sorusuydu. Bu sorunun cevabı politik ve ekonomik stratejilerden uluslararası ilişkilere kadar pek çok alanda ayrı ayrı verilebilirdi. Ancak söz konusu politikaların, ilişkilerin ve stratejilerin nasıl yönlendirildiği, ülkeden ülkeye ve zaman içinde nasıl değiştiği hala çözülememiş bir bulmaca olarak kalacaktı. Bu noktada kurumsal iktisatın savları oldukça verimli bir kapı aralamıştır. Kurumsal iktisat başlangıcı itibarıyla ne klasik ekole ne de Marksist yaklaşımlara benzeyen, üçüncü bir yol arayışından doğmuş ve önemli bir süre bu arayışla yoluna devam etmiş bir düşünce akımı olarak ekonomik sistemin, içinde bulunduğu ülkenin kurumsal yapısından bağımsız olamayacağını ileri sürmüştür. Ekonomik sistem bilakis kurumsal yapının içine doğar, bu yapı ile birlikte yaşar ve bu yapı tarafından yönlendirilir. Tüm ekonomik tahlilleri bu gerçekliğe göre tasarladığımızda ise anaakım iktisat varsayımlarının tümünü yeniden yapılandırma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Sayılan bu özellikleri nedeniyle asıl kurumsal iktisat ekolünün bir heterodoks iktisat akımı olduğu görülmektedir.

Ardından yeni kurumsal iktisat ekolü, asıl kurumsal iktisat yaklaşımının klasik ve neoklasik düşünceye çok da tezat olmadığını, bazı güncellemeler, genişletmeler ve değişikliklerle, anaakım iktisat varsayımlarının da esnetilmesiyle, kurumsal yaklaşımın iktisatın tüm alanlarına ve modern analiz yöntemlerine uygun olabileceğini ileri sürmüştür. Asıl kurumsalcılar ile yeni kurumsalcılar arasındaki tartışmaya değinmeden, yeni kurumsalcıların hızlanan iletişim ağları, bilginin yeniden üretiminin hızlanması ve

analiz yöntemlerindeki elverişlilik nedeniyle daha geniş bir kapsama alanına ulaştığını söylemek mümkündür.

Asıl kurumsal iktisatın geliştirdiği yaklaşım, yeni kurumsal iktisatın bu yaklaşımları yeni analiz yöntemleri ile uyumlaştırması ve bu tez araştırmasının devletin ekonomik sistemdeki rolü üzerine olması düşüncesi bu çalışmayı “kurumsal değişimin olumlu yönde sağlanması ve bu sayede ekonomik performansın artırılması yolunda devlet kendi aygıtları ile nasıl müdahaleler yapabilir” sorusuna cevap arayan bir yola sokmuştur. Devletin hem kısa vadeli etkiler bırakan hem de politika setleriyle uzun vadeli etkileri, alışkanlıkları, davranış kalıplarını şekillendiren aygıtları mevcuttur. Ekonomik anlamda bu aygıtların başında maliye politikası araçlarından vergiler ve harcamalar gelmektedir. Açık ekonomilerde borçlanma da vergiler için bir alternatif oluşturduğundan devletlerin önemli ekonomik araçları arasında yer almaktadır. Elbette devletlerin başkaca ekonomik araçları ve politika setleri de mevcuttur. Örneğin denk bütçe ya da açık bütçe politikaları, ithalat ihracat dengesine ilişkin politikalar, büyümeye ilişkin politikalar da devlet eliyle yönlendirilebilir. Ancak bu politikaları etkileyen araçlar dolaylıdır. Devlet bu politikaları, bazı teşvikler ve indirimler yoluyla, para politikasının bazı araçlarını kullanarak ya da farklı yollarla düzenler. Beri tarafta vergi gelirleri, kamu harcamaları ve kamu borç stoku devletlerin doğrudan tercihleri ve kararlarıyla belirlenebilmektedir. Kendi içlerindeki esneklik ayrıca değerlendirildiğinde, teorik ve tarihsel olarak vergiler, kamu borçları ve kamu harcamaları devletin serbest tasarruf hakkının bulunduğu ve etkilerini hem kısa vadede hem de uzun vadede çeşitli yollarla gösteren araçlar olmuştur.

Bahsedilen unsurlar doğrultusunda, bu çalışmada öncelikle iktisadi anlamda kurum kavramı tartışılmış ardından hem Asıl Kurumsal İktisat’ın hem de Yeni Kurumsal İktisat’ın alt başlıklarına dahil edilebilecek iktisadi araştırma alanları ve bu alanların kamu maliyesi ile olan ilişkileri anlatılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümün devamında kurumsal yapının oluşmasında etkili olan ekonomik, politik, hukuki ve toplumsal etkenlerin çerçevesi çizilmiş ve literatürde bu etkenlerin sayısallaştırılmasında kullanılan endeksler hakkında bilgiler aktarılmıştır. İkinci bölümde ise kurumsal yapının ekonomik performans

ile ilişkisi, kamu politikaları ile etkileşimi ve kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Ardından bu tezin odağını oluşturan kamu maliyesi göstergelerinden vergi gelirleri, kamu borçlanması ve kamu harcamalarının temel çerçevesine ve bu çerçevelerin kurumsal yapı ile temas noktalarına değinilmek istenmiştir. Ampirik analizi içeren son bölümde temel bir literatür incelemesi ile beraber, ampirik analizde kullanılan veri kaynakları ve yöntem tanıtılmış, ardından analiz bulgularına ve bu bulguların yorumlanmasına değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKTİSADİ ANLAMDA KURUM KAVRAMI

Kurumlar, bir toplumda tüm bireyler arasındaki etkileşimleri şekillendiren, adeta toplumda yer alan oyunun kurallarıdır. Kurumlar insanları kısıtlayan ancak yine insanlar tarafından belirlenmiş normlardır¹. Şüphesiz, bu kısıtlamalar toplumu şekillendirirken, toplumun ekonomik hayatını da yönlendirirler. Bir toplumda, yerleşik kurumların ve yazılı kuralların ekonomik hayatta etkileri olduğu gibi, soyut kuralların da etkileri vardır ve bu etkiler belki de yazılı kurallardan ve bu kuralların yaptırımlarından daha etkili ve saygındırlar.

Kurumsal iktisat alanına katkıda bulunan bilim insanlarından başlıcalarının “kurum” tanımlarını “eski-asıl kurumsal iktisat” ve “yeni kurumsal iktisat” zümreleri arasında ayırım yapmadan bir arada ele alabiliriz. Çünkü kurum tanımlarında asıl kurumsal iktisat ile yeni kurumsal iktisat temsilcilerinin radikal düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Veblen² kurumları, “geçmişten derlenen düşünce alışkanlıkları” olarak tanımlamıştır. Commons³ soyut kurumları, bireysel eylemlerin özgürleştirilmesi, genişletilmesi ve denetlenmesi sonucu ortaya çıkmış kolektif eylemler olarak nitelendirmiştir. Mitchell⁴ ise kurum tanımını yaparken, geniş kabul görmüş ve iyi şekilde standartlaşmış sosyal alışkanlıklardan bahsetmektedir. Ayres⁵, Veblen’in tanımına benzer bir tanımla, kurumları, geçmişten gelen efsanelerden, inanışlardan gelmiş ve toplumda yerleşmiş statü ve hiyerarşi sıralamalarını belirleyen kurallar toplamı olarak ifade etmiştir. Hamilton⁶ kurumsal iktisat kavramının öncülerinden biri olarak, kurum tanımını, “kısmen

¹ Douglass C. North, **Kurumlar Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans**, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2. bs., 2010, s. 9.

² Thorstein Veblen, “Why is Economics Not an Evolutionary Science?”, **Quarterly Journal of Economics**, C.XII, No:4, 1898, pp. 373-397.

³ J. R. Commons, Institutional Economics, **American Economic Review**, C.XXI, No:4, 1931, pp. 648-657.

⁴ Wesley C. Mitchell, “Intelligence and The Guidance of Economic Evolution” (1936), **The Backward Art of Spending Money** Ed. By. A. M. Kelley, 1950, pp. 103-136.

⁵ C. E. Ayres, **The Theory of Economic Progress**, Chapel Hill, University of North Carolina Press, s. 76.

⁶ W. Hamilton, The Institutional Approach to Economic Theory, **American Economic Review**, C.IX, March 1919, pp. 309-318.

hakim ve istikrarlı sosyal alışkanlıklar demetine eşlik eden resmi ve gayriresmi yaptırımların şekillendirdiği, aynı zamanda toplumdaki gruplara ait alışkanlıkların ve geleneklerin içinde yerleşmiş insan davranışlarını sınırlandıran olgular” şeklinde yapmıştır. Matthews⁷ tanımında, kurumlardan, “iktisadi bireyi yönlendiren ve sosyo-ekonomik hakları tanımlayan kısıtlamalar” olarak söz etmektedir. Bu, çalışmanın temelini oluşturan tanımlamalar, Yeni Kurumsal İktisat ekolünün babası sayılan Douglass C. North tarafından geliştirilen yaklaşıma dayanmaktadır.

North, resmi kurumlar ve gayriresmi kurumları tanımlamış ve aralarındaki farkları belirlemiştir. Bu bağlamda gayriresmi kurumları, toplumdaki gayriresmi kurallar, gelenekler ve normlar olarak ifade eden North, bu kurumları derinlemesine inceleyerek iktisatla olan ilişkilerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Resmi kurumlar ise devletin yasa yoluyla toplumda oluşturmaya çalıştığı davranış kalıplarıdır. Ancak yasa ile oluşturulmaya çalışılan resmi kurumların ruhunu da gayriresmi kurumlar oluşturmaktadır. Douglass C. North, kurumların ve kurumsal değişimin ekonomik performansı etkilemesi konusunu bir tartışma noktası olarak görmemekte ve kurumları ekonomik performans farklılıklarını oluşturan kesin bir olgu olarak ele almaktadır⁸. Kurumların ekonomik hayata temas ettiği noktalarla ilgili tafsilatlı açıklamalar getiren North, en önemli kesişme noktaları olarak mübadele ve üretim maliyetlerini ön plana çıkarmıştır⁹. Kendisi, kalkınma iktisatçılarının farklı ülkelerde farklı ekonomik performansların oluşmasına ikna edici açıklamalar getiremediğine inandığını belirtmektedir. Kurumsal İktisat, farklı ülkelerin neden az geliştiğini ve çöktüğünü ya da geliştiğini ve yükseldiğini açıklayacak bakış açısına sahip bir yaklaşımdır¹⁰. Ancak bu görüşlerini bir tez olarak savunmaz ya da bir problemi çözdüğünü ve kurumsal iktisatın bu çözümü sunan ekol olduğunu ileri sürmez. North’a göre daha yürünecek çok yol vardır ve konuşulması gereken çok konu vardır. Kurumlar, verimlilik artışına ya da azalışına sebep olacak elementleri içeren büyük bir

⁷ Robin Matthews, “The Economics of Institutions and Sources of Growth”, **Economics of Journal**, C.96, 1986, pp. 903-918.

⁸ North, **Kurumlar Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans**, s. 9-10.

⁹ **A.e.**, s. 13.

¹⁰ **A.e.**, s. 19.

yamalı bohçayı oluşturan, her bir yamayı ifade eder.¹¹. Douglass North, yukarıdaki alıntılarının yapılmış olduğu kitabında önemli sorular yöneltmektedir. “Kurumlar önemli midir? Peki, gümrük tarifeleri, düzenlemeler ve kurallar bir anlam ifade ederler mi? Devletler bir fark yaratabilir mi? Amerika Birleşik Devletleri’nden Meksika’ya adım attığımızda meydana gelen büyük refah farklılığını açıklayabilir miyiz? Piyasaları işler hale getiren ya da tıkayan şey nedir? Ticarete dürüstlük fark yaratır mı?” Bütün bu sorular North’un “Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans” kitabında kurumsal iktisatın ilerlemesi için yeni bir rota oluşturmak üzere sorulmuştur. Bu rotayı oluşturmaktaki amaçlar ise şu şekilde özetlenmiştir; “İktisadi, siyasi ve askeri kuruluşların şekilleri, refah maksimizasyonuna ve kalkınmaya yönelik olarak oluşturulabilir ancak bu sadece ve sadece kendi kendine evrilen kurumsal yapı ve bu yapı tarafından değerlendirilmiş fırsatların toplanmasının bir sonucu olarak gerçekleştirilebilir”¹². Kamusal tercih iktisatçılarının söylediği gibi devlet Leviathan’dır ve mafyatik bir yapıdır ve bu sorun sadece, kültürel yapının ürettiği davranış kalıpları ve normların, resmi kurallarla olan ilişkilerinin bilincine varılarak çözülebilir¹³.

Bu aşamada, Pamuk (2014), resmi kuralların “yukarıdan” geldiğini, bir gecede değiştirilebileceğini ancak “aşağıdan” gelen gayriresmi kurallarla uyumlu oldukları ölçüde kalıcı olabileceklerini ifade etmektedir¹⁴. Farklı bir söyleyişle, resmi kurallar hızlı biçimde değiştirilebilir ancak eğer toplumla uyumlu değilse kalıcı olamazlar ve yaptırım güçleri de zayıf olur. Ancak, eğer politikacılar ve kanun koyucular bu yeni normlar hususunda ısrarcı olurlarsa, toplumsal geleneklerle uyumlu olmasalar bile kendi kısıtlı etki alanlarını yaratabilirler¹⁵. Şevket Pamuk’a göre, kurumlar toplumda bir kere şekillenip yerleştiğinde, katılık kazanırlar ve artık değişime dirençli hale gelirler. Bu kurumlar resmi bir kural aracılığıyla kaldırılrsa bile, toplumda geçerliliklerini sürdürürler.

¹¹ A.e., s. 17.

¹² A.e., s. 153.

¹³ A.e., s. 182.

¹⁴ Şevket Pamuk, *Türkiye’nin İki Yüzyıllık İktisadi Tarihi*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

¹⁵ A.e.

Bu durum, dünün kurumlarının bugünün kurumlarını etkilediği anlamına gelir. Eski kurumların üstesinden gelmek ancak ve ancak yeni kurumlar oluşturmakla ve bu yeni kurumların toplumda güçlenmesini ve yerleşmesini sağlamakla mümkündür¹⁶. Burada belirtilmelidir ki, söz konusu eski kurumsal yapının avantaj sağladığı bazı zümreler olacaktır. Yeni kurumsal yapının savunucuları ile eski çıkar zümreleri, çatışma içine girecektir. Pamuk, kurumlara ilişkin ahlaki riski; “Kurumlar bir ülkede, toplumun refahını artıracak, üretimi ve verimliliği destekleyecek yönde değil küçük grupların çıkarlarını koruma amacıyla şekillendirilebilir” sözleriyle tanımlamıştır¹⁷.

1.1. Kurumsal İktisadın Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Kurumsal iktisadın ortaya çıkışını ve tarihsel gelişimini anlatırken burada izlenecek yöntem, kurumsal iktisadın hangi ihtiyaçlar doğrultusunda doğduğunu, doğuşundan sonra hangi sorunların çözümüne yönelik öneriler getirdiğini ifade etmek olacaktır. Elbette bu çalışmanın konusu olan devletin rolü ile ilgili çıkarımlar da hem kurumsal iktisadı doğuran ihtiyaçlar bağlamında hem de mevcut sorunlar için sunulan çözüm önerileri bağlamında değerlendirilecektir.

Bu çalışmada “Kurumsal İktisat” olarak ifade edilen terim, hem asıl kurumsal iktisatı hem de yeni kurumsal iktisatı içermektedir. Her ne kadar asıl kurumsal iktisat temsilcileri kendilerinin Klasik İktisat ve Marksizme alternatif olarak üçüncü bir yolun takipçileri olduğunu, buna karşın yeni kurumsal iktisat akımına mensup olanların aslında birer Neo-klasik İktisat savunucusu olduğunu iddia etse de her iki akımın ortak kabulleri ve ortak çıkarımları mevcuttur. Bu ortak noktalardan hareketle çalışmada kurumsal yaklaşımın temel prensipleri üzerinden incelemeler yapılacak ve kurumların kamu ekonomi politikaları ile ekonomik performans üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

¹⁶ A.e., s. 40.

¹⁷ A.e., s. 42.

Takip eden bölümlerde önce Asıl Kurumsal İktisat'ın Veblen'le birlikte ortaya çıkışı, evrimsel iktisat düşüncesinin nasıl kurumsal iktisat düşüncesine evrildiği, Veblen'in takipçilerinin Veblen Felsefesi ile olan ilişkileri, Asıl Kurumsal İktisat'ın bir ekol olarak incelenmesi ve klasik anlamda kurumların kamu otoritesi bağlamında değerlendirilmesi incelenecektir. Asıl Kurumsal İktisat temsilcilerinin çağdaş kamu maliyesi hakkında düşüncelerine ve kamu maliyesi, kamu ekonomi politikaları ile asıl kurumsal iktisat arasındaki ilişkiye de aynı alt bölümde yer verilecektir. Ardından Yeni Kurumsal İktisat alt başlığı altında yeni kurumsalcılığın doğuşu temel kaynaklar aracılığı ile anlatılarak, bu akımın da kamu ekonomi politikaları ile olan bağlantısı irdelenecektir. Veblen, Asıl Kurumsal İktisat için ne denli önemliyse, Douglass C. North da Yeni Kurumsal İktisat için o derece yüksek bir öneme sahiptir. Bu yüzden North çevresinde ve sonrasında şekillenen yeni kurumsalcılık ekolünün temel prensiplerinden bu bölüm altında bahsedilecektir. Yeni Kurumsal İktisat, nispeten modern bir iktisadi akım sayıldığından, ortaya çıktığı ve büyüdüğü yıllar iktisadi bilginin üretilmesinde yüksek bir hıza ulaşılmış yıllarla örtüşmektedir. Bu yüzden içinden çıktığı Asıl Kurumsal İktisat'tan farklı olarak çok daha fazla sayıda alt dallara ayrılmış ve diğer ekollerle daha yüksek seviyede etkileşim içinde bulunmuştur. Bu bilgiler ışığında yeni kurumsalcılık daha ayrıntılı olarak kendi alt dalları aracılığıyla anlatılacaktır.

1.1.1. Asıl Kurumsal İktisat

Kurumsal iktisat kavramı, klasik anlamıyla Veblen, Commons ve Mitchell tarafından öncülük edilen Amerikan iktisadi düşünce ekolünü ifade eder. Ekonomik karar alma süreçlerinin içinde bulunduğu toplumsal ve sosyal bağlam içinde değerlendirilmesi gerektiği fikri asıl kurumsal iktisatın temelini oluşturmaktadır. Genellikle Klasik ve Neo-klasik İktisat teorilerine karşı muhalif bir konumda olmasıyla betimlenmektedir. Asıl kurumsal iktisatın merceğinden bakan kurumsal iktisatçılara göre önemli olan ekonomideki fiyat mekanizmalarının nasıl oluştuğu değildir. Onlara göre değerlerin nasıl

oluştugu ve değer sistemlerinin zaman içinde nasıl değiştigi iktisatın ana hareket noktası olmalıdır¹⁸.

Ömer Demir (1996); gelenek, hukuk, yasal süreçler, piyasa süreçleri ve ekonomik faaliyetler gibi kavramlara ve bu kavramların her birinin diğeriyle olan etkileşimine dikkat çekmektedir. Demir’e göre ekonomik faaliyetlerin sınırlarını belirleyen haklar, gelenek ve hukuk düzeni yoluyla yeniden şekillendirilir. Geleneklerin ve hukuk kurallarının da bir işleyişi ve yeniden şekillenmesi mevcuttur. Bu anlamda yasal süreçler ile piyasa süreçlerinin etkileşiminin ardında ve aynı zamanda hukukun işleyişinin özünde bulunan değerlerin neler olduğu kurumsal iktisatın (Ömer Demir “kurumcu iktisat” kavramını kullanır) konusudur¹⁹.

Bu tez çalışması, kurumları ampirik bir analize konu etmesi bakımından Yeni Kurumsal İktisat akımının etkisi altında bulunsada Eyüp Özveren (2007)’in dikkat çektiğı bir özellik bakımından asıl kurumsal iktisatın etkisi altındadır. Özveren, tanımların öneminden bahsettikten sonra alandaki çalışmaların “iktisadi süreçte kurumların rolü” gibi başlıklara sahip olmasını, literatürde hakim olan ekonometrik yaklaşımların etkisiyle şekillenmiş olarak görmektedir. Bu ifadeye göre kurumlar ekonomik süreçlere sonradan dahil olmazlar. Böyle bir başlıklandırma kurumsal iktisatın özüne aykırı bir duruşu sembolize etmektedir²⁰. Bu noktadan hareketle, kurumların bağımlı değişken olarak kullanıldığı çalışmaların, ampirik olanaklar bakımından zorlayıcı olsa da asıl ve yeni kurumsal iktisat fark etmeksizin bu akımın doğasına uygun olacağını söylemek yanıltıcı olmaz.

¹⁸ Peter G. Klein, “Institutional Economics,” **Encyclopedia of Economics**, New York, McGraw-Hill, 1982, pp. 530-532., s. 530-531.

¹⁹ Ömer Demir, **Kurumcu İktisat**, Ankara, Vadi Yayınları, 1996, s. 67.

²⁰ Eyüp Özveren, “Kurumsal İktisat: Aralanan Kara Kutu,” **Kurumsal İktisat**, Ed. by. Eyüp Özveren, İstanbul, İmge Kitapevi, pp. 15-43, s. 17.

1.1.2. Yeni Kurumsal İktisat

Yeni Kurumsal İktisat; iktisat, hukuk, örgüt teorisi, siyasal bilimler, sosyoloji ve antropoloji gibi bilim dallarını, sosyal, politik ve ekonomik kurumları anlamak için bir arada kullanan disiplinlerarası bir girişimdir. Birincil dili iktisat olsa da diğer sosyal bilim disiplinlerinden kavramları da özgürce kullanmaktadır. Amacı, kurumların ne olduğunu, nasıl ortaya çıktıklarını, hangi amaca hizmet ettiklerini, nasıl değiştiklerini ve nasıl yeniden şekillendirilebileceklerini açıklayabilmektir²¹. Klein, Yeni Kurumsal İktisat'ın Asıl Kurumsal İktisat ile ortak zeminini üç maddede özetlemektedir; bireysel davranışlar yerine kolektif davranışlara odaklanma, iktisata mekanik yaklaşım yerine evrimsel yaklaşımla bakmayı tercih etme ve indirgemeci mantık yerine ampirik gözlem yapmanın önemsenmesi²². Bu bilgiler ışığında Yeni Kurumsal İktisat akımını, kendisini oluşturan alt dallarla birlikte incelemek yerinde olacaktır. Bu incelemeye yardımcı olması için söz konusu alt dalların kısa birer tanıtımını yapmak yerine yöntemsel olarak; dalların ortaya çıkış serüvenleri, öncüleri ve günümüz temsilcileri, o dalın niçin Yeni Kurumsal İktisat içinde değerlendirildiği, çalışmamızın konusuna uygun olarak o dala ilişkin kamu ekonomi politikaları ile bağlantılarının bulunup bulunmadığı, son olarak da aynı dalın Asıl Kurumsal İktisat yaklaşımı tarafından nasıl ele alındığı sunulacaktır. Bu yöntemle her bir alt daldaki çalışmaların hem kendi alanlarına getirdikleri yeni yaklaşımlar hem de kamu ekonomik performansını değerlendirme biçimleri bu başlıklar altında verilecektir.

Yeni Kurumsal İktisat'ın alt dallarının sınıflandırması konusunda bir fikir birliği mevcut değildir. Farklı çalışmalarda farklı alt başlıklarla ele alınan Yeni Kurumsal İktisat, 2005 yılında Rudolf Richter tarafından bir çalışma²³ ile sistemli bir şekilde alt dallarına

²¹ Peter G. Klein, "New Institutional Economics", **SSRN**, No:115811, 1998, s. 1.

²² **A.e.**, s. 1.

²³ Rudolf Richter, "The New Institutional Economics – Its Start, Its Meaning, Its Prospects", **European Business Organization Law Review**, C.VI, No:2, 2005, pp. 161-200.

ayrılmıştır. Richter'in kullandığı yaklaşımın basitliği, bilimselliği²⁴ ve kapsamının uygunluğu nedeniyle bu çalışmada söz konusu sınıflandırma kullanılmaktadır.

1.1.2.1. Yeni İktisat Tarihi

Kliometri kavramı içindeki “clio” kelimesi tarih, “metric” kelimesi ise ölçüm kavramlarını temsil eder. Akımı ayrıntılı incelemeden önce, iktisat tarihinde teori ve doktrinlere ek olarak, tarihsel verilerin nicel yöntemlerle incelenmesi neticesinde “Yeni İktisat Tarihi” alanının oluştuğunu belirtebiliriz.

Claudia Goldin, 1995 tarihli makalesinde²⁵ kliometri akımının ne zaman ve nasıl başladığına açıklamalar getirmeye çalışmıştır. Goldin, bir devrim olarak nitelendirdiği Yeni İktisat Tarihi akımının ortaya çıkışını 1960'lı yıllara dayandırmaktadır. O tarihlerde genç bir akademisyen olan Douglass C. North, akımın isim babasıdır ve Fogel ile birlikte Purdue Üniversitesi'nde Yeni İktisat Tarihi olarak adlandırdıkları alanlarıyla ilgili akademik toplantılar yapmaya başlamışlardır. Goldin, akımın 1960'lı yıllarda başarılı bir şekilde yeşermesini, 1957 yılında İktisat Tarihi Birliği'nin Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu (NBER) ile birlikte düzenlediği Gelir ve Servet Araştırmaları Konferansı sayesinde oluşan akademik altyapıya ve birikime bağlamaktadır. Bu konferansta ve sonrasında, 1960'lı yıllarda yeni iktisat tarihçilerinin kullanımına sunulacak olan veri setleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

North²⁶ bu konuda mütevazı davranarak, akımın başlangıcını kesin bir dille 1957 yılındaki konferansa ve bu konferansta Alfred Conrad ve John Meyer tarafından sunulan, birincisi yöntem üzerine ikincisi kölecilik ekonomisi üzerine iki çalışmaya

²⁴ Rudolf Richter, 1984-1997 yılları arasında Yeni Kurumsal İktisat üzerine yapılan ortak yayınlarda editörlerin çalışmalarını konularına göre hangi ana dala dahil ettiklerini ortaya koymuş, altı yayın ve editörün bu alanda temsiliyetinin kuvvetli olmadığını belirtse de bahsi geçen alt dalların Yeni Kurumsal İktisat'a dahil olduğunu söylemenin yanıltıcı olmayacağını ileri sürmüştür.

²⁵ Claudia Goldin, “Cliometrics and the Nobel”, **Journal of Economic Perspectives**, C.IX, No:2, 1995, pp. 191-208.

²⁶ Douglass C. North, “The New Economic History After Twenty Years”, **American Behavioral Scientist**, C.XXI, No:2, 1977, s. 187.

dayandırmaktadır. Konferanstan 20 yıl sonra yazdığı makalesinde North, yeni iktisat tarihinin katkılarını değerlendirmek için, neyi anlamaya çalıştığını ve bu anlayışın kesin sınırlarının nerelerde olduğunu sorarak işe başlamaktadır.

Kliometri alanında önemli yeri olan makalesinde Donald N. McCloskey²⁷, North'un sorduğu bu soruları kendi açısından kliometrinin üç önemli başarısını anlatarak tafsilatlı şekilde yanıtlamaktadır. McCloskey'e göre kliometrinin ilk ve pek de yaratıcılık gerektirmeyen başarısı, başarısız ekonomileri tekrar gündeme almak ve o güne kadar yanlış kullanılmış sayısal verileri yeniden düzenlemektir. Yaptıkları bu faaliyetler, nihai bir amaç değil, daha yüksek hedeflere ulaşmak için kullandıkları bir başlangıç basamağıydı. Yalnız bu basamak bile o günlerde klişe ifadelerin kullanımından öteye geçemeyen güncel ekonomi çevreleri için, muazzam fırsatlar sunan bir kapının açılması anlamına geliyordu. İkinci başarı ise ulaşılması biraz daha zor bir yerdeydi ve kliometri temsilcileri bu alanı iyi değerlendirmişlerdi. O ana kadar basit ekonomik büyüklüklerin; hane sayısı, fabrika sayısı, makine sayısı, dış ticaret hacimleri, yabancı yatırımlar ve bunlar gibi aslında tek başlarına çok şey ifade etmeyen verilerin, güzel ve süslü sözlerle desteklenerek kesin yargılar haline dönüştürülmesi söz konusuydu. Zamanın büyük iktisatçıları da neredeyse "hatadan mutlu" oluyorlardı. McCloskey burada basit sayılarla²⁸; Britanya'nın dış ticaretle var olabildiği, buharlı motorların sanayi devriminin güç kaynağı olduğu, İç Savaş'ın sanayiye beslediği, ondokuzuncu yüzyıl sonunda Rusya büyümesinin yabancı yatırımlar tarafından domine edildiği gibi herkesçe bilinen ve kabul edilen bilgilerin üretildiğini ileri sürmektedir. İşte Kliometri temsilcileri bu bilgileri yeni yöntemlerle sorgulamaya başlayarak riskli olduğu kadar önemli bir işe de imza atmışlardır. İkinci başarıyla bağlantılı olarak, üçüncü ve son başarı da Amerikan iktisadi tarihindeki bir çok önemli olayın yeniden yorumlanması ve verilerin yeniden

²⁷ Donald N. McCloskey, "The Achievements of the Cliometric School", **The Journal of Economic History**, C.38, No:1, 1978, pp. 13-28.

²⁸ A.e., s. 17.

ölçülmesidir. Amerika özelinde bu olayların etrafında yeni bir bilimsel birikim oluşmuş ve Kliometri mensupları farklı bakış açılarıyla bu tarihsel konuları ele almışlardır.

Burada sadece, bu devrimsel çalışmalardan ikisi sunulacaktır. Conrad ve Meyer'in (1958) Amerika'da köleciliğin etkilerini inceledikleri çalışmada daha önce iddia edildiği gibi köleciliğin güney eyaletlerine fayda sağlamadığına karşı fikirlerini verilerle destekleyerek ortaya koymuştur. Köleciliğin tüm güney eyaletleri için kârlı olduğunu, köleliğin kendi kendini ortadan kaldıracak bir sistem olmadığını, köleciliğin hakim olduğu bölgelerin genişlemesinin mümkün olduğunu ve bir derecede gerekli olduğunu ve kölecilikten elde edilen emek değerinin güney eyaletleri için bir kayıp olduğunu, iç savaş sonrası köleciliğin ortadan kalkması nedeniyle sanayileşme hızında geri düşüklerini belirtmiştir. Çalışmanın kliometri açısından özgün değeri o zamana kadar iddia edilen savları ekonometrik yöntemlerle çürütmüş olmasıydı²⁹. İkinci olarak, Fogel'in (1964) doktora tezinden ürettiği çalışma tarihçilerin ekonometrik yöntemlerle tanışması hikayesinde sarsıcı bir etki yaratmıştır. Fogel tez önerisinde demiryollarının önemini ve ülke içindeki tasarrufları ne kadar arttırdığını incelemek için bir araştırma yapacağını belirtmiş ancak ulaştığı sonuçlar tüm literatürün aksine demiryolları olmasaydı da tasarrufların hemen hemen aynı seviyede kalacağını göstermiştir. Tarihsel bir olgunun kabul edilen aksine ekonometrik modellerle yanlışlanması kolay kabul edilebilir bir gelişme değildi. Bu yüzden de Fogel kliometrinin kurucuları arasında zikredilmektedir.

North, bir 20 yıl daha geçtikten sonra 1997 yılında bir makale daha yazarak³⁰, Yeni İktisat Tarihi'nin geldiği yeri değerlendirmiş, ardından da geleceğe ilişkin umutlarını dile getirmiştir. North, Yeni İktisat Tarihi'nin ortaya çıkışının kırkıncı yılında, iktisatın ufuklarının genişlediğinden bahsederken; rasyonellik varsayımının sorgulanmaya başladığından, gerçek dünyadaki belirsizliklerin teorilere katıldığından, işlem

²⁹ A. H. Conrad ve J. R. Meyer, "The Economics of Slavery in the Ante Bellum South", **Journal of Political Economy**, C.66, No:2, 1958, pp. 95-130.

³⁰ Douglass C. North, "Cliometrics 40 Years Later", **The American Economic Review**, C.87, No:2, 1997, pp. 412-414.

malîyetlerinin, politik-iktisadi sistemlerin ve tercihlerin doğasının modellenmeye çalışılmasından söz etmektedir³¹.

Yeni İktisat Tarihi'nin niçin Yeni Kurumsal İktisat'ın bir alt dalı olarak kabul edildiği sorusunun cevabı olarak da North'un açıklamaları yeterli görünmektedir. Yeni İktisat Tarihi akımının temsilcileri, geçmişteki iktisadi olayları kantitatif olarak analiz ederken, günümüzdeki iktisadi olguları geçmişe uzanan güvenilir verilerle incelerken, Neo-klasik teoriye tamamen karşı çıkmamakla beraber bazı varsayımlarını sorgulamış ve bunları modellerine dahil etmişlerdir. Benimsedikleri yaklaşım tam da Yeni Kurumsal İktisat'ın ortaya koyduğu, sahip çıktığı ve Asıl Kurumsal İktisat'a zarar verdiği için eleştirildiği kavramsal çerçevenin içinde yer alabilmektedir.

North, Yeni İktisat Tarihi'nin kırkıncı yılı için yazdığı kısa makalesini Amerikan İktisat Birliği'nin 104. yıllık toplantısında sunmuştur. Aynı toplantıda Avner Greif de yine akımın kırkıncı yılı için bir çalışma sunmuştur³². Yeni İktisat Tarihi'nin önündeki fırsatları ve riskleri değerlendirdiği bu çalışmada Greif'in vurguladığı önemli bir konu da gelişen teknoloji ile daha güçlü bilgisayarların hesaplama kabiliyetini artırdığı ve Yeni İktisat Tarihi alanındaki çalışmaların bu sayede hızlı bir ilerleme kaydettiği konusudur.

İlerleyen zaman içinde görülmüştür ki, Yeni İktisat Tarihi, North ve Greif'in öngördüğü şekilde hızlanan teknolojik gelişme ve bilgisayar programcılığındaki ivmelenmenin de yardımıyla tüm akademik çevrelerce ilgi gören, üzerinde çalışılan bir konu haline gelmiştir. Sadece iktisat tarihi içinde kabul görmüş konuların teyidi ya da tenkidi için değil, günümüzdeki ekonomik olayların ayrıntılı analizi için de Kliometri'nin açmış olduğu yol izlenmekte, geçmişe dönük veriler tarihin sayfalarından çıkarılmakta, veri setleri haline getirilmekte ve sayısal yöntemlerle uzun zaman birimi içeren veriler iktisadi çalışmaların konusu olmaktadır.

³¹ A.e., s. 413.

³² Avner Greif, "Cliometrics After 40 Years", *The American Economic Review*, C.87, No:2, 1997, pp. 400-403.

1.1.2.2. Mülkiyet Hakları İktisadı

Mülkiyet haklarının tanımı ve kapsamı, ekonomik açıklamalar kadar felsefi çıkarımlara da dayanmaktadır. Ancak iktisatçıların mülkiyet hakları ile ilgili çalışmalarına bakıldığında üzerinde görüş birliğine varılmış bir evrensel tanım ya da geniş kabul görmüş bir açıklama karşımıza çıkmamaktadır. Yine de en çok kullanılan tanımlardan biri Harold Demsetz'e ait olan mülkiyet hakları tanımıdır³³. Demsetz (2002); iktisadi anlamda mülkiyet haklarını; bu hakkı elinde bulunduranların, bu hakka karşılık gelen kıt kaynağın üstünde kullanmasına izin veren, toplumsal olarak kabul görmüş haklar olarak ifade etmektedir.

Bu alanda öncü çalışmalardan birine imza atmış olan Alchian, 1965 tarihli makalesinde³⁴ mülkiyet haklarını “bireylerin kaynakları kullanma hakkı” olarak açıklamıştır. Ancak üzerinde ısrarla durduğu şey, bireysel mülkiyet hakkının da aslında toplumsal kaynakları olduğudur. Alchian'a göre mülkiyet hakları sadece kolluk kuvvetleri tarafından korunan haklar değildir. Bu haklar aynı zamanda sosyal kabul, toplumsal normlar, değerler ve dışlama mekanizmaları ile de yürürlükte tutulurlar. Hodgson, Alchian (1965) tarafından ileri sürülen bu görüşün , hem Menger hem de Weber tarafından bu görüşlerin sistematik hale getirildiğini bildirmektedir. Özellikle Weber³⁵ (1968) kısmen devlet hukuku tarafından korunan mülkiyet hakkının ideal tip olduğunu, bunun yanında diğer bir ideal tipin devletin yokluğunda da var olan sahiplik normlarını içerdiğini belirtmektedir³⁶.

Burada mülkiyet hakları iktisatının, Yeni Kurumsal İktisat ile olan bağlantısını kurmak çok zor olmayacaktır. İşlem maliyetleri gibi mülkiyet hakları da özellikle yeni

³³ Harold Demsetz, “Property Rights”, **The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law**, Ed. by. Newman P., Palgrave Macmillan, 2002, pp. 144-145.

³⁴ Armen A. Alchian., “Some Economics of Property Rights”, **Il Politico**, C.30, No:4, 1965, s. 817.

³⁵ Max Weber, **Economy and Society: An Outline of Interpretative Sociology**, C.2, 1922 Tarihli Almanca edisyonundan çeviri, Berkeley: University of California Press, 1968.

³⁶ Geoffrey M. Hodgson, “Much of the ‘Economics of Property Rights’ Devalues Property and Legal Rights”, **Journal of Institutional Economics**, C.XI, No:4, 2015, s. 685.

kurumsal iktisat akımının temelinde yatar. Asıl kurumsal iktisat çerçevesinden ayrılmadan yeni kurumsal iktisatın sürekli olarak atıf yaptığı resmi ve gayriresmi kurumlar, mülkiyet haklarının belirleyicileri ve sürdürücüleridir. Weber'in işaret ettiği ideal tiplerin her ikisinin de varlığı kurumsal yapıyı güçlendirir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, toplumsal normlar ve gelenekler ile uyumlu olmayan resmi kurumsal değişikliklerin toplum tarafından kabulü oldukça zor gerçekleşmektedir. Devlet bu kurumların yerleşebilmesi için yaptırım gücünü kullanır ancak zorla uygulansa da bu tür kurumsal değişikliklerin tam olarak topluma yerleşene kadar etkisiz olduğu bilinmektedir³⁷.

Mülkiyet hakkının hem iktisadi hem de felsefi olarak “tasarruf hakkı” veya “sahiplik hakkı” gibi türleri de literatürde yer almaktadır. Ancak burada Yeni Kurumsal İktisat’a dahil olan bir akım olarak incelendiğinden, derinlemesine ayrımlara girmeden akımın Yeni Kurumsal İktisat’taki yerleri ve bu çalışmada açıklanmaya çalışılan kamu ekonomi politikalarıyla ilişkileri ele alınacaktır.

Literatürde; mülkiyet haklarının açıkça tanımlanmadığı durumların piyasa aksaklıklarına yol açacağı varsayılmaktadır³⁸. Piyasa aksaklığına neden olan bir durum doğrudan doğruya kamunun ekonomiye müdahalesine bir gerekçe oluşturduğundan kamu ekonomisinin ilgi alanına dahil olmaktadır. Kamu otoritesi elindeki hukuki aygıtların yanında, kamu ekonomi politikaları ve düzenleyici aygıtları vasıtası ile serbest piyasanın ortadan kaldırmaya muktedir olamadığı piyasa aksaklıklarını gidermekle yükümlüdür. Bu aşamada Coase’nin bilinen piyasacı çözümünün yanında vergilendirme yolu da aksaklığın düzeltilmesi için bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Piyasacı çözüm, Coase Teoremi olarak bilinen mülkiyet haklarının net olarak tanımlanması ile etkinliğe ulaşılabileceğini savunur. Fakat Coase, bu konuda yazılmış en çok başvurulan makalelerden biri olan, “The Problem of Social Cost” makalesinde aslında konunun çok boyutlu olduğunu, ülkelere göre, hukuk sistemlerine göre ve hatta vakaların

³⁷ Şevket Pamuk, **Türkiye’nin İki Yüzyıllık İktisadi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

³⁸ Daniel H. Cole ve Peter Z. Grossman, “The Meaning of Property Rights: Law versus Economics?”, **Land Economics**, 2002, C.78, No:3, s. 317.

kendi özelliklerine göre çözümün de farklılık gösterebileceğini belirtmiştir. Bu yüzden piyasacı çözüm vaka hukukunun uygulandığı ülkelerde görülebilmektedir. Piyasacı çözüme ulaşılabilmesi için bazı ön kabullerin de var olması şarttır. Bu ön kabullerden en önemlisi işlem maliyetlerinin yokludur. İşlem maliyetleri ile ilgili varsayım gerçek hayatta karşımıza çıkan piyasa aksaklıklarının düzeltilmesini yeterince zorlaştırırken, bir de mülkiyet haklarının ideal dünyada bile net olarak tanımlanamayışı söz konusudur. Coase makalesinde mülkiyet hakkının, sahipliğin ya da kullanım haklarının bu hakları elinde bulunduranlara ne tür ayrıcalıklar tanıdığını, bu ayrıcalıkların hayata geçirilmesinin hukuk sistemleri ve hükümet düzenlemeleri ile ne denli uyumlu olduğunu da tartışmaktadır³⁹.

Devletler ise hukuk yolu ile mülkiyet haklarının tanımlanamaması ya da bu tanımlamadan etkin bir sonuç alınamaması durumunda etkinsizliği, vergilendirme, harcama gibi araçlarla gidermektedir.

Kamunun tüm bu mekanizmalarının yanında, mülkiyet hakları bağlamında dikkate alınması gereken bir diğer unsur, Alchian'ın söz ettiği gibi, mülkiyetin riskleri de beraberinde getirmesidir. Eğer bireyler, bireysel riskleri almakta gönülsüz olurlarsa bu riskleri toplum yararına yine toplum üstlenir. Toplumun soyut varlığı risklere ve dolayısıyla mülkiyete kamu otoritesi eliyle sahip olur. Bu durum ise kamusal mülkiyeti ve kamu büyümesini beraberinde getirir⁴⁰. Kamunun büyüklüğü tartışmalarına ve piyasa aksaklıklarına bakarken, bunları doğuran önemli bir faktörün de bireylerin riskleri toplumsallaştırma eğilimi olduğu göz ardı edilmemelidir. Bunu göz önünde bulundurduğumuzda doğrudan kamu büyüklüğünü, mülkiyet hakları iktisatı çerçevesinde ve yeni kurumsal iktisatın sınırları dahilinde tartışmaya başladığımızı görebiliriz.

³⁹ Ronald H. Coase, "The Problem of Social Cost", **Classic Papers in Natural Resource Economics**, London, Palgrave Macmillan, 1960, pp. 87-137.

⁴⁰ Armen A. Alchian, **Some Economics of Property Rights**, s. 829.

1.1.2.3. İşlem Maliyetleri İktisadı

İşlem maliyetleri iktisatı, doğrudan doğruya hem Asıl Kurumsal İktisatın hem de Yeni Kurumsal İktisatın konusudur. Ancak bu konuyla ilgili literatürü incelemeden önce belirtmek gerekir ki, etrafında zaman içinde oluşan akademik ilgi ve bilgi birikimi sayesinde işlem maliyetleri iktisatı, yeni kurumsal iktisatın en önemli temel direklerinden biri olmuştur.

İşlem maliyeti kavramının tanımı, kavramla ilgili önemli çalışmalara imza atmış olan Douglas W. Allen tarafından 1999 yılında, Hukuk ve Ekonomi Ansiklopedisi'nin içinde tafsilatlı bir şekilde, makale⁴¹ halinde yapılmıştır. Allen, çalışmasında, Neo-klasik iktisatçıların, işlem maliyetlerini, bir piyasada mal ve hizmet mübadelesinde bulunmak için katlanılan maliyetler olarak tanımladıklarını ancak mülkiyet hakları iktisatçılarının aynı kavramı mülkiyet haklarının tesisi ve korunması için katlanılan maliyetler olarak açıkladıklarını ortaya koymaktadır. Allen bu olguyu iktisat literatürüne sokan kişi olarak Ronald Coase'yi işaret etmektedir. Dolayısıyla burada işlem maliyetlerini ana hatlarıyla aktarabilmek için Coase'nin Yeni Kurumsal İktisat'ın da kurucu metinleri arasında zikredilen 1937 tarihli "Firmanın Doğası" (The Nature of the Firm)⁴², adlı makalesini öncelikli olarak ele almak gerekir. Aslında Coase'nin bu makaledeki çabası işlem maliyeti kavramını tanımlamaya yönelik değil, firma kavramının neden var olduğunu ve ideal büyüklüğünün nasıl belirlendiğini açıklamaya yöneliktir. Yine de işlem maliyetini bir kavram olarak bu makalede literatüre kazandırmıştır. Belirtmek gerekir ki yirmi sayfalık makalesinde Coase, işlem maliyeti kavramını "transaction costs" şeklinde bir kalıp olarak hiç kullanmamıştır. Bunun yerine "piyasadaki mübadele maliyetleri", "pazarlama maliyetleri", "ilave bir işlemi organize etmenin maliyeti" ve "sözleşme maliyetleri" gibi kavramlar kullanmıştır. Bu kavramları kullanım şekline yola çıkarak işlem maliyetlerini bir ürünün üretimine, mamül mal olarak satışına dahil olan maliyetlerin dışında kalan;

⁴¹ Douglas W. Allen, "Transaction Costs", **Encyclopedia of Law and Economics**, Edward Elgar Publishing, 1999, pp. 893-926.

⁴² Ronald H. Coase, "The Nature of the Firm", **Economica**, C.IV, No:4, 1937, pp. 386-405.

pazarlama, organizasyon ve sözleşme maliyetleri olarak tanımlayabiliriz. Allen işlem maliyetinin tanımını, Coase'nin makalesinde ayrıntılı olarak ele aldığı ve daha sonra 1988 tarihli bir makalesinde basitleştirdiği şekliyle (1937 tarihli makalede yer alan fiyat mekanizması tarafından organize edilen işlemler ve bunun dışına kalan girişimci tarafından organize edilmesi gereken işlemler sınıflandırmasına atıf yaparak), “fiyat mekanizmasının kullanım maliyeti şeklinde aktarmıştır⁴³.

İşlem Maliyetleri İktisadı ile ilişkili diğer analizleri aktarmadan önce, Coase'nin “Nature of the Firm” makalesinde yer verdiği önemli bir noktayı ele almalıyız. Bu nokta, işlem maliyetlerinin kamu ekonomi politikalarıyla, daha özelde maliye politikalarıyla ilişkisini ortaya koymaktadır. Coase'ye göre firmaların var oluş nedenlerinden biri de piyasada yapılan mübadele işlemlerinin firma içindeki mübadele işlemlerine göre hükümetlerin ve diğer düzenleyici kuruluşların müdahalesine daha açık olmasıdır⁴⁴. Coase satış vergilerinden örnek vererek, piyasada yapılan mübadeleden bu tür bir vergi alındığını fakat aynı mübadele firma içinde gerçekleştiğinde böyle bir verginin söz konusu olmadığını açıklamaktadır.

Kamu otoritesinin maliye politikalarını düzenlerken, piyasada yapılan işlemler ile firma içinde yapılan işlemlere farklı davranması, özünde hangi mübadelelerin piyasada yapılacağına, hangi mübadelelerin firma içinde yapılmasının daha uygun olacağına karar vermesi anlamına gelmektedir. Bu da kurumsal olarak; daha şeffaf, daha hesap verilebilir olana, iktisadi olarak da; daha etkin, ekonomik ve verimli olana yönlendirebilecek maliye politikası aracının kamu otoritesinin elinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca işlem maliyetlerinin ilerleyen bölümlerde aktarılabilecek olan hukuki karakterinden dolayı, kamu otoritesi farklı açılardan etki gücüne sahiptir.

Temele dönecek olursak, Yeni Kurumsal İktisat'ın Neo-klasik İktisat'tan yararlandığı aşıkardır. Bir takım kavramlarla Neo-klasik İktisat'a eklemeler yapmakta,

⁴³ Douglas W. Allen, **Transaction Costs**, s. 893.

⁴⁴ R. H. Coase, **The Nature of the Firm**, s. 393.

yine bir takım kavramlarla Neo-klasik İktisat'ın sınırlarını genişletmektedir. İşlem maliyetleri kavramı da Neo-klasik İktisat'ın en temel piyasa varsayımlarına aykırı bir kavramdır. Ancak bu kavramın bir ekleme olarak mı yoksa bir genişletme olarak mı ele alınacağı tüm Yeni Kurumsal İktisat literatürü incelenirse bile sübjektif bir yargı olarak kalacaktır. North'a göre bu bir genişletmedir. Ancak Neo-klasik teori işlem maliyetlerinin var olmadığını varsaymaktadır. Çünkü bu görüşe göre piyasalar mükemmel çalışır ve bilgi edinmenin de bir maliyeti yoktur. Dolayısıyla belirsizlik de söz konusu değildir. North tüm iktisat tarihinin yok sayılan bu kavramlar etrafında döndüğünü söyleyerek Kliometrik devrimin tüm tarihin daha gerçekçi şekilde ele alınabilmesi yolundaki engelleri ortadan kaldırdığını belirtmektedir⁴⁵. Wallis ve North, İşlem Maliyetleri İktisadı içinde çok önemli bir yere sahip çalışmalarında, Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinde, 1870-1970 tarihleri arasında işlem maliyetlerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre 1870 tarihinde, milli gelir içindeki payı %24,19 olan işlem maliyetleri, 1970'e gelindiğinde %46,66 düzeyine yükselmiştir⁴⁶. Amerika Birleşik Devletleri gibi şirketleşmenin diğer ülkelere göre daha hızlı geliştiği bir ülkenin ekonomisinde bu denli yüksek bir paya sahip olan işlem maliyetleri, Neo-klasik teorinin nasıl bir boşluk barındırdığını gözler önüne serer.

1.1.2.4. Evrimsel İktisat

Evrimsel İktisat, basit bir tanımlamayla ekonomik sistemlere zamanda ve mekanda devam etmekte olan bir süreç olarak bakan iktisadi akımdır⁴⁷. Bu tanım gerçekten de basittir ancak tanımın sahibi Boulding önemli bir noktanın altını çizer. Söz konusu ekonomik sistem tüm dünyada ya da dünyanın belirli bir bölgesinde geçerli olabilir.

⁴⁵ Douglass C. North, "Transaction Costs, Institutions, and Economic History", **Journal of Institutional and Theoretical Economics**, The New Institutional Economics: A Symposium, C.140, No:1, 1984, s. 7-17.

⁴⁶ John J. Wallis ve Douglass C. North, "Measuring the Transaction Sector in the American Economy 1870-1970", **Long-Term Factors in American Economic Growth**, Ed. by. Stanley L. Engerman ve Robert E. Gallman, University of Chicago Press, 1986, pp. 95-162.

⁴⁷ K. E. Boulding, "What is Evolutionary Economics?", **Journal of Evolutionary Economics**, C.1, No:1, 1991, pp. 9-17.

Buradan sadece ana akım iktisat düşüncesinin değil, alternatif iktisadi düşüncelerin de evrimsel iktisat çerçevesi içinde değerlendirilebileceği sonucu çıkarılabilmektedir. Bu tür bir çıkarım da bizi gerek kamucu ekonomik (sosyalist akımlardan, kamuya önemli roller atfeden Keynesyen ve Post-keynesyen akımlara kadar) yaklaşımların gerekse liberal – liberteryan ekonomik yaklaşımların evrimsel olabileceği, dayandığı köklerden farklılaşabileceği fikrine yaklaştırmaktadır. Yine de bazı çıkarımlar yapmadan önce evrimsel iktisatın ortaya çıkış macerasına doğru bakmak daha sağlıklı sonuçlara ulaşmamızı mümkün kılacaktır.

Bu bölümde anlatılan, kurumsal iktisat altındaki bütün akımların arkasında akademik camiada gerek felsefi gerekse iktisadi boyutları ile derinlemesine tartışılmış, zenginleştirilmiş ve diğer iktisadi akımlara sirayet ettirilebilmiş kuvvetli bir literatür mevcuttur. Evrimsel iktisat da neredeyse kendi başına bir temel akım olarak tartışılacak boyutta derin bir literatür barındırmaktadır. Burada kurumsal iktisatın alt akımı olarak ele alınmasının sebebi ise, hem bölümün tümünü dayandırdığımız sınıflandırma hem de kurumsal iktisatın gerçekten bütüncül yaklaşımının altına kategorik olarak yerleştirilebilmesidir.

Evrimsel iktisat, 19. yüzyıl sonunda Veblen tarafından sistemleştirilmiş Geleneksel Evrimci İktisat ve 20. yüzyıl sonunda Nelson ve Winter tarafından geliştirilen Modern Evrimsel İktisat olarak ele alınabilir. Bu ayrımı yaptıktan sonra Geleneksel Evrimci İktisat'ın Asıl Kurumsal İktisat ile iç içe olduğu ve hatta onu doğurduğu söylenebilir. Modern Evrimsel İktisat'ın da Yeni Kurumsal İktisat'ın kavramlarıyla konuştuğu, bu düşünce akımına dahil olduğu görülmektedir. G. M. Hodgson (1998) Nelson ve Winter'ı 1982 yılında yapmış oldukları çalışmaya dayanarak Modern Evrimsel İktisat'ın öncüleri olarak göstermektedir⁴⁸.

⁴⁸ Geoffrey M. Hodgson, "On the Evolution of Thorstein Veblen's Evolutionary Economics", **Cambridge Journal of Economics**, C.XXII, No:4, 1998, pp. 415-431.

Geleneksel evrimsel iktisatın fikir babası olarak Thorstein Veblen karşımıza çıkmaktadır. 1800’lü yıllarda akademik çevrelerde yaygın olan sosyal ve ekonomik fenomenlerin tamamen biyoloji bağlamında ve biyolojinin terimleriyle açıklanabileceği düşüncesi uzunca bir süre tartışılmıştır. 1800’lerde çok rağbet gören evrimin ve biyolojinin sosyal bilimlere uyarlanması, Marshall’a da ilham kaynağı olan önemli isimlerin başında Herbert Spencer gelmekteydi. Görüşleri Darwin öncesi evrimci düşünce olarak da adlandırılmıştır⁴⁹. 1800’lerin sonunda ise Veblen, sahip olduğu derinlemesine biyoloji bilgisinin de yardımıyla sosyo-ekonomik evrim teorisini geliştirmiştir. Veblen’in bu konudaki inşa edici çalışmaları 1896 – 1899 yılları arasına rastlar. Hodgson, Veblen’in 1898 yılında yaptığı çalışmasında Post-Darwinist evrimsel ekonominin kurucu metnine imza attığını ve aynı zamanda anaakım iktisadi düşünceye karşı sağlam bir eleştiri getirdiğini ifade etmektedir⁵⁰. Veblen’in aynı zamanda Marx’a yönelik eleştirilerde bulunduğu da bilindiğinden bu durum, Kurumsal İktisat’ın üçüncü yol oluşturma iddiasını pekiştirmektedir. Veblen’in bu makaleyi yayınlamasının ardından uzun yıllar geçmiş olsa da ortaya çıkan iktisadi düşünce akımlarının temsilcileri Veblen’e eleştiriler yaparak eserini canlı tutmuşlardır. Veblen’in 1898 tarihli “İktisat neden evrimsel bir bilim değildir?” makalesi eski (ya da eleştirel veya evrimsel) kurumsalcılığın, bu tezde ifade edildiği şekliyle asıl kurumsalcılığın kurucu dökümanı olarak kabul edilmektedir. Yeni kurumsalcılar Veblen eleştirilerinde, Veblen’in bir teori oluşturmaktan ziyade, teori öncesi bir mantıksal izah ortaya koyduğunu ileri sürerken, neo-klasik iktisat temsilcileri Veblen’i çok tutarlı olmayan, karmaşık bir sosyoloji yazısı ortaya çıkarmakla itham etmişlerdir. Eleştirilerin içerikleri dikkatle incelendiğinde görülmektedir ki, tüm sözü edilen iktisat akımlarının temsilcileri; Veblen’in mevcut düşünce biçimlerine alternatif olarak pozitif, buluşcu ve yeni bir araştırma sahası ortaya koyduğu gerçeğini kabullenmektedirler⁵¹. Veblen’in genel iktisat düşüncesi içindeki yerini, anaakım teorilere

⁴⁹ Tae-Hee Jo, “A Veblenian Critique of Nelson and Winter’s Evolutionary Theory”, **MPRA Working Paper**, No:101380, 2019, (Çevrimiçi). <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/101380>. February 21 2021.

⁵⁰ **A. e.**, s. 415.

⁵¹ Helge Peukert, “On the Origins of Modern Evolutionary Economics: The Veblen Legend After 100 Years”, **Journal of Economic Issues**, C.35, No:3, 2001, pp. 543-555.

yaptığı eleştirileri ve Karl Marx ile olan entelektüel bağlantısını ve çalışmalarının kurumsal iktisatı nasıl inşa ettiğini (ya da etmediğini) net şekilde ortaya koyan makalelerden biri de Thomas Sowell'e aittir⁵². Veblen yerleşik iktisadi düşünceye eleştirilerini marjinal fayda teorisinin etrafında şekillendirirken, bu teorisinin varsayımlarının insan doğasının gerçekleriyle uyumlu olmadığını ve ekonomik fenomenlere evrimsel bir bakış açısından mahrum olduğunu ileri sürmüştür. Sowell, Veblen'in aslında anaakımı eleştirirken, kendisinden sonra gelen takipçilerinden farklı olarak daha içerden bir değerlendirme yaptığını ve bu değerlendirmelerin takipçileri tarafından oldukça yüzeysel algılanarak yalnız yorumlandığını iddia etmektedir. Örneğin Veblen, yerleşik iktisadi akımın varsayımlarının aslında birer analitik araç olduklarını ve bu varsayımların gerçekçilik düzeylerinin hayatın gerçekleriyle değil ancak analiz içinde ne kadar işe yarayıp yaramadıklarıyla ölçülebileceğini anlamıştı. Eleştirilerini de bu varsayımların ekonomik tahliller içindeki yeterliliklerine dönük olarak yazıya dökmüştü. Bu izahlar hem marjinal fayda teorisinin varsayımlarında hem de homo-economicus varsayımlarında geçerliydi. Yani bu araçların gerçek hayatta rekabet edebilecekleri birer karşılığı olmadığının farkında olarak iktisadi tahlil içindeki etkinliklerine odaklanmıştı. Sonradan gelen kurumsalcılar Veblen'i defeatle hatalı olarak tanımlayıp aslında olmadığı bir alana yerleştirirken, Veblen'in asıl düşünceleri modern ekonomi okullarından Şikago okulu ile son derece yüksek bir benzerlik göstermekteydi⁵³. Yine Sowell'e göre Veblen, sorulması gereken sorunun "her şeyin kendini nasıl istikrarlı hale soktuğu değil, niçin sürekli büyüyüp değiştikleri" sorusu olduğunu düşünmektedir. Yerleşik iktisat özellikle de marjinalistler, özetle inovasyon olduğu durumda sistemin devamının nasıl olacağını incelerken, Veblen, inovasyonun neden var olduğunun teorisini yazmaya çalışmıştı.

Bu noktada tekrar evrimsel iktisatın kendi babası tarafından nasıl tanımlandığına değinmekte yarar vardır. Veblen'e göre evrimsel iktisat, ekonomik ihtiyaçlar tarafından

⁵² Thomas Sowell, "The 'Evolutionary' Economics of Thorstein Veblen", **Oxford Economic Papers**, C.XIX, No:2, 1967, pp. 177-198.

⁵³ **A.e.**, s. 177.

etkilenen kültürel ya da kurumsal gelişimin irdelenmesidir⁵⁴. Bu tanım, tezin önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi, kurumsal iktisatın farklı akademisyenler tarafından sonraki dönemlerde yapılmış tanımlarına uymakta ve aslında bu tanımları doğrulamaktadır. Bu tanım öylesine bir öz içermektedir ki, asıl kurumsal iktisat ve yeni kurumsal iktisat arasındaki farkları da örtmekte ve iki iktisadi akım için de aynı çizgiden başlayan bir çıkış noktası teşkil etmektedir.

Sowell, bir çok örnekle, Veblen'in herhangi bir iktisadi olgunun; geleneksel iktisat (klasikler ya da marjinalistler olarak da düşünülebilir) yaklaşımında olduğu gibi mevcut durumu, işlevleri ve etkileri ile ele alınması yerine, o olgunun tarihsel süreçte ortaya çıkışını, çağdaş ekonomik etkilerini ve daha geniş anlamda sosyal fenomenler üzerindeki etkilerini ele almayı yeğlediğini gözler önüne sermiştir. Veblen bu farklı bakış açısını benimserken, geleneksel iktisatın tahlillerini yanlışlamaz⁵⁵.

Veblen aslında teleoloji – amaçbilim içeren yaklaşımlara muhalefet ediyordu. Geleneksel yaklaşımların amaçbilimsel içeriklerine olduğu gibi, Marksizmin devrim odaklı amaçbilimsel içeriğine de eleştiriler yöneltmekteydi. Buna ilave olarak Veblen geleneksel teorilerin sonuçlarının geçerliliğini değil, bu sonuçlara ulaşırken izledikleri yolu ve benimsedikleri yaklaşımı eleştirmektedir. Sowell'in bir çok referans verdiğimiz önemli çalışmasında dikkat çekmeye çalıştığı nokta özetle, Veblen'in kapsamlı bir felsefe geliştirmesi (buna Veblen Felsefesi demektedir) ancak ardından gelen ve kurumsalcılar olarak anılan iktisatçıların, anti-pragmatik olarak tanımlanabilecek Veblen Felsefesi ile çelişkiler içeren bir çok uygulamaya imza attıkları hususudur⁵⁶.

Veblen'in kapsamlı görüşlerine, yaptığı eleştirilere ve maruz kaldığı ataklara, Asıl Kurumsal İktisat'ın ortaya çıkışının anlatıldığı bölümde değinildiği için burada Modern

⁵⁴ A.e., s. 178.

⁵⁵ A.e., s. 179.

⁵⁶ A.e., s. 180.

Evrimsel İktisat'ın da temel prensiplerini açıklamak ve Evrimsel İktisat bahsini Kamu Maliyesi bakımından yorumlamak yeterli olacaktır.

Bulduğumuz bölümde daha önce söz edildiği gibi Modern Evrimsel İktisat'ın kurucu metni, Richard Nelson ve Sidney Winter (1982)'a aittir. Bu metin Veblen'in Geleneksel Evrimsel İktisat'ı şekillendiren metinlerinden neredeyse bir yüz yıl sonra yazılmıştır. Yazarlar, “Ekonomik Değişimin Evrimsel Teorisi” adlı kitaplarında büyüme teorisinden rekabete ve refah ekonomisine kadar kapsamlı bir tahlil yapmışlardır. Kitapta “kamu politikalarının evrimi” adı altında bir bölüm de bulunduğundan bu eser burada geniş biçimde ele alınacaktır.

Nelson ve Winter, Modern Evrimsel İktisat'ı inşa ederken, Veblen gibi yerleşik iktisata yönelttikleri eleştirileri sistematize etmişlerdir. Yazarlara göre en önemli konu, yerleşik iktisatın, bireysel ya da örgütsel davranışlarla zedelenebilecek teorilerini varsayımlarla koruma altına almış olmalarıdır. Burada Veblen'in yönelttiği varsayım eleştirisine benzer yönler mevcuttur. Yine Veblen'de de gördüğümüz gibi, Nelson ve Winter da yerleşik iktisatın vardığı noktalara değil gidiş yollarına bazı itirazlar yükseltmişlerdir. Bunların içinde en önemlisi, yerleşik iktisatın durağan olarak başarılı saptamalara sahip olmasına rağmen, ekonomik değişimi analiz etmede önemli boyutta yetersizlikler barındırmasıdır. Ancak özellikle modern evrimsel iktisat doğrudan doğruya ekonomik değişimin kendisiyle ilgilenmektedir⁵⁷.

Bu noktada eseri incelemeye ara verip ilginç bir durumu anlatmak yerinde olacaktır. Nelson ve Winter'ın eserinde, Veblen'in tek bir eserine atıf verilmemiştir ve kitapta Veblen'in adı bir kere bile geçmemektedir. Nelson ve Winter'ın kendilerinden önceki evrimci geleneğe yapmış oldukları tek atıf bir dipnotta yer verdikleri "daha geniş bir sistemin evrimine ilişkin olarak, temelde, esas ilgi alanı bakımından bizden önceki

⁵⁷ Richard R. Nelson ve Sidney G. Winter, **An Evolutionary Theory of Economic Change**, Harvard University Press, 2009.

evrimsel iktisadi düşünce geleneğine yakınsamaktayız." cümlesinden ibarettir. Burada Veblen'i kastettikleri düşünülmektedir⁵⁸.

Bu ilginç durumu araştırırken, Veblen'in sadık takipçilerinin Nelson ve Winter'a ciddi eleştiriler yaptıkları, bu iki akademisyeni evrimsel iktisat adı altında inşa edilmiş üçüncü yoldan sapmakla ve Veblen'in alternatif üretmeye çalıştığı yerleşik iktisata kendi teorilerinin evrimsel güncellemelerini yaparak destek vermekle suçladıkları görülmüştür. Bu çatışma aslında Asıl Kurumsal İktisat ve Yeni Kurumsal İktisat arasındaki çekişmenin bir benzeridir. Modern Evrimsel İktisat'ın Yeni Kurumsal İktisat akımına, Geleneksel Evrimsel İktisat'ı da Asıl Kurumsal İktisat'ın başlangıç noktasına yerleştirmek yanlış olmayacaktır. Yine de burada geleneksel evrimsel iktisat ile modern evrimsel iktisat arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya koyulacaktır. Bu iki akımın kıyaslanmayacak derecede farklı olduğunu savunan iktisatçılar olsa da, dinamik süreçlerin biyolojik kavramlarla anlatılması iki akımı tek bir ana başlık altında değerlendirmemize imkan tanımaktadır.

Her ne kadar ortodoks iktisatın işini kolaylaştırdıkları yolunda eleştiriler bulunsa da, Hodgson'un, karmaşıklık, belirsizlik ve gerçek dünyada süregelen nicel ve nitel değişimlerle ilgilendikleri için Nelson ve Winter'in evrimsel iktisat teorisini heterodoks olarak sınıflandırmıştır. Hatta Nelson ve Winter'in çalışmalarını yeni nesil evrimsel iktisatçılara ilham vererek neoklasik teoriye evrimsel alternatiflerin geliştirilmesinde önemli rol oynayan çalışmalar olarak nitelendirmiştir⁵⁹. Başkaca heterodoks iktisatçılar, Nelson ve Winter'in evrimsel iktisat teorisinin özgün bir sosyal-tarihsel çerçeve sunmadığını, neoklasik çerçevenin dışına çıkmadığını belirtmişlerdir. Bu düşünceleri aktardığımız Tao-Hee eleştirileri biraz daha ileri götürerek, Nelson ve Winter'in teorisinin Veblenci evrimci-kurumsal iktisat ile uyumlu olmadığını, bu düşünceyi tamamlayıcı unsurlar barındırmadığını ve hatta neoklasik iktisata çok benzeyen bir anti-Veblenci bakış

⁵⁸ Tae-Hee Jo, **A Veblenian Critique of Nelson and Winter's Evolutionary Theory**, s. 6.

⁵⁹ **A.e.**, s. 1.

açısı olduğunu ifade etmektedir⁶⁰. Tae-Hee'ye göre, Veblen'in de çalışmalarında dile getirdiği gibi, Marshall neoklasik politik ekonomiyi yarı-evrimci bir bakış açısıyla yorumlamıştır. Nelson ve Winter'de görülen de tam olarak bu yarı-evrimci bakış açısını koruyarak ve sürdürerek aslında neoklasik bir analizin farklı şekilde yansıtılmasıdır⁶¹.

Tae-Hee'den son olarak kurumsal iktisat bağlamında Nelson ve Winter'ın eserinin değerlendirmesini aktarabiliriz. Yazar'a göre Nelson ve Winter tarafından birer kurum olarak ele alınan piyasa ve firma, Darwinci bir seçim ortamında bulunmaktadır. Eğer firmalar belirli kurallara ve rutinlere uygun olarak (karlılık ve etkinlik gibi) davranabilirlerse ayakta kalırlar ve bir müddet sonra piyasa bu etkin firmalar tarafından doldurulmuş olur. Burada kurumsal iktisata yapılan atıf, North'un tarifine uymakta ve yeni kurumsal tanımları ve süreçleri anımsatmaktadır⁶². Dopfer, geniş bir teorik çerçeve ile evrimsel iktisat incelediği çalışmasında, Veblen'in "alışkanlıklar"ın rolüne verdiği önemi hatırlatmaktadır. Veblen'deki alışkanlık kavramı bireylerin rutinleri ile ilişkilendirilebilir. Dopfer, hemen ardından alışkanlık kavramındaki bireyselliğin, Nelson ve Winter'da örgütsel rutinlere dönüştürüldüğünü gösterir. Rutinler, bilginin ilerleyebilmesi ve bireyin ya da örgütün hayatta kalabilmesi için gerekli olan, istikrar ve süregelme şartlarını sağlamak için önemlidir. Dopfer bu kavramlardan bahsederken aslında bir zıtlıktan ziyade bir değişimden ya da ilerlemeden söz etmektedir⁶³. Buna karşılık Tae-Hee, Veblen'in evrimsel iktisat görüşünde belirleyicinin rekabetçi piyasa olmadığını aktarmaktadır. Aksine tarihsel süreçte firmanın ve firmanın stratejik yönetiminin, belirsizlik altında ve sonuçlarını tahmin edemeyeceği durumlarda nasıl davrandığı önemlidir. Veblen seçim sürecinde kesin kurallarla belirlenmiş bir çevreye uyumun kazandıracağı fikrinden ziyade, etrafta bir belirsizlik durumu olduğunda ve kaos geçerliiyken firmaların davranışlarının seçim şansını artıracağını anlatır⁶⁴.

⁶⁰ A.e., s. 2.

⁶¹ A.e., s. 8.

⁶² A.e., s. 12.

⁶³ Kurt Dopfer, "Evolutionary Economics: A Theoretical Framework", **The Evolutionary Foundations of Economics**, 2005, pp. 3-55., s. 37.

⁶⁴ Tae-Hee Jo, **A Veblenian Critique of Nelson and Winter's Evolutionary Theory**, s. 14.

İlerlemeci görüş, evrimin gerçekleşebilmesi için gerekli bilgi iletiminin firmalar tarafından mı yoksa bireyler tarafından mı gerçekleştiğini ele alır. Ancak zıtlık görüşü, söz konusu bilgi iletimi de dahil olmak üzere tüm evrimsel süreçlerin bir seçim ortamında geliştiğini, bu ortamda kesin kurallar olduğunu ve bu kurallara gösterilen uyum becerisinin ayakta kalanı belirleyeceğini ileri sürer. Nelson ve Winter'ın görüşü bu seçim sürecini ve ortamın belirleyiciliğini savunurken, Veblen içsel dinamiklerin önemine dikkat çekmektedir ve bu iki görüş zıtlık yaklaşımı çevresinde çarpışmaktadır*.

Evrimsel İktisat'ın, Schumpeter'i, Marshall'ı, Marx'ı, Engels'i, Darwin'i son olarak Veblen ile Nelson ve Smith gibi daha bir çok düşünürü ve iktisatçıyı içine alan tartışmalı alanlarına daha fazla girmeden öz olarak söyleyebileceğimiz şeyler vardır. Veblen, iktisatı daha sosyolojik bir alanda, Darwin'in biyolojik evrim kavramlarıyla değerlendirmiştir. Bunu yaparken de hem yerleşik iktisatı hem de Marksist alternatifleri kimi zaman amaçbilimsel (teleolojik) yönleri kimi zaman türbilimsel (taksonomik) yönlerinden dolayı eleştirmiştir. Kendisinden sonra gelen ve modern evrimsel iktisatın kurucuları sayılan iktisatçılar da heterodoks olup olmadıkları konusu ile ilgili zan altındadırlar. Çünkü yeni kurumsal iktisatta da sıklıkla rastladığımız gibi, heterodoks bir akımın daha önce barındırdığı literatürü modernleştirirken ya da aynı isim altında ama tamamen bağımsız bir teori ortaya koyarken hakim iktisadi görüşün yörüngesine girerek onu hatalarından arındıran iktisatçılar var olmuştur.

Son aşamada evrimsel iktisatın, kurumsal iktisat bağlamında değerlendirilmesinin kamu maliyesi çerçevesinde neden önemli olduğuna dair bir çalışmayı dikkatle incelememiz gerekmektedir. Bu çalışma François Moreau'nun 2004 yılında Cambridge Journal of Economics'te yayınlanan makalesidir⁶⁵. Moreau'ya göre evrimsel iktisatın

* Dopfer, 2005 yılında yayınladığı "Evolutionary economics: a theoretical framework" adlı makalesinde, uzun yıllardır süregelen evrimsel iktisat geleneğini yeniden Darwin'in evrim teorisi kavramlarıyla ele alarak bu kavramların hem sosyal bilimlerdeki hem de evrimsel iktisattaki karşılıklarıyla birlikte okuyucuya sunmuştur. Bu yüzden aslında eleştirel bir eser olma özelliğini taşımayan makale burada Tae-Hee'nin ve Nelson ve Winter'in evrimsel iktisat teorisini heterodoks iktisat dışına çıkaran makalesindeki değerlendirmeleri daha iyi anlatabilmek için ele alınmıştır.

⁶⁵ François Moreau, "The Tole of the State in Evolutionary Economics", **Cambridge Journal of Economics**, C.28, No:6, 2004, pp. 847-74.

bakış açısı, kamu politikalarına piyasa aksaklıklarının düzeltilmesinden çok daha nitelikli bir rol biçmektedir. Kamu politikaları, piyasa süreçlerini düzenler ve aynı zamanda bu süreçlere rehberlik eder. Bunun yanında özel piyasa oyuncularına bireysel amaçlarını ve belirli kolektif amaçları ulaşılabilir kılmak için yol gösteren yaratıcı bir role bürünebilir.

Evrimsel iktisatı, kurumsal iktisat ağacının tohumlarını barındıran bir alan olarak gördüğümüzde, Moreau'nun çalışması oldukça faydalı bir "Kamu Maliyesi" bakış açısı sunmaktadır. Moreau, çalışmasında neoklasik yaklaşım ile evrimsel yaklaşımın kamunun ekonomideki varlığına ilişkin sorulmuş sorulara nasıl cevaplar verdiklerini sistemli bir şekilde aktarmıştır. Buna göre;

Devlet neden müdahaleci olmalıdır sorusuna; neoklasik yaklaşım, devletin tanımlayıcı ve şekillendirici rolünü yasama ve mahkemeler üzerinden sürdürmesi, ekonomik faaliyetlerin genel çerçevesinin belirlenmesi ve piyasa aksaklıklarının düzeltilmesi gerekçeleriyle yanıt vermektedir. Evrimsel iktisat ise devletin ekonomiye müdahalesini; arzulan ekonomik yörüngelerin yüksek belirsizlik içermesi, deneysel davranışların başarı olasılıklarının artırılması ve inovasyonun teşvik edilerek izlenmesi gerekçeleriyle meşrulaştırmaktadır. Neoklasik yaklaşıma göre söz konusu müdahalenin bağlamı asimetrik ve eksik bilgi, riskli ve belirsiz ortam ve rasyonalitenin devamlılığı çevresinde şekillenirken, evrimsel yaklaşımda da benzer olarak eksik ve asimetrik bilgi ile açık uçlu dünyadaki radikal belirsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönlendirilmiştir. Her iki görüş de devletin piyasa mekanizmasına göre bazı avantajları olduğunu ileri sürmektedir. Devletin piyasa mekanizmasından daha avantajlı olmasının neoklasik gerekçeleri, devletin vergi almaya, düzen oluşturmaya, cezalandırmaya yetkili (güce sahip) olması ve aynı zamanda işlem maliyetlerini düşürme konusunda imkanlarının daha çok olması, işbirliği ağlarının kurulmasında ve desteklenmesindeki önemidir. Evrimsel bakış açısı bu konuya daha basit yaklaşarak devletin ekonomik sistem üzerindeki etki gücünün özel bileşenlerden daha yüksek olmasını, piyasa mekanizmasından daha avantajlı olması için yeterli görmektedir. Neoklasik yaklaşıma göre devletin düşmemesi gereken tuzaklar, teşvik sorunu olarak özetlenebilecek olan, bürokratik hakimiyet,

lobicilik ve rant kollama faaliyetleridir (bahsedilen her grubun bu faaliyetleri yapmak için kendi teşvik edici unsurları vardır). Evrimsel iktisat, teşvik sorununun yanında başka tuzaklar da tanımlamıştır. Bunlardan ilki bilgi problemidir. Devletin başlangıçta özel aktörlere göre daha yüksek bilgiye sahip olmadığı düşünülmektedir. Diğer bir tuzak ise hem piyasa çıktılarının hem de kamu çıktılarının geri döndürülemez olması, geçmişe ve izlediği yola belirli düzeyde bağımlılığının olmasıdır.

Moreau tarafından sorulan diğer soru bu iki yaklaşım arasında devletin karar mekanizmasının nasıl farklılaştığı sorusudur. Neoklasik yaklaşım, nesillerarası toplumsal refah maksimizasyonu ya da en azından kısmi Pareto iyileştirmenin sağlanmasına karar verirken ana kriter olarak tanımlamaktadır. Evrimsel iktisatın modern yorumu ise bu kriteri, problemlerin tanımlanması ve kamusal faydada sağlanabilecek muhtemel iyileştirmelerin aranması olarak belirlemiştir. Kamu yararı burada ekonomik aktörler arasında değerler ışığında ve çıkar çatışmaları altında, uzlaşya varılmış bir toplumsal sözleşme olarak görülmektedir⁶⁶.

1.1.2.5. Kamusal Tercihler

Kamusal tercihler piyasa dışı karar alma süreçlerinin iktisadi bakımdan incelenmesi ya da daha basitçe iktisatın siyasal bilimlere uygulanmasıdır⁶⁷. Bu tanımdan hareketle kamusal tercihlerin yine kurumsal iktisatın alt dallarından anayasal tercihler (anayasal iktisat) ve hukuk ve iktisat ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Ramseyer (1995), kamusal tercihlerin üç temel noktasından bahsederken ilk olarak modern demokrasilerde politikacıların seçim piyasasında rekabet etmeleri gerektiğini aksi takdirde politikacı olarak kalamayacaklarını ileri sürmektedir. Bu durum siyaset için bir piyasa kısıtı oluşturur. İkinci olarak bu kısıttan dolayı, seçmenler herhangi bir meseleyle fazla ilgilenmediklerinde rasyonel politikacılar oylarını bu mesele yerine seçmenler tarafından

⁶⁶ A.e., s. 854. Aktarılan bilgiler özgün makalede yazar tarafından tablo halinde verilmiştir.

⁶⁷ Dennis C. Mueller, “Public Choice: A Survey”, **Journal of Economic Literature**, C.14, No:2, 1976, pp. 395-433., s. 395.

başka bir mesele için kullanmayı tercih ederler. Bu durumda özgür seçimleri olduğu söylenemez. Son olarak ise kurumsal yapı seçmen tercihlerinin yasal düzenlemelere yansımalarıyla şekillenir. Sonuç olarak seçim piyasasının kurumsal yapısı, yasal düzenin nasıl yapılanacağına yön ve karar vermektedir⁶⁸.

Ramseyer'e göre kurumlar belirgin şekilde fark yaratır. Yasal düzenlemeler seçim piyasasındaki rekabeti oluşturan kurumsal yapının ürünleridir. Değiş tokuşun olmadığı bir dünyada bile bir yasa taslağının üzerinde görülen imza yasamaya ilişkin tercihlerden ziyade yasa koyucuların görüşlerini ve kararlarını şekillendiren kurumsal yapıyı yansıtmaktadır⁶⁹.

Hem yasama temsilcilerinin seçimi hem de yasa koyucuların karar alma yöntemleri kamusal tercihler teorisinin temelinde yer almaktadır. Bu konuda en belirgin varsayımların politikacıların oy toplama, bürokratların rant kollama ve etki alanlarını genişletme, seçmenlerin ise daha fazla kamu mal ve hizmetine daha az bedelle erişme (fayda maksimizasyonu) motivasyonlarına sahip olmaları çevresinde şekillendiğini söylemek mümkündür. Anayasal tercihler ile hukuk ve iktisat literatürleri ile kurulmuş olan kurumsal iktisat bağı, bu varsayımlar altında refah ekonomisinin köklerine de bağlanmaktadır. Bireylerin fayda maksimizasyonu amacı ve bu faydayı sağlamak için kamu politikalarını yönlendirmede kullanacakları tek mekanizmanın (demokratik ülkelerde) seçim sistemi olması, kamusal tercihleri doğrudan doğruya refah ekonomisi ile aynı kulvara sokmaktadır.

⁶⁸ J. Mark Ramseyer, "Public Choice", **Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 34**, 1995, s. 1.

⁶⁹ **A.e.**, s. 13.

1.1.2.6. Sözleşme Teorisi

2016 yılında Oliver Hart ve Bengt Holmström, sözleşme teorisi alanına yaptıkları katkılardan dolayı Nobel Ekonomi Ödülü*’ne layık görüldüler⁷⁰. Bu tarihten sonra daha popüler hale gelse de yeni kurumsal iktisatın alt dalı olarak sözleşme teorisi, üzerinde çalışılmış ve katma değer üretilmiş bir alan olarak var olmuştur. Yine de sözü edilen iki iktisatçının katkıları sözleşme teorisine ve yeni kurumsal iktisata önemli bir yol genişlemesi, ya da makas değişimi sağlaması bakımından oldukça değerlidir.

Mülkiyet hakları iktisatı ve işlem maliyetleri iktisatı ile ilgili bölümlerde değinilen konularda görüldüğü gibi Coase, "Sosyal Maliyet Sorunu" adlı makalesinde piyasa aksaklıklarından biri olan negatif dışsallıklara piyasacı bir çözüm getirmiştir. Ancak bu çözüm önerisinden hareketle dışsallığa neden olan ve dışsallığa maruz kalan tarafların nasıl pazarlık edeceği, nasıl bir sözleşme üzerinde anlaşacakları ve bu sözleşmenin hangi varsayımlar altında negatif dışsallık sorununa kalıcı çözüm getireceği sorularıyla birlikte yeni tartışmaların önünü açmıştır⁷¹. Coase teoremi çerçevesinde, Coase ve diğer araştırmacılar; yasal bir yaptırım olmadığı halde bile eğer işlem maliyetleri sıfır ise rasyonel bireylerin pazarlık sonucunda ekonomi için daha etkin olan çıktı seviyesinde uzlaşacaklarını ve yeni durumda negatif dışsallıkları yayanlar ile bu dışsallıklara maruz kalanların ekonomik olarak denge noktasında bulunacaklarını kabul etmişlerdi. Bu düşünce tarzı, bireylerin rasyonel hareket edeceğini kabul ederek sorunu sosyal maliyet ve etkinliğin analizi doğrultusunda ele almak üzerine şekillenmiştir. Diğer bir ifadeyle, hukuki müdahaleler işlem maliyeti olsa da olmasa da sosyal maliyeti ve etkinliği göz

* Nobel Ekonomi Ödülü olarak bilinen ödülün tam adı, Schmidt’in makalesinde Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel olarak verilmiştir.

⁷⁰ Klaus M. Schmidt, "Contributions of Oliver Hart and Bengt Holmström to contract theory," **The Scandinavian Journal of Economics**, C.119, No:3, 2017, pp. 489-511.

⁷¹ S. Todd Lowry, "Bargain and Contract Theory in Law and Economics", **Journal of Economic Issues**, 1976, C.1, No:22, s. 1.

önünde bulundurulmalı, sosyal fayda için arzu edilen daha düşük işlem maliyetlerini de aynı anda sağlayabilmeyi hedeflemelidir⁷².

Coase'nin çözüm önerisinde en önemli noktanın işlem maliyetlerinin düşürülmesi ile taraflar arasında devlet müdahalesinden bağımsız, özel ve rasyonel bir pazarlık yürütülmesi olduğunu söyleyebiliriz. İşlem maliyetleri ekonomik ve sosyal olarak etkin bir noktaya ulaşılmasının önündeki en önemli engel olarak görünmektedir⁷³.

1.1.2.7. Kolektif Aksiyon Teorisi

Kolektif aksiyonlar teorisi, yeni kurumsal iktisatın sosyoloji ile en yakın olduğu alandır. Kurumsal iktisatta toplumun önemi başından beri önemli bir yer tuttuğundan asıl kurumsal iktisat - yeni kurumsal ayırımında bir konuma oturtulamamakla birlikte, ortaya çıkışı değilse de gelişim süreci ve konu ile ilgili literatürde yer alan çalışmaların içeriklerinden hareketle (ayrıca bölüm başında belirtilen metodolojiye uygun olarak) yeni kurumsal iktisatın alt dalı olarak incelenecektir. Richter'in ifadesiyle, Nabli ve Nugent'e göre kolektif aksiyon teorisi kamu mallarına, hem onların fiziksel karakterleri olan otoyollar ya da kirlilik açısından hem de öze ilişkin karakterleri olan ücretler, fiyatlar, düzenlemeler, vergi oranları ve politika kuralları bakımından yaklaşmışlardır. Bu iki genel yaklaşım bir diğerini tamamlar niteliktedir. İşlem maliyetleri engelleyici bir karaktere bürünecek kadar yüksek olmadıkça bireysel aksiyonların dışsal etkileri bireyler arasındaki sözleşme niteliğindeki düzenlemelerle tazmin edilebilir. İşlem maliyetlerinin yüksek olduğu ya da bireylerin anlaşmazlığa düştüğü durumlarda, kolektif aksiyon geçerli olacaktır⁷⁴.

Kolektif aksiyon konusunda eser veren ilk bilim insanlarından olan Mancur Olson'a göre ekonomik amaçlar söz konusu olduğunda, ortak çıkarları olan bireyler grubu bu ortak

⁷² A.e., s.2.

⁷³ A.e., s. 2-3.

⁷⁴ M. K. Nabli ve J.B. Nugent (eds.), **The New Institutional Economics and Development, Theory and Applications to Tunisia**, Amsterdam, North Holland, 1989.

çıkarları genellikle daha ileri noktalara taşımak isterler. Ortak çıkarları olan bireyler grubunun da tıpkı bireylerin bireysel çıkarları doğrultusunda hareket etmesi gibi, grup çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri beklenmektedir. Bu görüş farklı düşünce akımlarına mensup bilim insanları tarafından akademik olarak da şerhli ya da şerhsiz olarak kabul edilmiştir. Örneğin sınıfsal aksiyon savunucusu olan marksist görüşün işçi sendikalarına ilişkin teorilerinde kolektif aksiyonun önemi barizdir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasal bilimler akımlarında çalışılan baskı grupları aslında tamamen “grup teorisi” fikri üzerine kurulmuştur. Bu düşünceye göre baskı grupları ihtiyaç olduğunda grup amaçları doğrultusunda hareket etmektedirler. Son olarak yine kolektif aksiyon fikri sosyolojinin en çok başvurulan çalışmalarında önemli bir yere sahiptir⁷⁵.

1.1.2.8. Kurumsal İktisat İçinde Değerlendirilebilecek Diğer Akımlar

1.1.2.8.1. Modern Avusturya Ekolü

Avusturya iktisat ekolü, bir mantık kurma yolu, tahlil tekniği, araştırma programı ve diğer iktisadi düşünce ekollerinden ayrılan bir teorik sistemdir. Mensupları bu ekolün klasik iktisattan, tarihselci ekolden, marksizm, kurumsalcılık ve matematiksel iktisat gibi diğer ekollerden çok temel boyutlarda farklılaştığını ileri sürmektedirler⁷⁶.

Avusturya ekolünün tarihini bir buçuk yüzyıl öncesine kadar dayandırmak mümkündür. Carl Menger'in, klasiklerin nesnel üretim maliyetlerine ilişkin olarak kullandıkları marjinal fayda yaklaşımı yerine değer teorisini yerleştirmesinden itibaren başlayan süreçte Avusturya ekolü tam merkezdeki yerinden çevreye doğru kaymaya başlamıştır. Friedrich von Wieser fırsat maliyeti kavramını ve bu kavramın öznel karakterini literatüre sokması, ardından Böhm-Bawerk'in Menger'in değer teorisini sermaye ve faiz teorilerine tatbik etmesi bu ekolün içeriğini iyice belirginleştirmiştir.

⁷⁵ Mancur Olson, “The Logic of Collective Action”, (1965), **Contemporary Sociological Theory**, 2012, s. 1.

⁷⁶ Fritz Machlup, “Austrian Economics”, **Encyclopedia of Economics**, New York, McGraw-Hill, 1982, pp. 38-43, s. 38-39.

Avusturya ekolünün bir sonraki nesline mensup bilim insanlarından olan Von Mises ve Mayer daha ziyade epistemik, ontolojik ve felsefi temalar üzerine çalışmışlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında önemli eserler veren Hayek ve akımın diğer temsilcileri⁷⁷ Modern Avusturya Ekolü'nün iktisatçıları olarak değerlendirilebilir.

Machlup, Avusturya iktisat ekolünün temel prensiplerini şu şekilde sıralamıştır⁷⁸;

- Metodolojik bireycilik
- Metodolojik öznellik
- Marjinalizm
- Zevkler ve tercihler
- Fırsat maliyetleri
- Tüketime ve üretimin zamana bağlı yapısı.

Bu temel prensipler ışığında hem asıl kurumsal iktisatta hem de yeni kurumsal iktisatta gördüğümüz kurumların belirleyiciliği yaklaşımının Avusturya ekolünün temel prensipleriyle uyuşmadığı fark edilebilir. Ancak ekolün zaman içindeki değişimini incelemeye devam etmek gereklidir. Özellikle Mises'in yaklaşımlarına uygun olarak bu temel prensiplere, tüketicinin hakimiyeti ve politik bireycilik de tartışmalı olarak dahil edilebilmektedir. Politik bireycilik, bireylerin tam ekonomik özgürlükleri elde etmeden politik ve ahlaki olarak özgürleşemeyeceğini ileri sürer. Bu ilkeye göre ekonomik özgürlüklerdeki bir kısıtlama erinde sonunda temel bireysel hakların ihlaline kadar varabilecek bir süreci tetikleyecektir⁷⁹.

Yeni kurumsalcılıkla ekonomik özgürlükler bakımından ilişkilendirilebilecek olan Modern Avusturya Ekolü hakkında Richter, Hayek'in rekabeti bir süreç olarak ele alması

⁷⁷ Peter Boettke ve Peter Leeson, **The Austrian School of Economics 1950-2000**, Blackwell Companion to The History of Economic Thought, Oxford, Basil Blackwell Publishers, 2003, s. 1.

⁷⁸ Machlup, **Austrian Economics**, s. 38-39.

⁷⁹ **A.e.**, s. 41.

neticesinde asıl kurumsal iktisat ile de bağlantı kurulabileceğini ileri sürmüştür. Richter bu noktada Langlois'in tespitlerine işaret etmektedir⁸⁰.

Langlois⁸¹, Veblen'in Avusturya Ekolü'nün kurucu babası sayılan Menger'e marjinalizm yaklaşımından dolayı eleştiriler yönelttiğini, ancak Menger'in kurumların önemini inkâr etmeden, onların birer "sosyal fenomen" olduklarını ve teorik izaha muhtaç olduklarını düşündüğünü aktarmaktadır. Langois'e göre Menger belki de yeni kurumsal iktisat'ın yolunu açan kurucu babalar arasında sayılmayı diğer asıl kurumsal iktisat temsilcilerinden daha çok hak ettiğini düşünmektedir.

Hayek'in Walrasgil genel dengenin mantıksal tutarlılığına bir alternatif olarak, ekonomik aktörlerin stratejilere ve planlara sahip olarak ekonomik rekabet sürecine girdiklerini ve bu süreçte öğrenme aşamasını gerçekleştirip, planlarını diğer planlarla karşılıklı bir denge noktasında buluşturduklarını ileri sürmesi, rekabetin kendisinin, öğrenme ve bilgi edinme süreçlerinin evrimsel – kurumsal bir bakış açısıyla değerlendirilmiş olması anlamına gelmektedir. Evrimsel olarak genel denge, plan değişiklikleri ve bilgi edinme ile sürekli olarak yeniden kurulan bir süreçtir⁸².

Buradaki tartışma saf teorik gibi görünse de kamu maliyesi uygulamaları için çıkarımlar yapmak elbette mümkündür. Evrimsel süreçler ve Modern Avusturya Ekolü'nün çıkarımlarına göre değerlendirildiğinde kamu ekonomi politikalarının dayandığı yasal çerçeve durağan değil dinamik olmak zorundadır. Bireyleri kurumsal çerçeveden bağımsız ele alsak da bireyler bir araya geldiklerinde toplumu oluştururlar ve toplumun bilgi edinme, tecrübe etme süreçleri sonucunda ekonomik alandaki stratejilerini değiştirmeleri kaçınılmazdır. Bu stratejilere karşı kamu ekonomi politikalarının etkinliğini korumak da ancak değişikliklerin tahlil edilmesi ve bu tahliller sonucunda tespit edilen değişikliklerin yapılması ile mümkün olabilecektir. Böylece kamu ekonomi yönetiminin

⁸⁰ Richter, **The New Institutional Economics – Its Start, Its Meaning, Its Prospects**, s. 168.

⁸¹ Richard H. Langlois, "The New Institutional Economics: An Introductory Essay" **Economics as a Process, Essays in the New Institutional Economics**, Ed. by. R.H. Langlois, Cambridge, Cambridge University Press, 1986, p. 4-5.

⁸² Friedrich A. Hayek, **Individualism and Economic Rrder**, Chicago, University of Chicago Press, 1980, s. 35-36-37.

kendisi de bireyler kadar manevra kabiliyetine sahip olmasa da oluşan sürekli dengelerin bir aktörü haline gelebilmektedir.

1.1.2.8.2. Anayasal Tercihler

Anayasal Tercihler akımının Richard B. McKenzie öncülüğünde ve James M. Buchanan'ın desteğiyle filizlendiğini ve geliştiğini söylemek mümkündür.

Anayasal iktisatın dayandığı düşünce yapısı, Keynesyenlerin ve arz yanlı iktisatçıların yapmak istedikleri hükümet reformlarının çok daha ötesinde radikal reformlar yapılmasını öngörmektedir. Hükümetlerin mali, parasal ve düzenleyici güçlerinin tümü üzerindeki anayasal kısıtlamaların yeniden düşünülmesi ve belirlenmesi fikri ön plana çıkmaktadır. McKenzie, Anayasal İktisat alanında çalışan iktisatçıların kurumların yeniden değerlendirilmesine, gerektiğinde ortak fayda için değiştirilmelerine, özel amaca yönelik politikaların devamlılığına ilişkin değil ancak temel belgelerin düzenlenmesine yönelik araştırmalar yaptıklarını bildirmektedir. Bu bilgiler ışığında, anayasal iktisat, sosyal süreçlerin genel çerçevesiyle, politik ve ekonomik kurumların karşılıklı etkileşimleriyle, zaman içinde politik ve ekonomik süreçlerin işleyişiyle ilgilenmektedir⁸³.

Anayasal iktisat ya da anayasal tercihler olarak anılan düşünce akımının öncüsü James M. Buchanan'dır. Buchanan, 1990 yılında Anayasal Politik İktisat dergisinin ilk sayısının ilk makalesinde Anayasal politik iktisatı, kuralların işleyen özelliklerine, bireylerin içinde etkileşim halinde oldukları kurumlara ve bu kurallar ile kurulların seçilme ve var olma süreçlerine yönelik araştırmalar yapan bir araştırma programı olarak tanıtmıştır⁸⁴.

⁸³ Richard B. McKenzie, (Ed.), **Constitutional Economics: Containing the Economic Powers of Government**, Lexington Books, 1984, s. 1.

⁸⁴ James M. Buchanan, "The Domain of Constitutional Economics", **Constitutional Political Economy**, C.I, No:1, 1990, pp. 1-18., s.1.

Anayasal tercihler iktisatı, iktisatın geleneksel halinden kısıtlamaların tercih süreçlerine odaklanarak, siyasal bilimlerin geleneksel halinden ise çatışmalı etkileşimler yerine işbirliği etkileşimine odaklanarak farklılaşmaktadır⁸⁵.

Anayasal tercihler her ne kadar toplumu kuşatan ekonomik ve politik kurumların temellerinden bağımsız olarak, insani ve ihtiyari bir çabayla ilişkili görünse de, kurumsal iktisata kamu ekonomi politikaları çerçevesinden baktığımızda önemli bir role sahiptir. Bu rol hem kalkınmayı destekleyecek ekonomi politikalarının şekillendirilmesi hem de bu ekonomi politikaları vasıtasıyla kurumların kalıcı bir şekilde iyileştirilmesiyle doğrudan alakalıdır. Devletin temel belgelerinde bulunacak mali kurallar, politika kısıtları ve bağlayıcı ekonomik felsefe her bakımdan keyfiyeti ortadan kaldırmakta ve keyfiyet etkisinden arınmış olarak yönlendirilen ekonomik sistemin yol bağımlılığını aşmasına veya en azından bu yol üzerinde daha olumlu ve etkin kamu ekonomi politikalarının hayata geçirilmesine hizmet edebilecektir.

1.2. Kurumsal Yapının Oluşumunda ve Değişiminde Ekonomik, Hukuki, Politik ve Toplumsal Etkenler

Kurumsal iktisatın temel varsayımları arasında iktisadi hayatın doğrudan bireyler tarafından değil daha yerleşik ve köklü yapılar olan kurumlar tarafından şekillendirildiği varsayımı ön plana çıkmaktadır. Kurumsal iktisat yaklaşımlarına göre bireylerin etkisi kurumların etki alanından bağımsız olarak tahlil edilemez⁸⁶. Bu görüşten hareketle kurumsal yapının toplumda yerleşik olduğu, toplumu şekillendirdiği ve içinde bulunduğu toplumun dinamikleri tarafından şekillendirildiği söylenebilir. Çalışmanın bu bölümünde kurumların bulundukları toplumlar içinde şekillenirken etkilendikleri ekonomik, hukuki, politik ve sosyal göstergeler derlenecektir. Bu derleme diğer bölümlerde olduğu gibi kamu maliyesi merceğini bir kenara bırakmadan yapılacaktır.

⁸⁵ A.e.

⁸⁶ Ömer Demir, **Kurumcu İktisat**, s. 64.

Kurumların toplumdaki bir çok davranış kalıbını, ekonomik, sosyal, kültürel bir çok yerleşik kavramı etkilediği ve aynı zamanda bu kavramlardan, tarihten ve geleneklerden etkilenerken varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Tanım bu şekilde yapıldığında kurumları durağan birer mihenk taşı, kıpırdamayan, değişmeyen ve dönüşmeyen çapalar olarak görmek de olağandır. Ancak ülkelerin kaderlerine, geçmişlerine ve etkin olmayan kurumlara mahkum olmadığı, bu kurumları zaman içinde değiştirip dönüştürme kabiliyetinin toplumda var olduğu da bir gerçektir. Öyleyse kurumların, tarih, kültür, gelenek gibi belirleyicilerinin yanında, modern hukuk sistemi, eğitim, toplumsal ilişkiler, ekonomik çerçeve ile tüm bu sayılanlara ait toplumsal pratikler tarafından da belirlendiğini söylemek mümkündür. Bu ikinci grup belirleyicilerin varlığı, kurumları durağan olmaktan çıkarmakta ve kısa dönemde yapılabilecek değişikliklerle uzun dönemde meydana getirilebilecek dönüşümleri mümkün kılmaktadır. Bu tez çalışması da kurumları ekonomik belirleyicilerinin de olduğu ve devletin doğrudan hükümet tercihlerine dayanan vergi gelirleri, kamu borçları ve kamu harcamaları gibi göstergeler üzerinde tasarrufta bulunarak kurumsal değişime katkı yapabileceği savına dayanmaktadır. Kurumların belirleyicileri olarak kullanılan değişken her ne olursa olsun, kurumları temsil eden değişkenlere zikredilen durağan belirleyiciler de dahil edilmelidir. Çünkü hem kısa vadede değişebilecek yapılar hem de yol bağımlılığına sahip kolay kolay terk edilemeyen ya da değiştirilemeyen yapılar kurumları birlikte meydana getirmektedirler.

Bu aşamada çalışmanın bağımlı değişkenini temsil eden kurumsal kalite göstergelerinin literatürde kullanılan veri kaynaklarında nasıl oluşturulduğu ve oluşum aşamasında hangi bileşenlerin kullanıldığına değinilecektir.

Günümüze kadar literatürde ampirik analizler için kullanılmış sayısal büyüklükleri ifade eden endeksler, bu endekslerin kapsamı ve kullandıkları değişkenlerin alt başlıklarda ifade edildiği şekliyle sınıflandırılması, bu kurumsal göstergelerin kamu ekonomi politikalarında karşılık geldikleri alanları tespit etmesi bakımından elverişli bir yol olarak düşünülmüştür.

Bu endeksler arasından kurumsal iktisat çalışmalarında en çok kullanılanlar seçilmiştir, seçilmiş endeksleri oluşturan kurumlar ve endeks isimleri sırasıyla şu şekilde verilebilir;

- The Heritage Foundation (Ekonomik Özgürlük Endeksi)
- Freedom House (Dünyada Özgürlük Raporu Endeksi)
- Fraser Institute (Dünyanın Ekonomik Özgürlüğü Endeksi)
- PRS Group (ICRG – Uluslararası Ülke Risk Rehberi)
- World Bank (Dünya Yönetişim Göstergeleri)
- The Center for Systemic Peace (Polity V Endeksi)

1.2.1. Ekonomik Etkenler

Saydığımız kuruluşların oluşturmuş oldukları endekslerde ve raporlarda kullanılan ekonomik etkenlere değinmeden önce belirtmemiz gereken bir husus mevcuttur. Bu endekslerin bir çoğu kullandıkları faktörler arasında ayırım yapsalar da isimlendirmelerden de anlaşılacağı üzere hepsinin bütün olarak özgürlüklere, ekonomik özgürlüklere ve ekonomiyi belirleyen kurumsal yapılara ilişkin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla politik ve hukuki etkenler arasında verilecek olan mülkiyet hakları ya da ifade özgürlüğü gibi kurumsal göstergeler de nihai olarak ekonomik kurumlar arasında sayılabilir. Çünkü bu kurumların zayıf olduğu ülkelerde oluşacak güvensizlik ortamı en güçlü şekilde ekonomik büyüklüklere yansımaktadır. Ancak burada sınıflandırma yapabilmek için bu göstergelerin birincil niteliklerine uygun olarak doğrudan etkiledikleri alan altına yerleştirilmesi amaçlanmıştır.

Polity Endeksinde ve Dünya Yönetişim Göstergeleri'nde doğrudan ekonomik etkileri olan göstergelere yer verilmemiştir. Freedom House verileri de büyük ölçüde sivil özgürlükler alanında elde edildiğinden birincil ekonomik etken olarak sayabileceğimiz bir gösterge bulunmamaktadır.

Heritage Foundation kurumunun kullandığı göstergeler arasında, Kamu Büyüklüğü kümesi içinde vergi yükü, hükümet harcamaları ve kamu borcu ve kamu açıklarından

teşkil edilen “mali sıhhat göstergeleri” yer almaktadır. Buna ek olarak açık piyasalar kümesi içinde ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve yatırım kısıtlamaları ve finansal özgürlük yer almaktadır⁸⁷.

Fraser Enstitüsü de ekonomik faktörlere ilk olarak kamu büyüklüğünün belirleyicilerini dahil etmiştir. Kamu büyüklüğü göstergesini, kamu tüketim harcamaları, transferler ve sübvansiyonlar, hükümet girişimleri ve yatırımları, uygulanan en yüksek marjinal vergi oranı ile varlıklar üzerindeki devlet sahipliği oluşturmaktadır. Kamu büyüklüğüne ek olarak ekonomik etkenler arasında değerlendirebileceğimiz “sağlam para” göstergesi ise, parasal büyüme, enflasyonun standart sapması, ölçülmüş son yıllık enflasyon, banka hesaplarında yabancı para tutma özgürlüğü gibi faktörlerle şekillendirilmiştir. Uluslararası ticaret özgürlüğü ve düzenlemeler başlıkları altında iki gösterge de gümrük tarifeleri, düzenleyici ticaret bariyerleri, kara borsa döviz kurları, insan ve sermaye hareketleri üzerindeki kontroller, kredi piyasalarına ilişkin düzenlemeler, emek piyasası düzenlemeleri ile iş kurmaya ve kapatmaya yönelik düzenlemeler gibi faktörler yardımıyla oluşturulmuştur⁸⁸.

Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG)’nin verileri arasında doğrudan ekonomik bir gösterge olarak ele alabileceğimiz sosyoekonomik koşullar göstergesi ve yatırım profili göstergesi bulunmaktadır. ICRG sosyoekonomik koşullar göstergesini, işsizlik, yoksulluk ve tüketici güveni faktörlerini kullanarak oluşturmuştur. Yatırım profili göstergesini oluşturan faktörler çoğunlukla hukuki yaptırımlarla korunan ekonomik çıkarlarla ifade edildiği için bir sonraki başlıkta ele alınacaktır. Ancak bir bütün olarak yatırım profili göstergesinin kendisi doğrudan ekonomik kurumsal yapı ile ilişkilidir⁸⁹. Burada belirtmek yerinde olacaktır ki, ICRG aynı zamanda ekonomik ve finansal risklerin

⁸⁷ Heritage Foundation, Index of Economic Freedom, Methodology, (Çevrimiçi), https://www.heritage.org/index/pdf/2021/book/02_2021_IndexOfEconomicFreedom_METHODODOLOGY.pdf, 20 Mayıs 2021.

⁸⁸ Fraser Institute, Dünyada Ekonomik Özgürlükler Raporu, (Çevrimiçi), <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2019-appendix.pdf>, 20 Mayıs 2021.

⁸⁹ PRS Group, International Country Risk Guide Methodology, (Çevrimiçi), <https://www.prsgroup.com/wp-content/uploads/2018/01/icrgmethodology.pdf>, 20 Mayıs 2021.

raporlandığı bir rehberdir. Ancak bu riskleri yorumlamak için doğrudan ekonomik ve finansal göstergelerin kendileri kullanılmış, olumsuz olan göstergeler risk faktörü olarak sayılmıştır. Bu yüzden kurumsal yapının kalitesine yönelik olarak hemen hemen tüm çalışmalarda politik risk bileşenleri kullanılmaktadır.

1.2.2. Politik ve Hukuki Etkenler

Politik kurumları inceleyen çalışmalarda ve özellikle siyaset bilimi alanında sıklıkla kullanılan Polity endeksleri (son çalışma Polity V endeksidir ancak tamamlanmış hali sunulmadığı için çoğunlukla Polity IV kullanılmaktadır) tamamiyle kurumsal yapıyı etkileyen politik faktörleri ele almaktadır. Yöntemi endeks puanlamasına dayanır ve kapsadığı tarihsel aralık nedeniyle özellikle uzun dönemli ilişkilerin incelendiği çalışmalarda tercih edilmektedir. Demokrasi, otokrazi, politik ya da askeri bölünmeler, demokrasiye yapılan müdahaleler, yetersiz kalan dönemler, rejim geçişleri, devrimsel değişimler, otoritenin iflası ve askeri darbeler gibi kavramlar üzerinden politik kurumsal yapıyı açıklayan endeksler oluşturulmaktadır⁹⁰. Ancak değerlendirildiğinde politik istikrarın bir ülkede kurumsal yapının tümünü açıklama gücü olmayabilir. Gerçekten de politik istikrar bir çok gelişme için ön şart olsa da tercih edilmeyen politik yapılardan da güçlü ekonomik kurumlar doğduğu ortaya koyulabilmektedir.

Heritage Foundation kurumunun geliştirmiş olduğu Ekonomik Özgürlük Endeksi de literatürde sıklıkla karşılaşılan bir endekstir. Bu endeksin politik etkenler çerçevesinde değerlendirilebilecek iki göstergesi vardır. Bunlar hukukun üstünlüğü ve Düzenlemenin Etkinliği olarak ifade edilebilir. Hukukun üstünlüğü göstergesi oluşturulurken, mülkiyet haklarının korunması, yargının etkililiği, hükümetin dürüstlüğü kavramları alt bileşenleriyle birlikte çeşitli kaynaklardan derlenerek kullanılmıştır. Düzenlemenin etkinliği göstergesi ise; iş kurma ve kapatma özgürlüğü, emeğin özgürlüğü ve parasal

⁹⁰ Systemic Peace, Polity Index, (Çevrimiçi), <https://www.systemicpeace.org/polity/keynew.htm> 20 Mayıs 2021.

özgürlükler gibi faktörlerle oluşturulmuştur⁹¹. Bu tür özgürlükler ekonomik etkenler altında da değerlendirilebilir ancak hukuki düzenlemelerle desteklenmesi bakımından ve aynı zamanda kamu otoritesi tarafından benimsenmesi gerekliliği dolayısıyla hukuki ve politik etkenler olarak ele alınmaktadır.

Fraser Enstitüsü'nün oluşturmuş olduğu Dünyanın Özgürlüğü Endeksi'nde politik ve hukuki etkenler olarak, yargının bağımsızlığı, tarafsız mahkemelerin varlığı, mülkiyet haklarının korunması, siyasette ve hukukta askeri etkiler, yasal sistemin dürüstlüğü, sözleşmelerin uygulanmasında hukuki yaptırımlar, kolluk güçlerinin güvenilirliği gibi faktörler kullanılmıştır⁹².

Freedom House kuruluşu da saha araştırmasına dayalı skorlama yöntemleriyle oluşturduğu endeks dahilinde politik ve hukuki göstergeler olarak; seçim süreçleri, politik çoğulculuk, politik katılım, hükümetin işlerliği, inanç ve ifade özgürlüğü, birlik kurma ve örgütlenme hakları, hukukun üstünlüğü, bireysel özerklik ve bireysel haklar gibi faktörleri kullanmaktadır⁹³. Düzenli periyodik yapısı ve birincil kaynaktan toplanan veriler ile hazırlanıyor olması bu kuruluşun “Dünyada Özgürlük” raporunu ve bu rapordaki endeks verilerini sıkça başvurulanan kaynaklardan biri haline getirmiştir.

Dünya Bankası da son yıllarda tercih edilmeye başlanmış bir veri bankası oluşturmuştur. Dünya Yönetişim Göstergeleri (WGI) adı verilen bu veri merkezi otuz farklı kaynaktan derlediği bilgiler ile bileşik yönetim göstergelerini sunmaktadır⁹⁴. Polity endeksi gibi WGI da tamamen hukuki ve politik etkenlerle şekillendirilmiş bir veri kaynağıdır. WGI'nın politik ve hukuki etkenler altında sayabileceğimiz göstergeleri; ifade

⁹¹ Heritage Foundation, Index of Economic Freedom, Methodology, (Çevrimiçi), https://www.heritage.org/index/pdf/2021/book/02_2021_IndexOfEconomicFreedom_METHODODOLOGY.pdf, 20 Mayıs 2021.

⁹² Fraser Institute, Dünyada Ekonomik Özgürlükler Raporu, (Çevrimiçi), <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2019-appendix.pdf>, 20 Mayıs 2021.

⁹³ Freedom House, 2021 Dünya Özgürlükler Raporu, Methodology, (Çevrimiçi), https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-02/FreedomInTheWorld_2021_Methodology_Checklist_of_Questions.pdf, 20 Mayıs 2021.

⁹⁴ <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Documents> (Erişim Tarihi: 20.05.2021)

özgürlüğü, hesap verilebilirlik, politik istikrar ve şiddetsizlik, hükümet etkililiği, düzenlemelerin kalitesi, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun denetimidir⁹⁵.

Son olarak bu tezin de ana veri kaynağını oluşturan PRS Group kuruluşunun yayınlamakta olduğu Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG) verilerinden bahsedilecektir. Rehberde hukuki ve politik etkenler için hükümet istikrarı için hükümetin birliği, yasama gücü ve halk desteği faktör kabul edilmiştir. Yatırım profili değişkeni için faktörler; sözleşmenin güvenilirliği ve kamulaştırmaya karşı koruma, kârların ülkelere geri dönüşü önündeki engeller ve ödemelerin gecikmesi olarak verilmektedir. Yine politik etkenler olarak ifade edebileceğimiz iç çatışmalar ve dış çatışmaların faktörleri, iç savaş ve darbe tehditleri, terörizm ve politik şiddet, sivil düzensizlik, savaş durumu, komşu ülkelerle sınır çatışmaları ve dış baskılardır. ICRG kapsamında, askeriye'nin politikaya etkisi, hukuk ve düzen, demokratik hesap verilebilirlik ve bürokratik kalite etkenleri de ülkelerin kurumsal yapısını ifade eden politik ve hukuki etkenler olarak yer almaktadır⁹⁶.

Ülkelerin kurumsal yapılarının kalitesine dair ipuçları veren hukuki ve politik etkenlerin birlikte değerlendirilmesinin sebebi, aralarında geçişkenliğin yüksek düzeyde olmasıdır. Örneğin, mahkemelerin tarafsızlığını bir faktör olarak ele aldığımızda bağımsız olmayan mahkemeler hukuk sisteminin bir sorunu gibi görünse de politik sistemin mahkemeleri korumadaki yetersizliğine ya da politik güçlerin mahkemeler üzerinde kurdukları baskılara dayanmaktadır. Bu geçişken alanlar nedeniyle diğer etkenler müstakil olarak ele alınırken hukuki ve politik etkenler birlikte değerlendirilmiştir.

1.2.3. Toplumsal Etkenler

Heritage Foundation kurumunun ekonomik özgürlükler endeksinde, Fraser Enstitüsü'nün Dünyanın Ekonomik Özgürlüğü endeksinde ve Center for Systemic Peace

⁹⁵ Daniel Kaufmann, Aart Kraay ve Massimo Mastruzzi, **The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues**, (September 2010). World Bank Policy Research Working Paper No. 5430, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1682130>

⁹⁶ PRS Group, International Country Risk Guide Methodology, (Çevrimiçi), <https://www.prsgroup.com/wp-content/uploads/2018/01/icrgmethodology.pdf>, 20 Mayıs 2021.

kurumunun Polity endeksinde doğrudan toplumsal olarak nitelendirebileceğimiz bir gösterge bulunmamaktadır. Elbette daha önce de belirtildiği gibi bu endekslerde kullanılan hemen hemen tüm verilerin ve göstergelerin toplumsal karşılıkları ve toplumla bağlantısı vardır. Ancak sınıflandırma yapabilmek için doğrudan toplumsal olarak nitelenebilecek göstergelere bu alt başlıkta yer verilmiştir.

Dünya Yönetişim Göstergeleri'nde yolsuzluğun kontrolü adlı gösterge hem politik fakat hem de toplumsal sayılabilir. Çünkü özellikle rüşvet ve haksız ödemeler toplumda yaygın olduğu zaman politik olduğu kadar toplumsal bir nitelik de kazanmaktadır. WGI'nın yolsuzluğun kontrolü göstergesini oluşturmuş olduğu kaynaklar incelendiğinde ilişkinin bir tarafında sürekli olarak toplum katmanlarının yer aldığı görülmektedir. Yine de tamamen toplumsal ya da tamamen kamusal – politik bir gösterge olduğunu ileri sürmek kolay değildir⁹⁷.

Freedom House kurumunun yayınlamış olduğu Dünyada Özgürlükler Raporu ve Endeksi de hem politik hem de toplumsal olarak değerlendirilebilecek göstergeler içermektedir. Örneğin seçim süreçleri göstergesinde yer alan, seçimlerin şeffaf ve tam demokratik bir şekilde yürütülmesi kamu tarafının sorumluluğu iken, bu süreçleri denetlemek ve politik katılımın yüksek olmasını sağlamak da toplumsal bir sorumluluk olarak düşünülebilir. Bu raporda ve endekste yer alan, ifade ve inanç özgürlüğü, birlik kurma ve örgütlenme hakları, kişisel özgürlükler ve haklar politik tarafları da bulunan toplumsal göstergeler olarak göz önünde bulundurulmaktadır⁹⁸.

Uluslararası Ülke Risk Rehberi'nde, toplumsal göstergeler olarak; yolsuzluk, dini gerilimler ve etnik gerilimler yer almaktadır. Dini gerilimlerin ve etnik gerilimlerin de diğer göstergelerde olduğu gibi ülke yönetimine ve politik şartlara yansımaları vardır

⁹⁷ Dünya Bankası, Dünya Yönetişim Göstergeleri, Dökümantasyon ve İçerik Bilgisi, (Çevrimiçi) <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Documents>, 20 Mayıs 2021.

⁹⁸ Freedom House, 2021 Dünya Özgürlükler Raporu, Methodology, (Çevrimiçi), https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-02/FreedomInTheWorld_2021_Methodology_Checklist_of_Questions.pdf, 20 Mayıs 2021.

ancak bu göstergeler önce toplumsal ardından etkileri nedeniyle politik olarak değerlendirilebilir⁹⁹.

Burada yer verilen tüm endekslerin göstergeleri, bir yönüyle toplumların kültürünü, ahlaki tutumlarını, eğitim ile ilgili yaklaşımlarını, hülasa toplumun kendisini yansıtmakta, bu toplumsal yapı önce politik yapıları ve kurumları oluşturmakta ardından bu politik kurumlar ekonomik kurumların nasıl şekilleneceğini belirlemekte ve sonuç olarak ülkenin kurumsal yapısını meydana getirmektedir.

Tezin ampirik araştırma bölümünde görüleceği üzere bu endekslerden ICRG'nin ampirik analiz için seçilmiş olmasının sebebi hem endeksin içeriğinin genişliği, yönteminin güvenilirliği hem de ülkelerin kurumsal yapısının tüm unsurlarını kavrayabilme gücüdür. Elbette literatürde yapılan analizlerin kısıtları ve kapsama alanları farklı endeksler ile çalışılmasına da müsaade etmektedir.

İlave olarak, ICRG'nin doğrudan ekonomik sistemin içindeki aktörlere bir hizmet olarak sunduğu risk değerlendirmesi, diğer düşünce kuruluşları ve vakıfların çalışmalarından farklı olarak ekonomik aktörlerin yatırımlarını yönlendirmesine ve kendi risk yönetimlerinin dayanak noktalarının oluşturulmasına yöneliktir. Bu durumda diğer uluslararası düşünce kuruluşlarının ve vakıfların çalışmaların ile kıyaslandığında tarafsızlık konusunda daha güvenilir olabileceği düşünülmüştür.

Kurumsal İktisat'ın tarihsel gelişimini ve iktisat bilimi içindeki yerini inceledikten sonra, kurumsal yaklaşımı oluşturan alt dalların ve bu dalların genel olarak devletin ekonomik sistem içindeki rolüne, özel olarak da kamu maliyesinin kurumsal yaklaşım ile olan ilişkisine birinci bölümde değinilmiştir. Birinci bölümde ek olarak bahsedilen kurumsal yapının oluşmasında katkısı olan toplumsal, hukuki, sosyal ve ekonomik etkenler ele alınmıştır. Bu etkenler tezin ampirik analiz kısmında da kullanıldığı gibi, kurumsal yapının sayısallaştırılmış olarak ifadesi için önemlidir ve genellikle endeks

⁹⁹ PRS Group, International Country Risk Guide Methodology, (Çevrimiçi), <https://www.prsgroup.com/wp-content/uploads/2018/01/icrgmethodology.pdf>, 20 Mayıs 2021.

skorları şeklinde ifade edilirler. Elbette kurumsal yapıyı oluşturan etkenler sadece puanlanmış ve sayısallaştırılmış öğelerle de sınırlı değildir ve kurumların hayatın her alanında yerleşik olarak bulunan, alışkanlıklardan, geleneklerden ve davranış kalıplarından teşekkül ettiğini göz ardı etmemek gerekir.

Bu bölümde kurumlar penceresinden kamu maliyesine bir bakış oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise daha çok kamu maliyesi penceresinden kurumsal yapıya doğru bir inceleme yapılacaktır. Birinci ve ikinci bölüm, tezin tamamında odak noktasında tutulmaya çalışılan karşılıklı etkileşim ve karşılıklı nedensellik durumunu ifade etmek üzere tasarlanmıştır. Böylece kurumların ekonomik sistem ile iç içe olduğu, dışsal unsurlardan ibaret olmadığı ve yüksek ekonomik performans ile yüksek kaliteli kurumsal yapının bir arada, karşılıklı olarak mümkün olabileceği görüşü pekiştirilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU EKONOMİ POLİTİKALARI, MAKROEKONOMİK PERFORMANS VE KURUMLAR

Bu bölümde öncelikle ekonomik yapıya değinmeden, genel olarak kamu politikalarının kurumsal yapı ile çift yönlü ilişkisi aktarılacak ve ardından makroekonomik performansa ve ekonomik büyüme ile kurumsal yapı ilişkisine değinilecektir. Bu aktarımlar kamu ekonomi politikaları tarafından doğrudan belirlenen makroekonomik göstergeler ile kurumsal yapı ilişkisinin inceleneceği bölüme bir hazırlık niteliğindedir. Ardından kamu kesimi büyüklüğünün kurumsal yapı ile ilişkisi ele alınacaktır. Kamu harcamaları, vergi gelirleri ve kamu borçlanması ampirik analize de konu olduğundan ayrıca araştırılacak ve kamu maliyesinin önemli kısmını oluşturan bu göstergelerin kurumsal yapı ile ilişkisi irdelenecektir.

2.1. Kurumsal Yapının Kamu Politikaları İle İlişkisi

Kamu politikaları hükümetler ve müttefikleri (çıkar grupları, kar amacı gütmeyen kuruluşlar gibi) tarafından yapılan tercihleri temsil ederler. Aslında bu politikalar çok sayıda birey tarafından alınan kararların ürünleridir. Bu bireyler de resmi yapılarla ilişki içindedir, aynı zamanda bu yapıları yönlendiren kurallara göre iş görürler. Gerçekte, bu kurallar kurumları tarif etmek için kullanılabilirler. Ve bu yapılar politika üretme süreçleriyle sistematik ilişki içindedirler, politikalar üzerinde etkileri olduğu da varsayılmalıdır¹⁰⁰.

Bireyler kurumlarla olan bağlantılarından politik davranışlarının anlamlarını çıkarırlar. Aynı zamanda davranışlarının işaretlerini de görürler. Bu işaretler teşvik edici ya da şevk kırıcı şekillerde ya da daha normatif olabilirler. Ancak kurumlar hamleleri için

¹⁰⁰ B. Guy Peters, "Institutionalism and Public Policy", **Contemporary Approaches to Public Policy**, Ed. by. B. Guy Peters ve Philippe Zittoun, London, Palgrave Macmillan, 2016, pp. 57-72, s. 57.

bir rehberdirler ve aynı zamanda kurumların beklentileri ile uygun olmayan bireyler için yaptırımlar da yine kurumlar tarafından sunulur¹⁰¹.

Literatürde kurumlar ve organizasyonlar ayrı kavramlar olarak tanımlansa da bu ayrımı yapmak çok da kolay olmayacaktır. Örneğin, kamu bürokrasisi bir kurum olarak ifade edilse de birden çok organizasyondan oluşur ve kamu bürokrasisinin bir bütün olarak hareket ettiğini söylemek mümkün değildir. Politika yapma aşamasında bu kurumu oluşturan alt organizasyonlar kendi işlevlerini icra ederler ve kendi değerleriyle kendi çıkarlarına göre hareket ederler. Kurumlar ve organizasyonlar hem teoride hem de gerçek hayatta iç içe geçmeye eğilimli olsalar bile, bu iki kavram ayrı ayrı ele alınmalıdır¹⁰².

Yazar, politikaları açıklamak için kurumların önemli noktalarına değinirken, aynı zamanda kurumları tanımlamada politikaların rolünü de tartışmaktadır. Normatif kurumsalcılık dahilinde ele alınan değerlerin ve normların kamu politikaları ile yakın ve açık bir ilişkisi mevcuttur. Birikimli değişim kavramına Douglass North'un çalışmalarında da rastlamaktayız. Tarihi kurumsalcılıkta da bu türden bir yaklaşımla kurumların zaman içinde yavaş ve kademeli olarak değiştiklerini ileri süren bir fikir barınmaktadır. Bu görüşe göre kurumların içinde en az iki tip yaklaşım vardır. Bunlardan ilki uyumsal yaklaşımdır. Kurumların içsel olarak kendi unsurlarının nasıl görüldüğünden hareket eder. İkincisi iletişimsel yaklaşımdır. Bu yaklaşım, kurumları kendi dışındaki unsurlar gözünden değerlendirir. Kurumların dışarıdan nasıl görüldüğü ve nasıl olması gerektiği hakkında analizler içerir¹⁰³.

Kurumların güçlülüğü daha istikrarlı bir ortam anlamına gelir. Bu durumda uygulanacak politikaların doğuracakları sonuçları daha iyi planlanabilir ve tahmin edilebilir. Ancak Huntington (1968)'ın belirttiği gibi, kamu kesimi örgütlerinin kurumsallaşması yeni durumlara uyumlanma için bir kapasite yaratmakla birlikte çoğunlukla kurumsallaşma uyumlanma yerine istikrar üzerinde odaklanmaktadır.

¹⁰¹ A.e., s. 58.

¹⁰² A.e.

¹⁰³ A.e., s. 58-61.

Kurumları resmi ve yapısal olarak düşünme eğilimine rağmen, literatürde fikirlere ve bireylerin bu fikirlere bağlılıklarına dayalı soyut varlıklar olarak düşünmenin de mümkün olabileceği gösterilmektedir. Özellikle kurumsal iktisatta hukuki düzenlemeler dışında kalan ekonomik alışkanlıklara etki eden kurumlar ikinci olarak zikredilen tarza daha yakın oluşumlardır. Fikirlerin kurumları oluşturmaları ve toplumun bu fikirlere farklı nedenlerle bağlı olması aynı zamanda söz konusu kuruma olan bağlılığı ve toplumsal uyumu da göstermektedir. Fikirlerin kurumları oluşturmadaki rolü özellikle sosyal kurumlarda önemli olmakla beraber, kamu politikalarının şekillenmesinde de hayati bir yere sahiptir. Kamu bürokrasisi örneğinde açık ve net olarak görüldüğü gibi, fikirler kurumları, kurumlar üzerinden de kamu politikalarını şekillendirirler. Bir kurumu oluşturan organizasyonların ya da organizasyonlardan oluşmuyorsa bile kurumun iç unsurlarının politikaları oluşturmak için bir ilişki içinde oldukları ve bu ilişkiler neticesinde politikaları şekillendirdikleri yahut mevcut politikaları düzenledikleri ve politika tercihlerini doğrudan etkiledikleri söylenebilir. Kurumlar politik baskıları belirli kanallara yönlendirir. Özellikle daha normatif kurumsalcı bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, kurumların belli politik fikirleri daha üstün tuttuğu, bazılarını baskıladığı ve bu şekilde toplumsal katmanlardan gelen politik baskıları yönlendirerek politika kararlarına etki ettikleri görülmektedir. Siyaset biliminden verilen örneklerde olduğu gibi; parlamenter demokrasi ile başkanlık sistemi arasındaki farkları, başkanlık sisteminin kendi türleri arasındaki farklılıkları, federal ve üniter sistemler arasındaki farkları, uygulamada politik etkiler için olumlu ya da olumsuz etkiler yapan kurumlar politika tercihleri yoluyla kısmen veya tamamen belirlemektedir. “Gayriresmi” kurumlar kavramı kendi içinde tezat barındırıyor gibi görünse de, toplum ile siyasal sistem arasındaki bağları kurarak hükümet etme ve politika yapma konusunda oldukça önemli bir yere sahip olmaktadır. Kamu politikalarını oluşturmada ve uygulamada gayriresmi kurumların rolü gün geçtikçe artmaktadır. Bu kurumlar politikaların başarılı olmalarında ya da başarısız olmalarında

neredeyse belirleyici konumdadırlar. Özellikle sosyal aktörlerin oluşturdıkları ağlar politika ve yönetim üzerinde baş role sahiptir¹⁰⁴.

Çalışmanın odak noktalarından biri olan karşılıklı nedensellik konusuna burada bir kere daha değinmek gerekmektedir. Kurumlar hem toplumu hem ekonomiyi ve dolayısıyla kamu politikalarını ve ülke yönetimini etkilemekte ve biçimlendirmektedir. Ancak karşılıklı nedensellik de aşıkardır. Kamu politikaları da toplumdaki ve ekonomideki alışkanlıkları, kuralları, gelenekleri şekillendirme gücüne sahiptir. Alışkanlıklar, kurallar, gelenekler, diğer bir deyişle "oyunun kuralları" zaman zaman kamu politikaları tarafından belirlenmekte ya da değiştirilmektedir.

Kurumlar istikrarın kaynağı olsalar bile değişmektedirler. Etkiledikleri kamu politikaları zaman zaman kurumların kendi değişimlerinin kaynağı olabilir. Politikalar ve kurumlar arasında süregelen ilişki çoğu zaman alış-veriş şeklinde hem politikaların hem de kurumların zaman içinde evrilmesi sonucunu doğurmaktadır. Politikalar yoluyla kurumları dönüştürmek her zaman bilinçli ve olumlu düzenlemeler yoluyla değil bazen de olumsuz sonuçlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Politikaların başarısızlıkları kurumsal değişimin en önemli kaynaklarından biri olabilir. Özellikle söz konusu politika ilgili kurumun değerleri ile yakından bağlantılı ise bu değişim kaçınılmaz olacaktır. Kamu politikası niyet edilen şekilde performans sergilemiyorsa ya da istenmeyen sonuçlar veriyorsa, kurumun bu gidişatı değiştirmesi beklenmelidir. Kurumların istikrarın kaynağı olduğu, uzun yıllardır var olan kalıplarını değiştirmekte isteksiz oldukları ve belirli bir yol bağımlılığına sahip oldukları değerlendirildiğinde, politikaların kurumların değişiminden bağımsız olarak planlanması gerektiği yanılıgısına düşülebilir. Kurumlar yol bağımlılığına sahiptir ancak belirli bir trend içinde toplum için olumlu yöne, daha önce farklı ülkelerde uygulanmış ve başarılı olmuş stratejilerin aynısı olmasa bile içinde bulunan topluma uyumlandırılmış olan stratejilerle evrilebilmesi mümkündür¹⁰⁵.

¹⁰⁴ A.e., s. 63-65.

¹⁰⁵ A.e., s. 66.

2.2. Makroekonomik Performans

İktisat literatüründe makroekonomik performans özellikle ölçüm yöntemlerinin gelişmesi, veri setleri ve analiz kolaylığı yardımıyla birlikte ampirik çalışmalarla desteklenerek, geleneksel olarak ekonomik büyüme ile açıklanmaktadır. Bunun nedenlerinden başta geleni neoklasik iktisatın politika araçlarının yaygınlaşması ve dünya nüfusunun büyümesinin ancak ekonomik büyüme ile desteklenebilecek olmasıdır. Heterodoks iktisat akımlarının ekonomik büyümenin tek alternatif olmadığını gösterdiği çalışmalarda bile, en azından artan nüfus nispetinde ekonomik büyümeye yer verdikleri görülmektedir.

Kamu maliyesi penceresinden makroekonomik performans kamu otoritesinin doğrudan doğruya daha önceden belirlenmiş politika araçlarının önceden kurgulanmış etkileriyle ya da ihtiyari politikalarla belirleyici olabileceği alanlarda başarılı bir yönetim ortaya konması olarak ifade edilebilir. Bu başarılı politika hamlelerinin sonucunda performansın ölçülmesi yine ekonomik büyüme ile yapılabilir. Ekonomik büyümenin olmadığı dönemlerde, daralmanın kısıtlı tutulabilmesi, yurttaşların daralmadan daha az etkilenmesi, stratejik ürünlere ulaşmada zorluklar çıkmaması gibi belirleyiciler takip edilebilir. Burada vergi sisteminin yapısının gömülü esnekliğe sahip olması, kamu harcama kararlarının yerinde ve zamanında alınabilmesi, bu harcamaların uzun dönemli olarak yine ekonomik büyümeye katkı sağlayacak, çarpan etkisi yaratacak şekilde gerçekleştirilmesi, transfer harcamaları ile yatırım harcamalarının dengeli bir şekilde yürütülmesi, borçlanmanın uygun faiz oranları ile ve uygun vadelerde yapılabilmesi, maliye politikası bakımından kamu otoritesinin performansı hakkında önemli olgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümde ekonomik büyümeyi diğer makro ekonomik büyüklüklerden ayırarak dünyada kabul gördüğü haliyle makro ekonomik performansın nihai başarı kriteri olarak ayrı şekilde ele alıp kurumsal iktisat ile ilişkisini ve kamu maliyesinin bu ilişkideki rolünü anlattıktan sonra kamu politikaları ile doğrudan ve dolaylı olarak belirlenebilecek olan

makro ekonomik büyüklükler izah edilecektir. Bu makro ekonomik göstergeler kamu borç stoku, vergi hasılatı ve kamu harcamaları olacaktır. Dördüncü bir makro ekonomik gösterge de kamu büyüklüğüdür. Ancak kamu büyüklüğü de ekonomik büyüme gibi farklı yöntemlerle ele alındığından, çeşitli şekillerde ölçülebildiğinden ve değerlendirilebildiğinden ötürü ayrıca ele alınacaktır. Kamu büyüklüğü değerlendirilirken, kamu harcamalarının alt bileşenlerinden olan nihai tüketim harcamalarına, yatırım harcamalarına ve toplam kamu harcamalarına da tekrar değinilecektir.

Her alt başlık içinde, kamu ekonomi politikalarının bu makro ekonomik göstergeyi nasıl etkilediği ve bu makro ekonomik göstergenin kurumsal iktisat bakış açısıyla nasıl bir etkileşim içinde olduğu da irdelenmeye çalışılacaktır.

2.3. Ekonomik Büyüme ve Kurumsal Yapı

Ekonomik büyüme kavramı hem makroekonomik performans başlığı altında bahsedildiği gibi yerleşik bir performans göstergesi olarak genel kabul gördüğü için hem de kurumsal iktisat çalışmalarında kaliteli bir kurumsal yapının oluşmasında etkili olan, aynı zamanda kaliteli bir kurumsal yapı tarafından desteklenen ve bir nevi kurumsal yapının sonucu olan bir kavram olduğundan dolayı burada ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Kurumsal iktisatın günümüzdeki en önemli temsilcilerinden Daron Acemoğlu'nun çalışmaları hem kurumsal yapıya dair hem de kurumsal yapının ekonomik büyüme ile etkileşimine dair önemli bir alan teşkil etmektedir. Büyük çoğunluğu özgün ampirik yöntemlerle desteklenmiş olan çalışmalardan bahsetmek ve ekonomik büyüme ile kurumların ilişkisini böylece tahlil etmeye başlamak yerinde olacaktır.

Acemoğlu, Johnson ve Robinson (2001) ile birlikte yaptığı bir çalışmada kurumların ekonomik büyümeye olan etkilerini net bir şekilde görebilmek için, uygulamada oldukça zor olan araç değişken kullanımına farklı bir boyut getirmiştir. Bu çalışmanın farklı yerlerinde de bahsedilen kurumlar ve ekonomik performans arasındaki karşılıklı

nedensellikten ötürü, yüksek kaliteli kurumların mı ekonomik gelişmeye vesile olduğu yoksa ekonomik gelişmişliğin mi yüksek kaliteli kurumsal yapıyı inşa ettiği kolayca analiz edilememektedir. Ancak Acemoğlu v.d., Avrupalıların kolonileştirmek için gittikleri bölgelerdeki ölüm oranlarını tarihsel verilerden yararlanarak, gidilen bölgelerde yerleşim kurulabilmesine, yerleşim kurulabilmesini erken kurumların oluşumuna, erken kurumların devamlılığını şimdiki kurumların şekillenmesine ve şimdiki kurumların mevcut yapısını ise şimdiki ekonomik performansa vekil tayin etmişlerdir. Bu yaklaşım sayesinde yaptıkları araçsal değişkenli analiz sonucunda da kurumların ekonomik performansın belirleyicisi olduğunu ortaya koyabilmişlerdir. Kolonizasyon için gidilen bölgelerde Avrupalılar yüksek ölüm oranları ile karşılaştıklarında yerleşim kurmakta zorlanmışlar ve zincirleme etki sonucunda sağlam bir kurumsal yapı oluşamamıştır. Bu bölgelerde şimdiki ekonomik performans yaşama daha elverişli olan bölgelere göre zayıf kalmıştır¹⁰⁶.

Kurumların ekonomik performansa öncülük etmesi ve aralarında pozitif bir ilişki olması yine de ekonomik değişkenlerin ve yürütülen kamu ekonomi politikalarının kurumsal yapı üzerinde etkisiz olduğu anlamına gelmez. Çünkü kolonizasyon için dünyanın farklı bölgelerine giden sömürgeci yerleşimcilerin de buralarda yerleşim kurduktan sonra belirli ekonomik motivasyonlarla hareket etmiş ve kendi ülkelerinin kurumlarından izleri bu bölgelere taşımışlardır. Hal böyleyken yazarlar da sonuçlarının genel çıkarımlara konu edilemeyeceğini, ülkelerin kolonyal geçmişlerinin ve bu bölgelere gelen yerleşimcilerin ölüm oranlarının şimdiki kurumların oluşumunda etkili faktörlerden birini oluşturduğunu ifade etmektedirler. Çalışmada kamulaştırmaya karşı korumanın yüksek olduğu bölgelerde mülkiyet hakları ve hukukun üstünlüğü kurumlarının gelişmiş olduğu ve özellikle Yeni Zelanda, Avustralya ve Amerika gibi bölgelerde bu

¹⁰⁶ Daron Acemoglu, Simon Johnson ve James A. Robinson, "The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation", **American Economic Review**, C.91, No:5, 2001, pp. 1369-1401.

uygulamaların yatırımları teşvik etmesiyle şimdiki sağlam kurumların oluşumundaki katkının da altı çizilmiştir¹⁰⁷.

Afrika'nın neden yoksul kaldığını kurumlar üzerinden açıklayan başka bir çalışmada Acemoğlu ve Robinson (2010), politik ve ekonomik kurumların etkisine dikkat çekmişlerdir. Bu çalışmaya göre özellikle Sahra-altı Afrika'da halen yurttaşların tasarruf etmelerini ve yatırım yapmalarını teşvik edecek, politikacıların da kamu mallarının sunumunu sağlayacak ekonomik kurumların yokluğu ekonomik gelişmenin önüne geçmektedir. Bu kurumların oluşmamasının sebebi, Afrika ülkelerinde devlet oluşumlarının Avrasya'ya göre daha geç hayata geçmesi ve kurulan devletlerin mutlakiyetçi ve patrimonyal olarak doğmasına bağlanabilir. Zaten zayıf olarak doğan bu kurumsal yapı, önce köle ticareti ve daha sonra kolonileştirme yüzünden daha da zayıflamıştır. Bağımsızlık süreçlerindeki karmaşık yol bağımlılığı bu ülkelerde kurumları olduğundan da kötü hale sokmuştur. Biçimsiz otoriter yönetimler ekonomik kötüleşmenin devamına ve günümüzdeki yoksulluğa bir çözüm üretememektedir. Çalışmada bu tür kurumsal yapıların oldukça devamlı olduğu ve yol bağımlılığının güçlü olduğu vurgusu yapılırken yine de bu durumun değişmez olmadığına dikkat çekilmiştir. Avrupa'da veba döneminde olduğu gibi içsel ya da dışsal şoklar kurumsal yapının değişimi için tetikleyici olacaktır ve fakat bu tür şoklar oldukça nadir görülmektedir¹⁰⁸.

Yazarların çalışmada altını çizdikleri bir nokta bu çalışma için önemli bir konum teşkil etmektedir. Afrika'nın yoksulluğu açıklanırken yurttaşların tasarruf etmeye ve yatırım yapmaya teşvik edilmediği, politikacıların ise kamu mallarını sunmak için motivasyonlarının olmadığı belirtilmiştir. Bu kurumların olduğu ancak zayıf yapıda tezahür ettikleri ülkeler için kamu ekonomi politikaları kurumları güçlendirici bir rol oynayabilirler. Ekonomik kurumların güçlenmesi için tasarrufların artırılmasına, yatırımların teşvik edilmesine ve daha verimli kamu harcamaları ile kamu mal ve

¹⁰⁷ A.e., s. 1395.

¹⁰⁸ Daron Acemoglu ve James A. Robinson, "Why is Africa Poor?", **Economic History of Developing Regions**, C.25, No:1, 2010, pp. 21-50.

hizmetlerinin yurttaşlara sunulmasına yönelik geliştirilecek kamu ekonomisi politikaları kurumsal yapı üzerinde güçlendirici etkilere sahip olacaktır.

Acemoğlu, Johnson, Robinson ve Yared (2008) ile yaptığı, önemli başka bir çalışmada demokrasi ile ekonomik gelişmişliği, kişi başı milli gelir üzerinden irdelemektedir. Bu makalede yazarlar, literatürde konu ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğunun ekonomik gelişmişliği demokrasinin yaratıcı sebeplerinden biri olarak ileri sürdüğünü ortaya koymaktadır. Ancak bu çalışmalarda istatistiksel olarak önemli tarihsel ve ülke kaynaklı etkiler göz ardı edilmektedir. Çalışmanın sonucu olarak da demokrasi ve ekonomik gelişmişlik arasındaki pozitif ilişki teyit edilmekte ancak hem sabit ülke etkileri hem de araçsal değişken yardımıyla yapılan tahlillerin söz konusu iki kavram arasında nedensel ilişkinin varlığına ya da yönüne dair bir tahmin sunulamadığı belirtilmiştir¹⁰⁹.

Demokrasinin, ulusların sahip olduğu önemli kurumlardan biri olduğu kabulüyle ekonomik, toplumsal ve politik hayat üzerinde etkilere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bir noktadan sonra geline ekonomik gelişmişlik seviyesinin demokrasi gibi hayati bir kurumu nasıl beslediği ve nedenselliğin hangi yönde cereyan ettiği bilinmemektedir. Bu kurumun ve ekonomik ilerlemenin bir diğerini besleyen iki kavram olduğunu ileri sürmek konuyla ilgili çalışmalar ışığında isabetli olacaktır.

Acemoğlu'nun Robinson ile Dünya Bankası için yapmış olduğu bir çalışmada (2008), büyüme ve kalkınma üzerinde kurumların rolü ele alınmıştır. Bu çalışmada yazarlar, ülkeler arasındaki kişi başı milli gelir farklılıklarının temel belirleyicilerinden birinin ekonomik kurumlar arasındaki farklılıklar olduğunu ileri sürmektedir. Ancak bu kurumların zamana karşı çok dirençli olduğu, yurttaşların toplu tercihleri sonucunda politik süreçlerin, politik kurumları belirlediği ve politik kurumların da ekonomik kurumları yapılandığı hususları kuvvetle vurgulanmıştır. Özellikle geçiş ekonomileri olarak bilinen eski demir perde ülkelerinin hem politik kurumlarını hem de ekonomik kurumlarını yol bağımlılığından kurtararak farklı bir rotaya soktukları, bu yeni rotanın da

¹⁰⁹ Daron Acemoğlu v.d., "Income and Democracy", **American Economic Review**, C.98, No:3, 2008, pp. 808-842, s. 836.

daha hızlı ekonomik kalkınma için vesile olduğu belirtilmektedir. Çalışmada bu örneklerden de hareketle ülkelerin politik denklemlerini nasıl değiştirebilecekleri bu değişim için hangi araçlara ihtiyaç duydukları üzerine odaklanılmıştır. Yazarlara göre, örneğin Afrika ülkelerinde demokrasi ve hesap verilebilirliğin güçlendirilmeye çalışılması büyümeyi ve kalkınmayı da güçlendirmektedir. Ancak bu durum tüm örnekler için geçerli değildir. Burada altı çizilen önemli nokta, politik denklemin ve dolayısıyla politik kurumların belirleyicilerinin neler olduğunun anlaşılmasının, buna göre kalkınma politikaları ya da politika reformları geliştirilmesine ön ayak olacağıdır¹¹⁰.

Bu tez için çalışmadan çıkarılacak öz, değiştirilecek şey kamunun kendisi olsa bile, kamu politikalarının bu değişimde bir rolü bulunduğudur. Çin örneğinde olduğu gibi kamu otoritesi kendi değişimini kendi gerçekleştirmiş, aslında atması gereken doğru adımları bu sayede atabilmiştir. Ayrıca yol bağımlılığı bir kader değildir. Yurttaşlar politik denklemde değişiklik yapma fırsatını bulduklarında eğer doğru adımı atabilirlerse, kurumsal kaliteyi artıracak kalkınma politikalarının tohumlarını ekmiş olurlar. Eklememiz gereken kısım Acemoğlu ve Robinson'un çalışmasında da belirtildiği gibi, bir kurumda reform başladığında bu reformun tek başına yeterli olmayacağıdır. Politik denklemde meydana gelen bir değişiklik, eğitim, kültür ve sosyal ilişkilerde de değişimler meydana getirdiği ölçüde güçlü olacak ve yol bağımlılığının alt edilmesinde daha faydalı olabilecektir.

Acemoğlu ve meslektaşlarının bu bölümde zikredilen çalışmalarının yanında, yine kurumlar ve ekonomik büyüme çerçevesinde yapılmış farklı çalışmaları da mevcuttur. Örneğin, Avrupa'nın ekonomik olarak güçlenişi ve yükselişinde Atlantik Okyanusu'nun ticarete açılması, bu durumun tüccar grubunu güçlendirerek monarşileri baskıladığı, baskılanan monarşilerin tüccarların arzu ettiği kurumsal değişimlere direnemediği ve mülkiyet haklarının korunması ile ilgili kurumların gelişmesinin önemli olduğu ortaya konulmuştur¹¹¹. Kendi çalışmalarında ileri sürdüklerini zaman zaman sorgulayan

¹¹⁰ Daron Acemoglu ve James A. Robinson, **The Role of Institutions in Growth and Development**, 10. bs., Washington DC, World Bank., 2008, s. 25-26.

¹¹¹ Daron Acemoglu, Simon Johnson ve James A. Robinson, "The Rise of Europe: Atlantic Trade, Institutional Change, and Economic Growth", **American Economic Review**, C.95, No:3, 2005, pp. 546-579.

Acemoğlu ve Robinson, bazı Güney Amerika eyaletlerinde ve Birleşik Devletler'in güney eyaletlerinde sosyal grupların, politik kurumlar değişse bile ekonomik kurumların değişimine izin vermediklerini ve çıkarlarını koruma eğilimi gösterdiklerini “de jure politik güç” ve “de facto politik güç” üzerinden açıklamışlardır¹¹².

Bu tezin konusunu da doğrudan ilgilendiren bir çalışmada Acemoğlu, bazı ekonomik kurumların piyasaya girişin önüne bazı bariyerler yaratmasını ve manipasyonlarla girişimcilerden ve çalışanlardan politik güç sahiplerine transferlerin önünü açmasını ele almıştır. Bu etkinsizlikler kısmen etkin ve güçlü çalışan mali araçların olmamasından dolayı politik güç sahiplerinden girişimcilere ve çalışanlara transferlerin sağlanamaması sebebiyle doğmaktadır. Acemoğlu bu tespiti yaptıktan sonra bu tür etkin mali araçların oluşturulmasının mali kapasiteyi ve etkin vergilendirmeyi meydana getireceği düşüncesinin kesinlik taşımadığını belirtir. Çünkü böyle bir durumda baskı ve çıkar grupları tarafından devletin kontrolünün ele geçirilmesinin daha cazip olması, ve söz konusu grupların bu uğurda daha fazla çaba göstermesi muhtemeldir. Bu ihtimal gerçekleşirse politik çatışmalar yoğunlaşır. Bu çatışmaların etkileri de devlet eliyle düzgün kurumlara ulaşılmasını zorlaştıracak, olumsuz etkilerin olumlu etkilerden daha fazla olmasına yol açacaktır.

Sonuç olarak devletin kapasitesini artırmasının, en azından etkin vergilemeyi, düzenlemeleri ve kamu malları sunumunu yapabilecek ekonomik güce oluşmasının ekonomik kalkınma için elzem olduğu belirtilmiştir. Kamunun ekonomik gücünün olumsuz etkilerden ziyade olumlu etkiler üretmesinin ise aynı zamanda politik hesap verilebilirlik başta olmak üzere politik kurumların da güçlendirilmesiyle mümkün olabileceği ifade edilmiştir¹¹³.

Acemoğlu'nun da belirttiği nedenlerden dolayı bu tezde kurumsal yapının kalitesine ilişkin olarak kullanılan verilerin hem ekonomik kurumları içeren hem de politik,

¹¹² Daron Acemoglu ve James A. Robinson, “The Persistence and Change of Institutions in the Americas”, **Southern Economic Journal**, C.75, No:2, 2008, s. 282.

¹¹³ Daron Acemoglu, “Institutions, Factor Prices, and Taxation: Virtues of Strong States?”, **American Economic Review**, C.100, No:2, 2010, pp. 115-119., s. 119.

toplumsal ve hukuki kurumları içeren risk bileşenlerinden oluşan bir endeks puanlaması ile oluşturulması hususunda dikkat gösterilmiştir. Günümüz ekonomilerinde içsel ya da dışsal şoklar olmaksızın yol bağımlılığının aşılması veyahut yol bağımlılığı içerisinde daha yüksek kalitede kurumların elde edilmesi amacıyla modern devlet araçlarından başka bir alternatif bulunmamaktadır. İçinde dünyadaki bazı ülkelerden çok daha yüksek ekonomik değerlere sahip şirketleri barındıran Amerika Birleşik Devletleri örneğinde bile, çözülmesi gereken sorunlar nihai aşamada kamu ekonomi politikaları yoluyla ve kamunun ayırdığı kaynaklarla çözülmeye çalışılmaktadır.

2.4. Kamu Ekonomi Politikaları İle İlişkili Makroekonomik Göstergeler ve Kurumsal Yapı

Bu bölümde kamu kesiminin doğrudan ekonomi politikası tercihleri ile belirleyebileceği makroekonomik göstergelerin kurumsal yapı ile ilişkisi incelenecektir. Bu inceleme kamu maliyesi bakış açısı ile kamunun ekonomik dünya görüşü doğrultusunda belirleyebileceği, ekonomik sistem içinde kapladığı alan, elde edeceği vergi geliri düzeyi, gerçekleştireceği kamu harcamalarının büyüklüğü ve borçlanma tercihleri ele alınarak yapılacaktır. Tüm bu kamu ekonomi politikaları tarafından belirlenen ekonomik göstergelerin kurumsal yapı ile ilişkisi de ayrı ayrı araştırılacak ve ortaya konmaya çalışılacaktır.

2.4.1. Kamu Kesimi Büyüklüğü ve Kurumsal Yapı

Kamu kesimi büyüklüğü, kamunun ekonomide kapladığı alan ve dolayısıyla iktisadi hayatın işleyişine ne ölçüde müdahil olduğu ile ilgili bir kavramdır. En liberal iktisadi öğretilerde bile devletin yerine getirmesi gereken bazı kamusal hizmetlerin var olduğu bilinmektedir. Sadece savunma ve adalet gibi temel hizmetlerin yerine getirildiği bir sistem şu an için mevcut olmamakla birlikte özellikle Büyük Buhran öncesi Amerika Birleşik Devletleri'nde bu temel hizmetler dışında kamunun ekonomide yer almadığı dönemler tecrübe edilmiştir. Amerika'nın ondokuzuncu yüzyıl sonundaki ve yirminci

yüzyılın başındaki yumuşak merkezli yapısı da bu görüşlerin uygulanabilmesinde etkili olmuştur. Ancak 1929 Büyük Buhranı sonrasında özellikle Keynesyen görüşlerin hakim olmasıyla birlikte piyasa aksaklıklarının düzeltilmesi amacıyla kamunun ekonomiye doğrudan müdahalesi sıklıkla görülür hale gelmiştir.

Kamu kesimi büyüklüğünün nasıl ölçülmesi gerektiği, üzerinde kesin bir yargıya varılmış bir husus değildir. Bu nedenle kamu kesimi büyüklüğünü, kamu harcamalarının gayrisafi milli hasılaya oranına, vergi gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya oranına ya da sadece kamu nihai tüketim harcamalarının gayrisafi milli hasılaya oranına göre hesaplayan çalışmalar yapılmıştır. Bu bilgiler ışığında söylemek mümkündür ki kamu ekonomi politikaları kamu kesimi büyüklüğünü doğrudan etkilemekte ve hatta belirlemektedir. Dahası kamunun sadece temel kamu hizmetlerini yerine getirdiği sistemlerde bile bu hizmetlerin finansmanının nasıl yerine getirildiğine, bu hizmetlerin maliyetlerinin hangi seviyelerde gerçekleştiğine, hizmetlerin kalitesine ve kapsamına göre kamu kesimi büyüklüğü değişebilmektedir. Örneğin sadece savunma ve adalet hizmetlerini yerine getiren bir kamu otoritesi, her şehire büyük adliye binaları inşa ederek, hukuk işlerini görmek üzere çok sayıda memur çalıştırarak, yüksek sayıda askere sahip olarak ve yüksek maliyetli savunma yatırımları yaparak sonuçta yine temel hizmetleri yerine getirmiş olur ancak kamu kesiminin ekonomideki yeri oldukça büyük olacaktır. Üstelik bu hizmetlerin sözünü ettiğimiz şekilde gerçekleştirilmesi daha nitelikli, hızlı ve güvenilir olacağını da garanti etmemektedir. Bu aşamada kamu kesimi büyüklüğünü belirleyen kamu politikaları ile kurumsal iktisat arasındaki ilişki önem kazanarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada kurumsal kalitenin bileşenleri olarak kullanılmış olan politik risk bileşenlerinin hemen hemen tümü ile ancak özellikle de hükümet istikrarı, yolsuzluk, siyasette asker etkisi ve hukuk düzeni gibi bileşenler, kamu kesimi büyüklüğü üzerinde doğrudan etkili olan bileşenlerdir.

Düzgün işlemeyen hukuk düzeni, düşük seviyeli bir hükümet istikrarı ile birleştğinde mevcut hükümetler seçim kaygısı ve seçmen baskısı ile niteliği geliştirecek uzun dönemli eğitim ve hukuk reformu hamleleri yerine nicelik artışını sağlayacak fiziksel ve kısa dönemde sonuç alınacak yatırımları yapmaya yönelecektir. Bu tür yatırımlar genellikle yüksek maliyetli fiziksel varlık ve hizmet alımlarını ve kamu görevlisi istihdamını artırma eğilimindedir. Bu nedenlerle kurumsal yapının sadece hukuk düzeni ve politik istikrarla ilgili bileşenlerinde mevcut olan zayıflıklar kamu kesimi büyüklüğünü artırmaktadır. Bu çalışmanın temelinde yer alan karşılıklı nedenselliğin bir diğer örneği olarak artan kamu kesimi büyüklüğü de sözü edilen hukuk düzeni ve hükümet istikrarı bileşenlerini olumsuz etkilemektedir. Bu husus yolsuzluk bahsinde daha ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Siyasette asker etkisi, hem istihdam edilen kamu personeli dolayısıyla hem de baskı grubu olarak asker varlığının talepleri doğrultusunda daha yüksek savunma harcaması üretir. Daha kaliteli bir ülke savunması ve daha güçlü bir ordu özellikle jeopolitik riskler barındıran ülkeler için yurттаşlar tarafından da arzu edilen unsurlar olduğu için hükümetler seçim kaygısı ile bu tür yatırımlara meyilli olabilirler. Böylelikle kurumsal kalite bileşenlerindeki nitelik eksikliği savunma hizmeti örneğinde de ekonomideki kamu kesimi büyüklüğünü artırmaktadır.

Sadece en temel iki kamu hizmetinde bile varsayımsal olarak, hem kamu ekonomi politikalarının hem de kurumsal kalite bileşenlerinin kamu kesimi büyüklüğünü etkileyeceği çıkarımını yapmak bahsedilen dinamikler çerçevesinde tutarlı görünmektedir.

Literatürde kamu büyüklüğünün belirleyicileri olarak farklı değişkenler kullanılmıştır. Dolayısıyla kamu büyüklüğünün net ve üzerinde uzlaşılmış bir tanımı olduğunu söylemek zordur. Bu konuda en çok referans alınmış çalışmalardan birinde

Alesina ve Wacziarg (1998)¹¹⁴, kamu büyüklüğünün ölçülmesinde kamunun tüketim harcamalarını dikkate almışlar, faiz harcamalarını ve artan getiri beklentilerinden dolayı yatırım harcamaları ile transfer harcamalarını analize dahil etmemişlerdir. Ancak bu çalışmada kamu nihai tüketim harcamalarının, kamu cari harcamalarının, savunma ve eğitim harcamalarının da kamu büyüklüğünün ölçülmesinde kullanılan değişkenler olduğu vurgulanmaktadır.

Diğer bir önemli çalışmada, Afonso ve Furceri (2010)¹¹⁵, kamu büyüklüğünün göstergeleri olarak ampirik analizlerine kamu harcamalarını ve kamu gelirlerini dahil etmişlerdir. Bu kamu mali büyüklüklerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri tahmin edileceğinden büyüme modeline dahil edilmişlerdir. Ancak birbirlerini etkileme güçleri istatistiksel olarak bazı hatalar doğuracağından iki farklı modele ayrı ayrı yerleştirilmişlerdir. Çalışmada kamu harcamaları modele dahil edilirken hem toplam harcamalar hem de alt kırımları olan transferler, sübvansiyonlar, yatırım harcamaları ve tüketim harcamaları kullanılmış, aralarında yükselen getiri beklentisine dönük bir ayırım yapılmamıştır. Kamu gelirleri modele dahil edilirken de hem toplam kamu geliri, hem de alt kırımları olan doğrudan vergi gelirleri, dolaylı vergi gelirleri ve sosyal güvenlik katkıları dikkate alınmıştır.

Bu çalışmada hem kamu harcamalarının hem de vergi gelirlerinin kurumsal yapı ile ilişkisi incelendiğinden ve ayrıca uygulamalar bölümünde ampirik literatürle birlikte kamu harcamalarının ve kamu gelirlerinin kurumsal yapı üzerindeki etkileri tahmin edileceğinden ilgili bölümleri kamu büyüklüğünün tahlil edildiği bölümler olarak ele almak mümkündür.

¹¹⁴ Alberto Alesina ve Romain Wacziarg, “Openness, Country Size and Government”, **Journal of Public Economics**, C.69, No:3, 1998, pp. 305-321., s. 309-310.

¹¹⁵ Antonio Afonso ve Davide Furceri, “Government Size, Composition, Volatility and Economic Growth”, **European Journal of Political Economy**, C.26, No:4, 2010, pp. 517-532., s. 522.

2.4.2. Kamu Harcamaları, Vergi Gelirleri, Kamu Borçlanması ve Kurumsal Yapı

Kamu harcamalarının, vergi gelirlerinin ve kamu borç stokunun gayrisafi yurtiçi hasıla içinde kapladıkları payın analizi ilk bakışta kurumsal yapı ile doğrudan ilintili olarak görülmesi de daha önce de belirtildiği gibi kurumsal yapının kısa vadeli ekonomik belirleyicilerinden olduğu savı bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle kamu maliyesinde de önemli bir yer tutan bu göstergelerin kurumsal yapı ile ilişkisinin incelenmesi önemlidir. Bu alt bölümde öncelikle kamu harcamaları ve kurumsal yapı ele alınacak, takiben kamu kesiminin finansmanı için birbirlerine birer alternatif olarak görülen vergi gelirleri ve kamu borçlanmasının kurumsal yapı ile etkileşimine değinilecektir.

2.4.2.1. Kamu Harcamaları ve Kurumsal Yapı

Kamu harcamaları, kamu kesimi büyüklüğü ile ilgili bölümde de aktarıldığı gibi kamunun ekonomik işleyiş içindeki rolünü doğrudan yansıtan bir ekonomik göstergedir. Devlet, aygıtları ile birlikte ekonomik hayatın içinde ne büyüklükte var olursa, var oluşunun gerektirdiği rolü oynayabilmek için o nispette harcama yapmak zorundadır. Başka bir ifadeyle kamu kesiminin finansmanı gerçekleşmek zorundadır. Şunu belirtmek gerekir ki, kamu otoritesi kamu harcamalarını her zaman kendi var oluşunu büyütmek için yapmayabilir. Kimi durumlarda, ülkenin ekonomik geçmişi, coğrafi yapısı, kurumsal işleyişi kamunun ekonomide önemli bir aktör olmasını zorunlu kılar. Örneğin sosyal devlet ya da müdahaleci devlet anlayışlarının gelişiminden çok önce, Ortadoğu coğrafyasında büyük yatırımları üstlenmek zorunda kalan “hidrolik devletler” ekonomideki alanlarını genişletmek için değil, toplum yaşantısında hayati bir yeri olan tarımsal faaliyetlerin devamlılığını sağlamak için doğrudan aksiyon içinde olmuştur. Ancak bu doğrudan rol, devletleri bu coğrafyada hem siyasette hem de ekonomide tek

hakim haline getirmiş, kilise, yerel yönetimler ve benzeri güç odakları gelişmemiştir¹¹⁶. Elbette örnekte olduğu gibi başlangıçta kamu otoritesinin bu kadar önemli bir pay ile ekonomik sistemin içinde bulunması, hatta sistemin kendisini kurgulaması, daha sonra da mülkiyet hakları, ekonomik özgürlükler gibi kurumların zayıf kalmasında etkili olmuştur.

Temel kamusal hizmetlerin yerine getirilmesi için, yine kamu kesimi büyüklüğü bahsinde aktarıldığı gibi, yapılması gereken kamu harcamaları kolaylıkla vazgeçilemeyecek olan harcamalardır. İsviçre, bazı baltık ülkeleri ve bazı ada ülkeleri gibi özel durumları olmayan tüm ülkeler jeopolitik riskleri doğrultusunda savunma harcaması yapmak zorundadırlar. Yarı kamusal nitelikleri ve pozitif dışsallıkları nedeniyle eğitim harcamaları ve sağlık harcamaları, kamunun kısmen de olsa üstlenmesi gereken harcamalardır. Adalet sisteminin kurulması, negatif dışsallıkların önüne geçilmesi ve konjonktürel dalgalanmalarda ekonomik işleyişin korunması için ihtiyari politikalar uygulanması, iç güvenliğin sağlanması gibi hizmetler farklı farklı ölçülerle de olsa kamunun harcama yaparak yerine getirebileceği hizmetlerdir.

Belirtilen kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için yapılan kamu harcamaları çoğunlukla nihai tüketim harcamaları sınıfına girer. Ancak özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, tasarruf açığı, sermaye birikimi eksikliği ve kayıtdışılık gibi etkenlerden dolayı, kamu kesimi ekonomik performansın desteklenmesi için kamu kesimi, yatırım harcamaları da yapmak zorunda kalabilir. Yatırım harcamalarının cari dönemdeki etkileri, genellikle istihdamın artırılması ve tüketimin hızlandırılması yoluyla ekonomik canlanma yaratılması şeklinde tezahür eder. Ancak yatırım harcamalarının niteliği ve uzun vadeli etkileri, kamu politikaları ile şekillendirilerek kurumsal gelişime destek olabilmesi bakımından önemlidir. Kamu eliyle ve aracılığıyla yapılan yatırımlar gelecek nesillerin ihtiyaçları ve küresel dünyanın hareket ettiği düzlem göz önünde bulundurularak yapılırsa, hem ekonomik büyüme, sermaye birikimi gibi somut ekonomik büyüklükler üzerinde olumlu etkilere sahip olacak hem de ekonomik özgürlükler, siyasal istikrar, mülkiyet

¹¹⁶ Karl Wittfogel, “The Hydraulic Civilization”, **The Structure of Political Geography**, Ed. by. Roger E. Kasperson ve Julian V. Minghi, Chicago, Aldine Publishing Company, 1969, pp. 442-450, s. 443.

haklarının korunması, hukukun üstünlüğü gibi gelişmiş ülkelerde yüksek nitelikte var olan ve ekonomik gelişmişliğin sürdürülebilmesi için gerekli görülen kurumların toplumda yeşermesi ve köklenmesi gibi sonuçlar doğurabilecektir.

Kurumların kamu harcamaları üzerindeki etkisi hem kamu harcamalarının büyüklüğü ile hem de kamu harcamalarının bileşimi ile ekonomik yansımalarını göstermektedir. Daha nitelikli kurumsal yapı çoğunlukla daha az kamu harcamasının yapılmasına, yapılan kamu harcamalarının da büyük ölçüde yatırım carileri olan eğitim ve sağlık harcamaları yönünde ve diğer kamu yatırım harcamaları lehine bir dağılıma sahip olmasına yol açmaktadır.

Diğer taraftan söz konusu harcamaların kurumsal kalite üzerinde etkileri vardır. Daha az kamu harcaması yapılmasına dönük kamu ekonomi politikaları, ekonomilerde yolsuzluğa, verimsiz ve etkili olmayan kaynak dağılımına daha az alan bırakılmasını sağlamaktadır. Daha az kamu harcaması ve yapılan kamu harcamalarının verimli alanlara yönltilmesi daha kolay ve yönetilebilir bir denetim mekanizmasının işlerliğine de katkı sağlar. Tüm bu durumlar kamu ekonomi politikalarının daha nitelikli kurumlara ulaşılmasındaki etkiyi güçlendirir. Kurumlar belki devrimsel değişimlerle bambaşka şekillere bürünmezler ancak bulundukları yol ve kanal içinde olumsuz tarafların baskılanması sayesinde toplumsal olarak daha faydalı hale gelebilirler.

Kamu harcamaları ile kurumsal yapı arasındaki ilişkiyi daha sağlam bir teorik zemine oturtabilmek için kamu harcamalarının ekonomik düşünce tarihi içindeki seyrine ve literatürde çalışılmış olan kurumsal yapı ile kurulmuş bağlantı noktalarına değinmek yerinde olabilir.

Samuelson 1954 yılında hükümet harcamaları ve toplu tüketim malları üzerine yazdığı makalesiyle, kamu harcamaları ve kamu mallarının sunumu konusunda modern bir bakış açısı yaratmış ve kendinden sonra gelen araştırmacılar için, olumlu ya da olumsuz fikirler olmasından bağımsız olarak sürekli bir referans noktası teşkil etmiştir. Samuelson'un bu makale ile literatüre kattığı önemli kavramların başında kamu

mallarının pareto optimum sunumu¹¹⁷ gelmektedir. Samuelson'un bu eseri kamu harcamaları teorisi alanında verimli bir araştırma sahası yaratmış, çok sayıda da eleştiri almıştır. Samuelson sonraki yıllarda yaptığı çalışmalarda teorisini hem geliştirmiş hem de yapılan eleştirilere cevap vererek tezini savunmuştur. Bazı noktalarda analizini esnettiği de söylenebilir¹¹⁸.

Samuelson 1958 yılında yaptığı çalışmada¹¹⁹, Musgrave ve Margolis'in kamu harcamaları teorisi ve siyasal karar alma hakkındaki çalışmalarına atıf yaparak bu alanda araştırma yapılırken karşılaşılan bazı zorlukları irdlemiştir. Bu çalışmaya göre, kamu transfer harcamalarını sadece toplumsal refahı maksimize etmek için gelirin yeniden dağıtılması amacıyla yapmalıdır. Diğer kamu mal ve hizmetlerin sunumunda ise sorunlu gördüğü nokta sunulan kamu mal ve hizmetlerinin farklı bireylerin fayda fonksiyonlarında farklı yere ve öneme sahip olmalarıdır. Netice itibarıyla Samuelson, klasik görüşe mensup bir iktisatçıdır ve kamu harcamalarının nihai amacının toplumsal faydayı artırmak dışında bir müdahale ya da politika aracı olarak kullanılmasını öngörmemektedir.

Musgrave ise¹²⁰, devletin mali görevlerini üç ana başlık altında toplamaktadır. Devlet kamusal malların sunumunu üstlenmeli, gelir dağılımında adaleti sağlamalı ve makroekonomik politikalara katkı yapmalıdır.

Durmuş (2006), kamu harcamalarının artışını açıklamaya yönelik yaklaşımları makro modeller ve mikro modeller ayrımına göre sınıflandırmaktadır. Makro modeller altında; kalkınmacı yaklaşımlardan Wagner Yasası, Musgrave'in Kalkınma Modeli ve Odle-Politik aşamalar hipotezi yer almaktadır. Kalkınmacı yaklaşımlara ilave olarak

¹¹⁷ Paul A. Samuelson, "The Pure Theory of Public Expenditure", **The Review of Economics and Statistics**, C.36, No:4, 1954, pp. 387-389., s. 388.

¹¹⁸ Michael Pickhardt, "Fifty Years after Samuelson's "The Pure Theory of Public Expenditure": What are we Left with?", **Journal of the History of Economic Thought**, C.28, No:4, 2006, pp. 439-460., s. 440-441.

¹¹⁹ Paul A. Samuelson, "Aspects of Public Expenditure Theories", **The Review of Economics and Statistics**, 1958, pp. 332-338.

¹²⁰ James M. Buchanan ve Richard Musgrave, **Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State**, Cambridge MA, MIT Press., 1999, s. 63.

Organik Devlet Görüşü, Politik Kısıtlar Modeli, Mali Yanılsama Modeli, Leviathan Modeli, Peacock – Wiseman Sıçrama Tezi ve Baumol Hipotezi değerlendirilmiştir. Mikro modeller altında ise, seçmen tercihleri, bürokrat davranışları ve politikacıların davranışları yer almaktadır¹²¹.

Bu sınıflandırma ışığında kamu harcamalarının artışı, kurumsal yapıya etkileri bağlamında ele almak yararlı olacaktır. Kalkımcı yaklaşımlar arasından hem Wagner'in kamu harcamalarındaki artışı gelişmenin, ilerlemenin doğal sonucu olarak gören düşüncesi, hem Musgrave'in kalkınma aşamalarına yaptığı atıfla sunduğu gerekçeler hem de Odle'nin Karayip bölgesi üzerine yaptığı değerlendirmeler¹²² kamu otoritesinin kalkınmayı finanse edişi ile ilişkilidir. Dolayısıyla bu finansman sırasında ve harcamaların yapısıyla toplumun hangi yönde ve hangi yollarla kalkınacağını kurumsal yapı ile birlikte değerlendirilmesi mümkündür. Buna ek olarak, kurumsal iktisatın iddiası gereği, kalkımcı yaklaşımlar altında sınıflanmayan diğer yaklaşımlarla da kurumsal yapı arasında bağlantı kurulabilmektedir. Yalnızca istisnai durumları ifade eden Peacock-Wiseman Hipotezi¹²³ bile, kamu otoritesi ve toplum arasındaki güven ilişkisine, ekonomik müşevviklere ve kamu kesiminin büyüme eğilimine dayanması itibarıyla kurumsal yapı ile ilişkilidir.

Mikro modeller altında sınıflandırılan Seçmen Tercihi Modeli, bireylerin tercihlerinin içinde bulundukları kurumsal yapı tarafından şekillendirildiği düşüncesi ile, bürokrat davranışları ve politikacı davranışları ise doğrudan doğruya kamusal seçim iktisatı altında incelendiği için kurumsal iktisat bağlamında değerlendirilebilir¹²⁴.

Ancak bütün bu yaklaşımların kurumsal iktisat bağlamında değerlendirilmesi ayrıntılı tahlillere konu olabileceği gibi, geniş manada kurumsal kalitenin kamu

¹²¹ Mustafa Durmuş, "Kamu Harcamalarının Artışını Açıklayan Makro ve Mikro Modellere İlişkin Bir Değerlendirme", **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C.VIII, No:3, 2006, s. 251-299.

¹²² Binhan E. Yılmaz, **Maliye**, 4. bs., İstanbul, Der Yayınevi, 2020, s. 83.

¹²³ Alan T. Peacock ve Jack Wiseman, "Front Matter, The Growth of Public Expenditure in the United Kingdom", **The Growth of Public Expenditure in the United Kingdom**, Ed. by. Alan T. Peacock, Jack Wiseman ve Jindrich Veverka, New York, Princeton University Press, 1961, pp. 32-40.

¹²⁴ Yılmaz, **Maliye**, s. 86-87.

harcamalarının etkinliğini belirleyeceğini söylemek mümkündür. Elbette karşılıklı nedensellik burada da karşımıza çıkmaktadır.

Öyleyse, kamu otoritesinin ve toplumun içinde bulunduğu ve işleyişini sürdürdüğü kurumsal yapı, kamu harcamalarının olumlu ya da olumsuz yönde kullanılacağını, kamu harcamalarının olumlu ya da olumsuz yönde kullanılması ise toplumun içinde bulunduğu kurumsal yapının seyrettiği rotayı belirleyecektir.

Kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi destekleme üzerindeki önemi aşikardır. Bir tarafta düşük seviyedeki kamu harcamaları bütçe dengesini sağlama yolunda daha az gelire ihtiyaç duyulmasını sağlarken, diğer taraftan büyümenin ve istihdamın desteklenebilmesi için gerekli vergi gelirleri de düşük seviyede kalacak demektir. Wagner Yasası olarak bilinen kamu harcamalarının ekonomi içindeki payının sürekli olarak artacağı görüşü, kamu harcamalarına bir girdi olarak değil bir çıktı olarak bakılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Keynesyen görüş ise kamu harcamalarına dışsal bir faktör olarak bakar ve bir politika aracı olarak kullanılmasını öngörür. Wagner'in bakış açısına göre milli gelir büyüdükçe harcamalar büyürken, Keynes'in bakış açısına göre kamu harcamaları büyürse yurt içi talep büyür ve milli gelir artar.

Afonso ve Furceri, beşeri sermayenin uzun dönemli ekonomik gelişmenin motoru olduğu düşüncesine ve buna ek olarak kamunun altyapı yatırımlarını üstlenmesinin, araştırma geliştirme harcamaları yapmasının da ekonomik büyüme ile ilişkili olmasına farklı akademik çalışmalardan örnekler getirmiştir¹²⁵.

Aschauer¹²⁶, kamu harcamalarının verimliliği üzerine yaptığı çalışmada, teori ile uyumlu olarak altyapı, yol, havalimanı, kitlesel ulaşım, kanalizasyon ve su sistemleri gibi yatırım harcamalarının kamu harcamalarındaki verimliliği artırdığını, ancak askeri

¹²⁵ Afonso ve Furceri, **Government size, Composition, Volatility and Economic Growth**, s. 517-532.

¹²⁶ David A. Aschauer, "Is Public Expenditure Productive?", **Journal of Monetary Economics**, C.23, No:2, 1989, pp. 177-200.

harcamaların kamu harcamalarındaki verimliliği azalttığını ileri sürmektedir*. Del Monte ve Papagni, çalışmalarında yolsuzluğun uzun dönemde büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini, hükümet görevlileri ve özel firmalar arasındaki satın alma işlemlerindeki denetimsizlik üzerinden göstermektedirler. Bu etkinsizliğin yaratılması, kamu harcamalarının amacına ulaşılmamasına, kamusal faydadan çok kişisel ve özel faydaya hizmet etmesine ve özel sektörün ekonomik aktivitelerini desteklemek için daha az kaynak ayrılmasına sebep olmaktadır¹²⁷.

Elbette, yolsuzluğun ve kamu harcamalarını etkinlikten alıkoyan diğer etkenlerin engellenebilmesi için şeffaflık kavramı büyük önem taşımaktadır. Ancak şeffaflık önemli olmakla beraber sadece niyetle ya da kağıt üzerindeki düzenlemelerle sağlanamayacak kadar teferruatlı bir alanı kapsamaktadır¹²⁸. Heald'a göre kamu harcamalarındaki şeffaflığın muğlak doğası, teknik özelliklerin girift yapısı ve kurumsal yapıların kamu tarafından kısıtlı bir şekilde anlaşılmasına atfedilebilir. Mali saydamlık, kurumsal yapı tarafından belirlenen teşvik edicilerin karmaşık yapısı içine yerleşmiştir¹²⁹. Kamu harcamalarında şeffaflığın temel ilkeleri şu şekilde sıralanabilir;

- Kamu harcamalarında şeffaflık, disiplinli bir bilgi paylaşımı ile mümkündür.
- Paylaşılan bilgiler içerik bakımından doyurucu ve kapsamlı olmalı, iyi tasarlanmış bir raporlama sistemine sahip olmalıdır. Bu raporlama sistemi anayasal hassasiyetlere ve hükümetin uygulamalarına uygun olmalıdır.
- Kapasiteye ilişkin meseleler politik teşvik edicilerin yapısıyla yakından bağlantılıdır. Etkili bir şeffaflık hesap verenler, hesap soranlar ve hesabın sahipleri arasındaki çok yönlü ilişkiden doğar. Şeffaflığı sunan birimlerin tam şeffaflığın sunulması durumunda kaybedecek bir çıkarları olmamalıdır.

* Çalışma sadece Amerika Birleşik Devletleri ekonomisini kapsasa da, kamu harcamaların verimliliği üzerine geliştirilmiş sağlam metodolojisi nedeniyle kamu harcamaları literatüründe önemli bir yere sahiptir.

¹²⁷ Alfredo Del Monte ve Erasmo Papagni, "Public Expenditure, Corruption, and Economic Growth: The Case of Italy", **European Journal of Political Economy**, C.17, No:1, 2001, pp. 1-16., s.14.

¹²⁸ David Heald, "Why is Transparency about Public Expenditure So Elusive?", **International Review of Administrative Sciences**, C.78, No:1, 2012, pp. 30-49., s. 45-46-47.

¹²⁹ A.e., s. 45.

- Yasama dışında kalan inceleme imkanlarının varlığı değerlendirilmelidir. Bağımsız ve güvenilir denetim sağlanmalıdır.
- Son olarak kamusal denetim etkin şeffaflık üzerinde hayati bir öneme sahiptir¹³⁰.

2.4.2.2. Vergi Gelirleri ve Kurumsal Yapı

Vergi gelirleri kamu harcamaların finansmanında temel kamu gelirleridir. Tarihsel bağlamda devletin egemenlik hakkına dayanarak aldığı ve süreç içinde ekonomik olarak doğal kabul edilmiş bir gelir türü olduğundan farklı ekonomik düşünce akımları tarafından farklı bakış açılarıyla değerlendirilse de vergileme kamunun küçük veya büyük oranda ekonomide var olduğu her durumda kullanılan bir araç olmuştur.

Vergi gelirlerini, kamunun vergi politikaları ile kurumlar arasındaki karşılıklı ilişkiyi ortaya koyabilmek için teorik çerçeveden, gerçek ekonomik hayattaki mevcudiyetine kadar genel bir bakış açısıyla izah etmek gerekli olacaktır.

Vergi kavramını iki farklı şekilde tanımlayan iki ayrı teori mevcuttur. Bunlardan ilki “istifade teorisi”dir. Bu teoriye göre vergi kamu otoritesinin yurttaşlara sunduğu kamu mal ve hizmetlerinin karşılığı olarak, özel kesimden kamu kesimine aktarılan bedeldir. Bu bedeli kamu mal ve hizmetleri için belirlenmiş fiyat olarak görebiliriz. Ancak neredeyse tüm modern kamu ekonomisi ve maliyesi yaklaşımlarında kamu mal ve hizmetlerinin kendine özgü özellikleri sayılırken faydalarının bölünemezliği ve dolayısıyla fiyatlandırılmayışından söz edilmektedir. Özellikle tam kamusal mallar için bu durum hem teorik hem de pratik olarak gerçeği yansıtmaktadır. Bu yüzden ikinci yaklaşım olan “iktidar teorisi”nin tanımı halen en geçerli tanımlardan biridir. Bu tanıma göre vergi; kamu mal ve hizmetlerinin sunulabilmesi (devletin görevlerini yerine getirebilmesi) için bireylerden, söz konusu mal ve hizmetlerden ne ölçüde

¹³⁰ A.e., s. 45-46,47.

yararlandıklarına bakılmaksızın ödeme güçlerine göre alınan, tek taraflı, zorunlu, karşılıksız ödemelerdir¹³¹.

Zorunlu ve karşılıksız olan bu ödemelerin demokratik toplumlarda meşru olarak gösterilmesi önemlidir. Meşruiyet arayışı doğrultusunda başvurulmuş politik teorileri Turhan'ın sınıflandırdığı şekilde ele aldığımızda, ilk olarak rasyonalist – bireyci devlet görüşüne dayanan teorilere, ikinci olarak da organik – kolektivist devlet görüşüne dayanan teorilere değinmemiz gerekir. Rasyonalist – bireyci devlet görüşüne göre vergi kamu tarafından sağlanan hizmetlerin fiyatıdır. Vergiler karşılıksız değildir. Mübadele söz konusudur. Bu akımın vergilemeye ilişkin görüşleri “istifade (faydalanma) teorisi” altında sistemleştirilmiştir. Faydalanmanın karşılığı, ister hizmet bedeli adı altında ister sigorta primi ya da katılım payı adı altında olsun, mübadele başrolde karşımıza çıkmaktadır. Ancak sözü geçen üç tür mübadele de vergiyi meşru ilan etmekte yetersiz kalmaktadır¹³².

J. Buchanan (1966), maliye teorisinin altına girdiği bu kapsayıcı teorilerin her ikisinin de maliye alanındaki sorunların tamamını ayrı ayrı çözmeye çalıştıklarında başarısız olduklarını bundan dolayı aslında uygulamada kapsayıcı yöntemlerin bu iki görüşten de beslendiğini belirtmektedir¹³³.

Organik – kolektivist devlet anlayışına göre, devlet bireylerin üzerinde, ayrı ve üstün bir varlıktır. Dolayısıyla üstlenmiş olduğu sorumluluklar vardır ve bu sorumlulukları yerine getirmek için egemenlik gücünü kullanarak yurttaşlarına ödeme güçlerine göre mali yükümlülükler getirebilir¹³⁴. Bu görüşte, özellikle egemenliğin kabulü halinde çeşitli mekanizmalarla takip edilebilecek kamu harcamalarının yurttaşları memnun bırakması koşuluyla meşruiyet sağlanabilecektir. Ancak bu kez vergi yükünün nasıl dağıtılacağı sorusu ön plana çıkmaktadır.

¹³¹ Salih Turhan, **Vergi Teorisi ve Politikası**, 7. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2020, s. 23.

¹³² Salih Turhan, **Vergi Teorisi ve Politikası**, s. 17-22.

¹³³ James M. Buchanan, **Maliye Teorisi ve Politik İktisat Seçilmiş Makaleler**, Çev. Yenal Öncel, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1966, s. 5.

¹³⁴ Salih Turhan, **Vergi Teorisi ve Politikası**, 2020, s. 24-25.

İki farklı devlet görüşünden iki farklı vergi yaklaşımı doğmuştur. Bu yaklaşımlar, faydalanma yaklaşımı ve ödeme gücü yaklaşımıdır. Faydalanma yaklaşımı mübadele esasına ödeme gücü yaklaşımı ise devletin egemenliği esasına dayanmaktadır. Her iki yaklaşımın güçlü ve zayıf yönleri mevcuttur. Modern ekonomilerde ise hem kamunun sunduğu mal ve hizmetlerin niteliği gereği hem de modern ekonomik sorunlara karşı yetersiz kalması dolayısıyla faydalanma yaklaşımı arka planda bırakılmıştır. Arka planda kalsa da özellikle klasik bakımdan kamu kaynaklarının hangi tür mal ve hizmetlere harcanacağı teorik olarak faydalanma yaklaşımı ile isabetli şekilde bilinebilir¹³⁵.

Ödeme gücü ilkesinde ise modern ekonomik sorunlara daha bütüncül çözümler getirilebilmiştir. Ödeme gücü ilkesi geçerli olduğunda verginin zorunluluğa dayalı karakteri ön plana çıkmaktadır ve kamu otoritesi ekonomiyi planlama sorununu çözmekle mükelleftir. Gelirin dağılımı ve istikrarın sağlanması için elverişlidir. Vergilerin bir maliye politikası aracı olarak kullanılmasına olanak sağlar. Ancak yine de vergi yükünün nasıl dağıtılacağı konusunda bir kesinlik içermez. Farklı fedakarlık türleri ile adaletli vergilemeye ilişkin teoriler mevcut olsa da uygulamadaki yansımaları kısıtlı olmuştur¹³⁶.

Bu çalışmada vergilerin kurumsal yapı üzerindeki etkileri inceleneceğinden, vergilerin toplanmasındaki amaçlardan da söz etmek yerinde olacaktır. Devletin vergi toplamasının amaçları iki farklı başlık altında özetlenebilir. Bu amaçlardan ilki vergilemenin mali amacı, ikincisi ise vergilemenin mali olmayan amaçlarıdır.

Mali amaç vergilemenin temel işlevi olan kamu kesiminin finansmanına yönelik olarak kaynak sağlamaktır. Mali amaca uygun olan vergilendirme, öznel fedakarlığı en düşük seviyede tutmalı ve şevk kırıcı etkileri bakımından kısıtlı olmalıdır. Öz olarak piyasanın işleyişine en az müdahale ile en az saptırıcı etkileri yaratmalıdır¹³⁷.

¹³⁵ Richard A. Musgrave, **Kamu Maliyesi Teorisi**, 1958, Çev. Orhan Şener ve Yaşar Methibay, Asil Yayın Dağıtım, 2004 s. 76-77.

¹³⁶ **A.e.**, s. 76-77.

¹³⁷ Salih Turhan, **Vergi Teorisi ve Politikası**, 2020, s. 43-44.

Mali olmayan amaçlar ise; gelir bölüşümüne ilişkin politikaların yürütülmesi, konjonktürel dalgalanmaların düzenlenmesi, ekonomik büyümenin desteklenmesi olarak sıralanabilir. Elbette vergilemenin; sektörel düzenlemelere, nüfus, eğitim, sağlık gibi toplumsal politikaların yürütülmesine yönelik diğer amaçları da mali olmayan amaçlar arasında sayılabilir¹³⁸.

Kurumsal iktisat bağlamında vergi gelirleri, gelirin yeniden dağıtılması ve etkin kaynak dağılımı bakımından ele alınabilir. Sağlam ekonomik kurumların toplumda yerleşik olabilmesi için, normların toplumdaki bireyler üzerinde yaptırım gücünü devam ettirebilmesi için sosyal meşruiyet oldukça önemli bir yere sahiptir. Örneğin, vergileme ilkeleri bahsinde aktarılan ödeme gücü ilkesi sosyal olarak kamunun ve kamu otoritesinin dayandığı ekonomik kurumların meşruiyeti üzerinde belirleyicidir. Toplumda adaletsizlik hissi yaygınlaştığında, normlara uygun hareket etmeme, verginin reddi ya da vergi grevi gibi seçenekler meşruiyet kazanırsa mülkiyet hakları, ekonomik özgürlükler ve hukukun üstünlüğü gibi kurumsal göstergeler zayıflar. Çünkü bireyler kendilerinde mülkiyet haklarına saygı göstermeme, diğer bireylerin ekonomik özgürlüklerini tanımama, kendi ekonomik özgürlüklerinin olmadığı zannına kapılma ve kendi ekonomik haklarını iyi düzenlememiş olan hukukun üstünlüğünü yok sayma gibi davranışları meşru sayacak sebepleri mevcut görmeye başlayabilirler. Hakkaniyet algısı, bireylerin vergiye ve dolayısıyla ekonomik işleyişe uyumu konusunda önemli bir faktördür. Kurumların kalitesi ise içinde bulundukları toplum tarafından gördükleri kabul ve uyum ile yükselir.

İyi kurgulanmış, sağlam bir vergi sisteminin toplum üzerindeki etkileri de vergilerin toplanması aşamasında ortaya çıkar. İkinci aşamada ise gelirin yeniden dağıtılması ve kaynak dağılımının etkin yapılabilmesi önem kazanır. Ancak bu sayılanlar kamu harcamalarının da rolü ile gerçekleşmektedir.

Teorik olarak sağlam bir vergi sisteminin kurulması kurumların niteliklerini iyileştirme açısından önemlidir. Vergi sisteminin sağlamlığı ve adaleti ise toplam vergi

¹³⁸ A.e., s. 45-52.

gelirleri ile ölçülebildiği gibi yine literatürde kabul gören, daha adil bir vergi sistemine işaret eden dolaylı vergilerin dolaysız vergilere oranı ile de ölçülebilir. Uygulamalar bölümünde her iki büyüklüğün dahil edildiği analizlerle vergi gelirlerinin kurumsal kalite üzerindeki etkileri tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Karşılıklı nedenselliği vergi gelirleri üzerinden ele aldığımızda, bu çalışmada aktarılan savlara uygun sonuçlar görmemiz mümkündür. Vergi gelirlerinin kurumsal kalite üzerindeki etkilerini hakkaniyet ve vergiye uyum bağlamında ele alırken, kurumsal kalitenin de vergi gelirleri üzerindeki etkisini görmemiz gerekir. Elbette köklü kurumların yerleşik olarak bulunduğu toplumlarda, (ekonomik büyüme bölümünde bahsedildiği gibi bu toplumlar çoğunlukla gelişmiş ülkelerin toplumlarıdır) kamu otoritesi ve bireyler arasındaki ekonomik güven ilişkisi, hakkaniyet algısı ve ekonomik refah ileri seviyelerde olduğundan bu toplumlardaki bireylerin vergiye gönüllü uyumları daha kolay olmaktadır. Ekonomik refahla birlikte bireylerin vergiden sonraki satın alma güçleri dramatik olarak azalmadığından ve ayrıca firmaların gelişmiş bir ekonomik sistemde iş yapmasından dolayı riskleri düşük, kredi imkanları fazla, uluslararası bağlantıları kuvvetli olduğundan hem kişisel hem de kurumsal olarak vergiye direnç düşük seviyelerdedir. Bu olgular çerçevesinde kurumsal kalitenin sağlam vergi sistemi ve yeterli düzeyde vergi geliri üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu söylememiz mümkündür.

2.4.2.3. Kamu Borçlanması ve Kurumsal Yapı

Temel ve oldukça geniş bir tanımlamaya göre kamu borcu, belirli hükümet birimlerinin borçlanma araçlarını ellerinde tutan kişilere ya da kurumlara ödemeleri gereken önceden belirlenmiş tutarların karşılık geldiği yükümlülüklerdir¹³⁹. Modern ekonomilerde söz konusu yükümlülük ilişkileri kamu kesiminin finansmanı açısından önemli bir kaynak haline gelmiştir ve uygulamada borçların ödenmesinden ziyade sürdürülebilir olması ve uygun koşullarda çevrilebilmesi önem kazanmıştır. Kamu

¹³⁹ James Buchanan ve Richard Wagner, **Public Debt in a Democratic Society**, AEI Press, 1967, s. 3.

borçlanması incelenirken vergi gelirlerine ve para basmaya bir alternatif olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Kamu borçlanmasını, kamu kesiminin finansmanı için başka bir yöntem olarak ele aldığımızda diğer finansman yöntemlerinden biri olan vergi gelirlerine nazaran daha çok boyutlu bir kavram ile karşı karşıya kalmaktayız. Kamu borçları hem içsel olarak vade yapısı, faiz yapısı, araç çeşitliliği ile hem de amaçsal olarak kamu hizmetlerinin finansmanı ve kalkınma faaliyetlerinin desteklenmesi açılarından çok boyutludur¹⁴⁰. Kamu borçlanması çok boyutlu yapısıyla kurumsal iktisat literatürü ile de daha yakından ilişkilidir.

Kamu borçlanması, uygulamalar bölümünde ayrıntılı olarak ele alındığı üzere kamu kesiminin finansmanı için kamu otoritesinin önündeki seçeneklerden biri olarak değerlendirilebilir. Ekonomi üzerinde vergi geliri elde etme seçeneğinden daha farklı etkileri vardır. Kamu borçlarının maliye politikası araçlarından biri olarak hem maliye bilimi içinde hem de bu aracı kullanan ülkelerin ekonomik sistemleri içinde tarihsel olarak önem kazandığı görülmektedir. Maliye politikaları merceğinden bakılarak, kamu borçlanması ekonomik genişlemeye olan katkıları, istihdam, gelir dağılımı ve istikrar gibi makroekonomik göstergelere etkileri¹⁴¹ ile değerlendirildiğinde, günümüz modern ekonomilerinde kamunun ekonomiyi yönetmede ve yönlendirmede sıklıkla kullandığı bir araç haline gelmiştir.

Buchanan, kamu borcu kavramını sınıflandırmadan ve tanımlamadan önce, sınırları belirlemeye yönelik keskin bir analiz yapmanın gerekliliğinden söz etmektedir. Buchanan'a göre bir hükümet bir çok nedenden ötürü borçlanma yoluna gidebilir, borcun boyutu büyük ya da daha küçük meblağda olabilir, etkileri reel ekonomide ya da parasal

¹⁴⁰ Binhan Elif Yılmaz, **Devlet Borçları ve Türkiye’de Borç Çıkmazı**, 4. bs., İstanbul, Der Yayınevi, s. 3.

¹⁴¹ A.e., s. 22.

büyükliklerde tezahür edebilir. Bu duruma işaret ettikten sonra dokuz farklı borç tipinden söz etmiştir¹⁴². Bu tipler;

- Ekonomik kaynakların hepsi tam istihdam durumundayken hükümetin reel kaynaklar üzerinde etki yaratabilmesine olanak sağlama amacıyla yapılan kamu borçlanması.

- Tam istihdam düzeyinin daha altındayken yapılan kamu borçlanması.

- Enflasyon tehdidi altında parasal kaynakların etkisini tarafsızlaştırmaya yönelik olarak yapılan kamu borçlanması.

- Ekonominin bütününe göre ve faiz oranları, fiyat seviyeleri ile göreceli fiyatlar üzerinde etkisi ihmal edilebilecek kadar küçük meblağlarda yapılan “marjinal” kamu borçlanması.

- Aslında faiz oranları ve fiyatlar üzerindeki etkisi ihmal edilemeyecek boyutta olan ancak bu göstergeleri etkilemesi amaçlanmamış “marjinal-üstü” kamu borçlanması.

- Savaş zamanlarında, büyük oranda bankacılık sistemi tarafından karşılanan kamu borçları.

- Sosyal fayda yaratacağı hesaplanan uzun dönemli kolektif sermaye projelerini finanse etmeyi amaçlayan kamu borçlanması.

- Kendi likiditesini yaratan kamu projelerini finanse etmek ve kamuya parasal gelir sağlamak amacıyla yapılan kamu borçlanması.

- Getirisi ziyan ve israf edilen kamu borçlanması.

Sayılan dokuz kamu borçlanması tipinin içerikleri ve etkileri farklı farklı olacağından tanımları da aslında başta verilen genel tanımın altında ayrıntılı olarak düşünülebilecek tanımlamalardır. Bu borç tiplerinden hareketle, kamu borçlanmasının uluslararası niteliğini de göz önünde bulundurarak borçlanmanın nedenleri; kamu gelirlerinin yetersizliği ve bütçe açıklarının giderilmesi, ekonomik kalkınmanın finansmanı, devletlerin uluslararası sistemde borç verme istekleri, kaynak dağılımında ve

¹⁴² James M. Buchanan, **Public Principles of Public Debt: A Defense and Restatement**, Homewood IL, RD Irwin, 1958, s. 19.

kullanımında etkinlik sağlanması, döviz ihtiyacının karşılanması, vergi hasılatlarının vergileme kapasitesinin altında seyretmesi, bütçedeki zamansal baskılar, olağanüstü harcamaların finansmanı, savunma harcamalarının finansmanı, başka borçların çevrilmesi ve uzun vadeli büyük yatırımların ve reformların finansmanı, yolsuzluk ve israf, konjonktürel denge sağlamak olarak ifade edilebilir¹⁴³.

Kamu borçlanması analizi ilk olarak iç borç ve dış borç şeklindeki borçlanma türleri üzerinden yürütülecektir. Kamunun dış borçlanma yoluyla gelir elde etmesi ekonomiye dışarıdan kaynak girmesi anlamına gelir. Dış borçlanma, ülke içindeki kaynak yetersizliği durumunda zorunlu bir araç olarak karşımıza çıksa da, uluslararası piyasalardaki vade ve faiz yapısının uygunluğundan dolayı bilinçli bir tercih olarak da kamu otoritesi tarafından kullanılabilir. İç borçlanma ise hem kamuya kamu kesiminin finansmanı için kaynak yaratmak üzere kullanılır hem de konjonktürel dalgalanma dönemlerinde aşırı genişleyen ekonomi üzerinde daraltıcı etkiye sahiptir. Talep yönlü enflasyonist dönemde sakinleştirici etkileri, dalgalı döviz kuru rejimlerinde kur şoklarının kontrol altında tutulması için düzenleyici etkileri nedeniyle tercih edilebilirler. İç borçlanma, vade ve faiz yapısının dış borçlanmaya göre daha esnek ve ülke ekonomisinin ihtiyaçlarına göre yönlendirilebilir olması nedeniyle faydalı bir alternatif olacaktır. Bu düşünceleri kamu borçlanması teorisine yapılmış özgün katkılarla desteklememiz mümkündür.

Günümüzde kamu borçlanması teorisinde hakim düşüncelerden biri olan “yeni ortodoks” veya “yeni anaakım” olarak adlandırılan çerçeve, kamu borçlarını üç temel önerme üzerinde şekillendirmektedir. Bunlardan ilki; “kamu borçlarının yaratılması günümüzdeki birincil gerçek yükün gelecek nesillere transfer edilmesini içermez” şeklindeki önermedir. İkinci olarak bireysel ya da özel borçlanma ile devlet borçlanması arasında bir benzerlik kurulmasının her bakımdan yanıltıcı olacağı ileri sürülmektedir. Son olarak ise devlet iç borçlanması ile devlet dış borçlanması arasında son derece keskin

¹⁴³ Yılmaz, **Devlet Borçları ve Türkiye’de Borç Çıkmazı**, s. 40-44.

ve bir o kadar da önemli bir ayrım olduğu savunulmaktadır¹⁴⁴. Bu önermeler kendi içinde tutarlı ancak tartışmalıdır. Buchanan, yeni anaakım savunucularının birincil gerçek yükün hiçbir şart altında gelecek nesillerin sorumluluğuna geçmediğini, borçların getirileri ile yükümlülüklerin özellikle iç borçlanmada bir diğerinin etkilerini sıfırladığını ileri sürdüklerini belirtmektedir. İkincil yükün gelecek nesillere transferi ise tartışmalı bir konudur. Vergi mükellefleri ile borç verenler arasında kesin bir ayrım olması* ya da elde edilen fonların iyi yönetilememesi gibi bir çok farklı etken, gelecek nesiller üzerine ikincil yükün transferini mümkün kılmaktadır¹⁴⁵. Buchanan ve Wagner'in bu önerme üzerindeki görüşleri, önermenin zayıf ve yanlış olduğu yönündedir. Bu yüzden nesiller arasındaki yük transferinden önce kamu borcunun ortaya çıkardığı borç yükü sorgulanmalıdır. Buchanan ve Wagner borç yükünü basit bir tanımlama ile ifade etmek yerine derin bir sorgulama ile gözler önüne sermektedirler. Vergi yükünde olduğu gibi, vergi ödemesi yapıldığında bireylerin kamu mallarının finansmanı için özel mallar üzerindeki kontrol güçlerinin bir kısmından vazgeçtikleri bilinmektedir. Özel mallardan vergi ödemesi tutarında fedakarlık yapılması vergi yükü olarak teorik bir tanımlamayla ifade edilmektedir. Burada bir fırsat maliyeti de işaret edilmektedir. Borç yükü konusuna gelindiğinde ise kamu mallarının vergi yerine borçlarla finanse edilmesinin fırsat maliyetinin ne olduğu araştırılmalıdır. Bu araştırma kamu borç yükünü kimin üstlendiği, maliyetlere kimin katlandığı ve bu maliyetlerin hangi miktarda olduğu soruları sorulmaktadır. Bu sorgulamalardan sonra ara bir tanımlama olarak kamu borç yükünün borçlanma yolu ile finanse edilen kamu mallarının fırsat maliyeti olduğu tanımına ulaşılmaktadır¹⁴⁶. Tekrar gelecek nesillere yük transferine dönecek olursak, tanım arayışında ulaşılan fırsat maliyeti kavramına ilişkin bu maliyetin kim tarafından ve ne zaman karşılandığı sorusu yüksek bir önem kazanmaktadır. Gerçekte bir kamu

¹⁴⁴Buchanan, **Public Principles of Public Debt: A Defense and Restatement**, s. 5.

* Bu durum özellikle dış borçlanmada karşımıza çıkmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde ya da gelir bölüşümünün yüksek derecede bozuk olduğu ülkelerde, tasarruf sahipleri ile ağırlıklı olarak vergilendirilen ücretli kesimin büyük ölçüde ayrışması mümkün olmaktadır. Bu konuya vergi gelirleri başlığı altında, dolaylı ve dolaysız vergilerin analizinde değinilmektedir.

¹⁴⁵ **A.e.**, s. 7.

¹⁴⁶ Buchanan ve Wagner, **Public Debt in a Democratic Society**, s. 27-30.

harcamasını finanse etmek için yaratılan borç, iç borç ya da dış borç ayrımı yapılmaksızın borç verenlere bir maliyet oluşturmamaktadır. Borç verenler büyük çoğunlukla kendi yaşam süreleri içinde karşılık olarak daha yüksek bir satınalma gücüne ulaşacakları borçlanma araçlarına yatırım yapmış olurlar. Borç verenler mali bir takas içinde değillerdir. Borç verenler cari dönemdeki özel mallardan kamu malları için değil gelecekteki daha yüksek seviyeli gelirleri için vazgeçmektedirler. Gelecekteki vergi mükellefleri ise borç verenlere ödeme yaptıklarında aslında kamu malları için ödeme yapmaktadırlar. Burada maliyete kimin katlandığı açıkça ortaya çıkmaktadır¹⁴⁷.

Kamusal finansman ile bireysel ya da özel finansman arasında benzerlik kurulması Yeni anaakıma göre, özellikle iç borçlanma göz önünde bulundurulduğunda kökten yanlış bir eylem hatta bir safsatadır. Ancak, dış borçlanma getirdiği yükler bakımından özel borçlanma ile kıyaslanabilir çünkü borçludan alacaklıya bir kaynak transferi söz konusudur. Kamu borçlanması hakkında, bilhassa iç borçlanmada, tasarruflarını borç vererek alacaklı konuma gelen kişiler ile vergi ödeyerek kamunun aldığı borçları finanse eden yurttaşlar bir kesişim kümesine sahiptir. Yeni anaakıma göre tüm organizasyon göz önünde bulundurulduğunda ise bu iki kümenin aslında aynı küme olduğunu ve dışarıya kaynak transferi yapılmadığını söylemek mümkündür¹⁴⁸.

Kamu iç borçlanmasının kamu dış borçlanmasından tamamen farklı ve keskin ayrımlara sahip iki kavram olduğu fikri, ilk iki önermenin yeni anaakım düşüncesine göre izahında açıkça görülmektedir. Ancak ve ancak kamu iç borçlanması analiz edilirken gelecek nesillere yük transferi ve özel borçlanma ile benzerlik kurulması söz konusu olabilmektedir. Kamu iç borçlanması ülke içi kaynaklarla gerçekleştirildiğinden dolayı borçlanmadan çok finansal bir işleme benzer. Borç yaratılırken dışarıdan kaynak girişi yoktur ve borç ifa edilirken ya da faiz ödenirken gelir akımında net azalma söz konusu olmaz. Kamu ülke dışından borçlandığında ise analizin yönü tamamen değiştirilmelidir. Borcun yaratıldığı cari dönemde ülke içi kaynaklardan fedakarlık etmek gerekmez ve

¹⁴⁷ A.e., s. 33-34.

¹⁴⁸ Buchanan, **Public Principles of Public Debt: A Defense and Restatement**, s. 8.

birincil gerçek yük etkili bir şekilde ilerideki bir zaman aralığına transfer edilebilir. Gelecek nesillerin gelirlerinde bu transferlerden dolayı bir azalma meydana gelecektir. Borcun ödenmesi sırasında ülke içindeki kaynaklar ülke dışındaki alacaklılara transfer edilmektedir. Dışarıya transfer edilen ülke içi kaynakların oluşturduğu gerçek yük de gelecek nesillerin omuzlarına yüklenmektedir. Kamu dış borçlanması analiz edildiğinde, kamu borcu ile özel borç arasındaki benzerlik de isabetli şekilde kurulabilmektedir. Bu yüzden kamu dış borçlanması “mali sorumsuzluk” göstergesi kabul edilerek mümkün olduğunda önlenmesi gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Buchanan bütçe dengesine ilişkin kuralı bu bilgiler ışığında vergi gelirleri ile iç borçlanmanın kamu harcamalarına eşit olması şeklinde ifade etmektedir¹⁴⁹. Ancak Buchanan ve Wagner, Buchanan’ın aktardığı görüşlerin aksine, kamunun ülke içinden borçlanması ile politik sınırlar dışından borçlanmasının sadece mevcut borçlar dikkate alındığında farklı etkiler doğuracağını, borcun ödenmesi ya da yeni borçların yaratılması da hesaba katıldığında aralarında belirgin bir fark olmadığını ifade etmektedirler. Kamu harcamalarının verimliliğinden bağımsız olarak ülkeye yabancı kaynak girişi olsa da yurt içindeki bireyler kamu borçlanma araçları dışında ellerinde tuttıkları varlıkların miktarını artırırlar, bu varlıkların normal getiri sağladığı bir ortamda dışarıdan alınan borçların ve bu borçların faizlerinin ödenmesi için kaynak sağlanmış olur. Bu varlıkların işlevi iç borçlanma araçlarına ayrılan (fakat dış borçlanma yapıldığı için ayrılmamış) varlıkların işlevi ile aynı olacaktır. Bu nedenlerle kamu dış borçlanmasının daha fazla yük getireceği bir yanılgıdır¹⁵⁰. Buchanan ve Wagner’in ifade ettiği bu görüşe göre kamu iç borçlanması ile kamu dış borçlanması arasındaki ayırım ortadan kalktığında, özel borçlanma ile kamu borçlanması arasındaki benzerlik de kendiliğinden kurulmaktadır.

¹⁴⁹ A.e., s. 10.

¹⁵⁰ Buchanan ve Wagner, **Public Debt in a Democratic Society**, s. 36-38.

Buchanan ve Wagner, kendi eserlerinden aktarılan modern görüşlerin (yeni anaakım) aksine kamu borçlanmasına ilişkin şu üç önerme ile düşüncelerini özetlemektedirler¹⁵¹;

- Kamu borcu bir finansman kurumu olarak, politik topluluğun üyelerine kamu mallarının nesnel fırsat maliyetlerini erteleme fırsatı vermektedir. Kamu borçlarının birincil yükü zamanda ileri doğru yansıtılmaktadır.

- Kamu iç borçlanması ile kamu dış borçlanması arasında esaslı bir farklılık bulunmamaktadır.

- Kamu borcu ve özel borç temel bir çok açıdan benzerlik taşımaktadır. Kamu borcu söz konusu olduğunda bireyler yurttaş olarak borçlanırken, özel borçlanmada özel ekonomik birimler olarak borçlanmaktadır.

Kamu borçlanması için, hem iç borçlanmada hem de dış borçlanmada, çok boyutluluğun diğer unsurları söz edildiği gibi vade ve faiz faktörleridir. Kamu otoritesinin ekonomik gerekçelerle avantajlı gördüğü borçlanma türü uzun vadeli ve düşük faizli, dolayısıyla düşük maliyetli borçlanma yapısıdır.

Borcun vadesi ve borcun faizi, kamu borçlanmasının kurumsal iktisat çerçevesine dokunduğu temas noktaları olarak ele alınabilir. Kurumların kamu borçlanmasına olan etkileri de bu temas noktaları yardımıyla tahlil edilebilmektedir. Kurumsal kalitesi yüksek olan ülkelerde, hem iç hem de dış borç piyasalarında ekonomik güven ilişkileri, işlem maliyetleri ve risk primleri borçlanmayı uygun şekilde yapmaya fırsat tanımaktadır. Kamu otoritesinin itibarı, borcun geri ödenebilmesi için önemli bir teminattır. Bu itibarın kurumsal kalitesi yüksek olan ülkelerde üst seviyelerde olması bu ülkelerin düşük faiz ve uzun vade ile borçlanmalarını, dolayısıyla ekonomik sistemlerine uygun maliyetli kaynak zerk edebilmelerini sağlamaktadır. Ekonomik kalkınmaya doğrudan olumlu katkı yapan bu imkan, kurumsal yapının daha da güçlenmesini sağlayacak, sonuç olarak sürdürülebilir kalkınma yolunda bu tür ülkelere kalıcı bir avantaj sağlayacaktır. Bu avantaj, ülkede daha

¹⁵¹ A.e., s. 40.

az vergi toplanmasına ve dolayısıyla klasik ekonomik düşünceye göre ekonomi üzerinde daha az saptırıcı etki yaratılmasına da imkan sağlar. Böylece özellikle yeni kurumsal iktisatın temel kurumlar olarak ileri sürdüğü ekonomik özgürlükler, düşük işlem maliyetleri, güçlü mülkiyet hakları yapısı gibi kavramlar daha da güçlenerek varlıklarını sürdürebilecektir.

Aksi durumda, kurumsal kalitenin zayıf olduğu bir ülkede, siyasal istikrar düşük seviyede olduğundan, ekonomi yönetimine olan güven de zayıftır. Bu tür ülkelerde iç borçlanma yolları da kayıtdışı ekonominin büyüklüğü ve kayıtlı tasarrufların yetersizliği nedeniyle oldukça kısıtlıdır. Dış borç piyasasında düşük maliyetli borçlanabilme imkanları da oldukça azdır. Kurumsal kalitenin düşük olduğu ülke ekonomileri, kamunun dış borçlanmasının uluslararası piyasalara göre çok daha yüksek faizle ve kısa vadede yapılmasına neden olur. Bu durum kamunun vergi gelirleri bakımından bir gevşemeye gitmesine de izin vermez. Yüksek faizli borçlar vadesi geldiğinde yine yüksek faizli borçlarla çevrilir. Nihai olarak ülkenin gelecek nesilleri üzerinde bir yük oluşturulurken, yüksek faiz yükümlülükleri nedeniyle ülkede yaratılan kaynaklar da verimli, katma değerli, ekonomik büyümeyi sağlayıcı yatırımlara yönlendirilemeyecektir.

Kamunun borçlanma politikalarının kurumsal yapı üzerindeki etkileri, bahsedilen olumlu ve olumsuz durumlar ışığında kaynak çeşitliliği yaratmalı, vade ve faiz yapısını iyileştirici yönde gerçekleşmelidir. Bu iyileştirici etkilerin görülebilmesi için ekonomik kurumlarda yapılan resmi düzenlemelerin yanında; ekonomik özgürlükler, mülkiyet hakları, ifade özgürlüğü, serbest girişimin korunması, hukukun üstünlüğü gibi alanlarda hem yasal metinlerin oluşturulması ve düzenlenmesi hem de kamu ekonomi yönetiminin evrensel ilkelere uygun hareket etmesi beklenmektedir.

Kamu borç stokunun yüksek olması ile kurumsal kalite seviyesi arasında negatif bir korelasyon beklenmemekle birlikte, kurumları analiz ederken kamu borçlanması için vade ve faiz yapısı payı göz önünde bulundurulmalıdır.

Bunlara ek olarak “Ricardocu Denklik” bağlamında ülkelerin tercihine dayanan kamu kesiminin finansmanının vergilerle mi yoksa borçlanmayla mı yapılacağı konusu literatürde üzerinde fikir birliği sağlanmış bir konu değildir. Bu nedenle vergi ve borç arasındaki tercihe dayalı olarak kurumsal kalite analiz edildiğinde ortaya çıkacak sonuçlara ilişkin beklentiler de literatürdeki duruma uygun olarak değişkenlik gösterebilmektedir.

Kamu borçlanmasının kurumsal iktisat ile temas noktalarından biri de kamusal seçim teorisi ile olan bağlantısıdır. Kamusal seçim iktisatçıları kamu borçlanmasını, ancak özellikle de kamunun ülke dışından borçlanmasını gelecek nesillere aktarılacak yükten dolayı eleştirmişlerdir. Yine bu akım tarafından iç borçlanmanın da bankacılık sistemi dışında bireyler üzerinden yapılmasının ekonomide daraltıcı etkileri olacağı görüşü savunulmuştur¹⁵².

Bu çalışmanın temel iddiası, çalışma başlığından da anlaşılabileceği gibi ülkelerin makro ekonomik performanslarında meydana gelen farklılaşmaların kurumsal yapı ile ilişkili olduğu, devletlerinde bu kurumsal yapı üzerinde değiştirici, dönüştürücü etkiler yapma kabiliyetleriyle makro ekonomik performansı olumlu ya da olumsuz etkileyebileceği olarak ifade edebiliriz. Bu yüzden ikinci bölümde öncelikle makro ekonomik performans kavramından, ekonomik büyümeden bahsedilerek devletin ekonomik performans için kullandığı araçlardan ve yaptığı tercihlerden bahsetmeden önce bir hazırlık aşaması oluşturulmuştur. Ardından devletin ekonomik tercihlerinin başında gelen ekonomik sistem içindeki varlığının boyutuna ve bu boyutun büyüklüğünün ekonomik etkilerine değinilmeye çalışılmıştır. Kamu kesiminin doğrudan kendi tercihleriyle bir politika çerçevesi kapsamında karar vererek tutarlarını belirleyebileceği vergi gelirleri, kamu borçlanması ve kamu harcamaları, çalışmanın kamu maliyesi bakış açısını geliştirmekte ve kamu ekonomi politikalarının kurumsal yapı üzerinde, dolayısıyla makro ekonomik performans üzerinde etkileri olduğu savını pekiştirmektedir.

¹⁵² Yılmaz, **Devlet Borçları ve Türkiye’de Borç Çıkmazı**, s. 37.

Birinci ve ikinci bölüm bir arada değerlendirilinde daha önce de dile getirildiği gibi kamu kesiminin kurumsal değişimi sağlamaya ve bu değişimi doğrudan tercih edeceği kamu ekonomi politikaları yoluyla muktedir olduğu fikrinin yansıtılmak istendiği görülebilir. Bu bölümleri takiben, söz konusu fikir ampirik olarak desteğe muhtaç olduğundan, kurumsal kalite göstergesinin, kamu maliyesi göstergelerinden olan vergi gelirleri, kamu borçlanması ve kamu harcamaları değişkenleriyle birlikte ampirik olarak analiz edileceği bir bölüm hazırlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU MALİYESİ VE KURUMSAL YAPI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AMPİRİK YÖNTEMLER İLE ANALİZİ

Kurumları ampirik olarak ele alan kurumsal iktisat çalışmalarının önemli bir kısmı gelişmiş ülkelerin güçlü kurumsal yapılara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, güçlü bir kurumsal yapının nasıl oluşturulacağı ve ülkelerin kurumsal kalite bakımından fark yaratmak için nasıl bir yol izlemesi gerektiği, devletin bu hususta hangi sorumlulukları üstlenerek nasıl bir rol izleyeceği ile ilgili sorular henüz geniş ölçüde cevaplanabilmiş sorular değildir. Bu bölümdeki analizlerin motivasyon kaynağı zikredilen sorulardır. Bir ülkenin kurumsal kalitesini güçlendiren mekanizmaların belirlenmesi de bu bölümün temel amaçlarından biridir. Bu aşamada, kamu maliyesi ve kurumların ilişkisini, kamusal otoritenin karşı karşıya olduğu temel tercihlerden biri olan kamu mal ve hizmetlerinin finansmanı için vergi toplama ya da borçlanma tercihi ile irdelemeye başlamak yerinde olacaktır. Bu bölümün araştırma sorusu, kurumsal yapı ve kamu maliyesi ilişkisini değerlendiren bir çerçevede şöyle şekillenmiştir: Devletin kamu mal ve hizmetlerini finanse ederken yaptığı tercihler ülkedeki kurumsal yapıyı nasıl etkilemektedir?

Bu soruyu yanıtlamak amacıyla takip edilen yöntem, ülkelerin kurumsal kalite skorlarını bağımlı değişken olarak, toplam kamu borç stokunun gayrisafi yurtiçi hasılaya oranını ve vergi gelirlerinin gayrisafi yurtiçi hasılaya oranını diğer ekonomik kontrol değişkenleri ile birlikte bağımsız değişken olarak analiz etmeyi gerektirmektedir. Böylece kamunun borçlanma ve vergi toplama arasında yaptığı tercihler ile kurumsal kalite arasındaki nedensel bağın ortaya koyulması hedeflenmiştir.

Ülkelerin mali politikaları vergilerin, kamu harcamalarının ve kamu borçlanmasının ekonomiyi istenen şekilde yönlendirmek için kullanılmasıyla oluşmaktadır¹⁵³. Açıktır ki,

¹⁵³ Arigapudi Premchand, **Government Budgeting and Expenditure Control**, Washington, DC., International Monetary Fund, 1983.

vergilerin ya da kamu borçlanması birer araç olarak kullanılması bir ülkenin ekonomik görünümü bakımından oldukça önemlidir. Pek çok araştırmacı tarafından ortaya konan, “güçlü kurumlar güçlü ekonomi yaratır” tezinin doğruluk derecesi de en azından kamu maliye politikalarının güçlü kurumları oluşturmada ne kadar etkili olduğunun ortaya çıkarılmasından sonra tam olarak değerlendirilebilecektir.

Kurumların ekonomik büyüme ve gelişme üzerindeki etkilerini araştıran çok sayıda makaleye nazaran bu çalışmada odaklanılan kamunun kurumları şekillendirmedeki rolü ile ilgili daha az çalışma mevcuttur. Bu yüzden kamu maliyesi ve kurumsal iktisat çerçevesindeki çalışmaları iki kategori altında ele almak mümkündür. İlk kategorideki çalışmalar kurumsal kalitenin ekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalardır. İkinci kategoriyi ise kurumsal kalitenin belirleyicileri üzerinde odaklanmış çalışmalar teşkil etmektedir.

Afonso ve Jalles (2016) kamu büyüklüğü ve kurumsal kaliteyi bağımsız değişken olarak kullanarak ülkelerin ekonomik çıktı seviyelerini incelemişler ve sonuç olarak kurumsal kalitenin ekonomik çıktı seviyesi üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu ancak kamu büyüklüğünün tam tersi bir etki yarattığını ortaya koymaktadırlar¹⁵⁴. Vis vd. (2011) ekonomik büyüme, istihdam ve kamu borcu verilerini uyumlu bir şekilde bağımlı değişken olarak, kurumlaşma ve demokratikleşmeyi ise açıklayıcı değişken olarak analizlerinde kullanmışlar ancak sonuç olarak ekonomik performansı açıklayamamışlardır¹⁵⁵. Arora ve Chong (2018) kurumsal kalitenin kamu mal ve hizmet sunumunda devlet etkililiğini açıklayıp açıklayamayacağını teorik bir model yardımıyla araştırmışlar ve sonuç olarak daha kaliteli bir kurumsal yapının kamusal mal ve hizmet sunumuna dönük algıyı iyileştirdiğini ve özellikle firmaların vergi politikalarına karşı bakışlarını olumlu yönde etkilediğini ileri sürmüşlerdir¹⁵⁶.

¹⁵⁴ Antonio Afonso ve Joao Tovar Jalles, “Economic Performance, Government Size, and Institutional Quality”, **Empirica**, C.43, No:1, 2016, pp. 83-109.

¹⁵⁵ Barbara Vis, Jaap Woldendorp ve Hans Keman, “Economic Performance and Institutions: Capturing The Dependent Variable”, **European Political Science Review**, C.IV, No:1, 2012, pp. 73-96.

¹⁵⁶ Puneet Arora ve Alberto Chong, “Government Effectiveness in the Provision of Public Goods: The Role of Institutional Quality”, **Journal of Applied Economics**, C.XXI, No:1, 2018, pp. 175-196.

Cooray vd. (2017) bu bölümde yapılacak analiz ile ilgili kritik öneme sahip bir araştırmalarında, yolsuzluğun kamu borçlanması üzerindeki etkilerini ele almışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre, beklentilere uygun şekilde, daha yüksek bir yolsuzluk seviyesi, daha geniş bir kayıtdışı ekonomi ve daha yüksek kamu borçluluğuna yol açmaktadır. Ayrıca ters nedensellik konusunda azami dikkat gösterilen bu çalışma, yolsuzluk ve kayıtdışı ekonominin yüksek seviyelerde seyretmesinin vergi geliri kaybına neden olduğunu ve böylece kamu borçluluğu üzerinde yukarı yönlü etki yaptığını da ortaya koymuştur¹⁵⁷. Yolsuzluk ile ilgili bir diğer çalışmada Faure (2009), değişik bir sonuç ileri sürmektedir. Faure'nin analizlerine göre, yolsuzluk, bir ülkenin parasal yönetimde güvenilirliğini düşürmekte ve böyle bir ülke borç bulmakta zorlandığı için kamu borç stoku seviyesi düşmektedir. Bu durumun uzun vadede refah seviyesini olumlu etkilediği ileri sürülmüştür¹⁵⁸.

Tarek ve Ahmed (2017), Dünya Yönetişim Göstergeleri'nin üç alt göstergesini kullanarak MENA bölgesi için iyi yönetişimin kamu borç stokunu olumsuz yönde etkilediğini ileri sürmüşlerdir¹⁵⁹. Masusch vd. (2017)'ye göre ise çalışmanın kapsadığı dönem itibariyle, başlangıçta daha yüksek kamu borç stokuna sahip ülkeler, kurumsal kalite seviyeleri düşükse, başlangıçta daha düşük kamu borç stokuna sahip ülkelere göre büyüme bakımından daha olumsuz etkilenmektedirler¹⁶⁰. Yüksek borçluluk, aynı kalitede kurumsal yapıya sahip ülkelerin daha az büyümesine yol açmaktadır. Başka bir çalışmada Sani vd. (2019) Sahraaltı Afrika ülkeleri için yüksek kaliteli kurumların kamu borçluluğunun refaha dönüşmesinde olumlu etkilere sahip olduğunu, ancak kurumsal kalite düştükçe borçlanmanın refah sağlama yolunda kullanılamadığını ileri sürmüştür¹⁶¹.

¹⁵⁷ Arusha Cooray, Ratbek Dzhumashev ve Friedrich Schneider, "How Does Corruption Affect Public Debt? An Empirical Analysis", **World development**, C.90, 2017, pp. 115-127.

¹⁵⁸ Pierre-Henri Faure. "Public Debt Accumulation and Institutional Quality: Can Corruption Improve Welfare?", 2009. (hal-00616572v1)

¹⁵⁹ Ben Ali Tarek ve Zidi Ahmed, "Governance and Public Debt Accumulation: Quantitative Analysis in MENA Countries", **Economic analysis and policy**, C.56, 2017, pp. 1-13.

¹⁶⁰ Klaus Masusch, Edmund Moshammer ve Beatrice Pierluigi, "Institutions, Public Debt and Growth in Europe", **Public Sector Economics**, C.41, No:2, 2017, pp. 159-205.

¹⁶¹ Abdullahi Sani v.d., "Public Debt, Institutional Quality and Economic Growth in Sub-Saharan Africa", **Institutions and Economies**, 2019, pp. 39-64.

Lien'in 2015¹⁶² ve 2016¹⁶³ yıllarında bu konuyla ilgili iki çalışması yapmıştır. Bu çalışmalardan ilki daha yüksek kurumsal kalitenin gelişmekte olan ülkeler için daha yüksek vergi geliri sağladığını gösterirken, gelişmekte olan ülkeler daha ayrıntılı incelendiğinde üst-orta gelir grubuna dahil ülkelerde tam ters bir etki gözlediğini belirtmiştir. 2016 yılında yapılan ikinci çalışmada Lien, Vietnam'ı incelemiş ve vergi gelirlerinin büyümeye olumlu etki yaptığını ancak daha yüksek kurumsal kalitenin daha yüksek büyüme oranları anlamına gelmediğini ileri sürmüştür.

Daha önce de bahsedilen ikinci kategorideki çalışmalar kurumsal kalitenin belirleyicilerini incelemektedir. Bu çalışmalarda ülkelerin kurumsal performanslarını hangi politikalarla daha iyi bir seviyeye çıkarabilecekleri de ortaya konmaktadır. İkinci kategorinin konusu daha çok teorik ve felsefi alanda tartışılmıştır. Çünkü dünyadaki tüm ülkeler için kurumsal kalite ile ekonomik performans arasında kuvvetli bir ters nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Yine de, bu çalışmalardan iki örnekle bahsedilebilir.

Siba (2007) çalışmasında Sahraaltı Afrika için kurumsal kalitenin belirleyicilerini tarihsel ve sosyolojik faktörler yardımıyla incelemiştir¹⁶⁴. Siba'nın bu çalışması, geçmişe dönük olarak, bir bölgede ya da bir ülkede mevcut olmuş faktörlerden (sömürge geçmişi, doğal kaynak, dini ve sosyolojik diğer etkenler) yola çıkarak şimdiki durumu açıklayan geleneksel yaklaşıma dahil çalışmalardan biri olarak görünmektedir. Ancak daha temel ve daha pratik bir soruya cevap vermekte yetersiz kalmaktadır. Ülkeler, devletler ya da hükümetler daha iyi kalitede bir kurumsal çerçeveye sahip olabilmek için hangi politikaları uygulamalıdır?

¹⁶² Nguyen P. Lien, "The Impact of Institutional Quality on Tax Revenue in Developing Countries", **Asian Journal of Empirical Research**, C.V, No:10, 2015, pp. 181-195.

¹⁶³ Nguyen P. Lien, "Relationship among Institutional Quality, Tax Revenue and Economic Growth at Provincial Level: Evidence from Vietnam", **Asian Journal of Empirical Research**, C.VI, No:9, 2016, pp. 228-239.

¹⁶⁴ Eyerusalem G Siba, "Determinants of Institutional Quality in Sub-Saharan African Countries", **International Conference on African Development Archives**, 2007.

Bu bölümde irdelediğimiz konuyu etraflıca ele alan bir diğer çalışma Alonso ve Garcimartin (2013) tarafından yapılmıştır¹⁶⁵. Çalışmada kurumsal kalitenin belirleyicileri iki gruba ayrılmıştır. İlk grupta yer alan değişkenler tarihsel olgulardan elde edilen ve kurumsal çerçevenin belirleyicileri olduğu pek çok çalışmada gösterilmiş değişkenlerdir. İkinci grupta ekonomik değişkenler mevcuttur. Yazarlar çalışmada, daha yüksek kalitedeki kurumlar için hükümetlerin sağlam vergi sistemleri kurmaları, gelir bölüşümünü daha adil bir hale getirmelerini ve eğitim sistemine daha çok yatırım yapmaları gerekmektedir. Bu bölüm dahilindeki analizde Alonso ve Garcimartin'in çalışmalarını takip edilecek ve ayrıca kamu borç stokunun ve borçlanma politikalarının nasıl kurumsal kaliteyi iyileştireceğini görebilmek için kamu borç stoku değişkeni de analize dahil edilecektir. Kamu borç stoku değişkeni dahil edildiğinde, kamu otoritelerinin borçlanma ile vergi toplama arasında yaptıkları tercihlerin, ülkenin kurumsal yapısına nasıl etkilerde bulunduğu da görülebilecektir. Alonso v.d., 2020 yılında söz konusu çalışmanın zaaflarının giderilmesi ve yaklaşımlarının pekiştirilebilmesi için Sistem GMM yöntemi ile benzer bir çalışma daha yapmışlardır. Kurumsal kalitenin bağımlı değişken olarak kullanılması bakımından önemli olan bu çalışmada, ülkelerin kurumsal yapılarının geçmişten gelen tarihi, kültürel ve coğrafi bazı belirleyicilere bağlı olduğunu ileri süren karamsar görüşün aksine hükümetlerin kurumsal yapıyı değiştirmek için ellerindeki politika araçlarını kullanabilecekleri, eğitim harcamalarının, vergi sisteminin, yeniden dağıtım politikalarının, dışa açıklık oranlarının kurumsal yapının kalitesi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilerinin olabileceğini ileri sürmüşlerdir¹⁶⁶.

Kurumsal yapı kalitesinin bağımlı değişken olarak kullanıldığı az sayıda çalışmadan ikisi Alonso ve Garcimartin ile Alonso v.d.'ye aittir. Bu aşamada literatürde bu yaklaşımla ampirik analizler yapan diğer çalışmalardan da bahsetmek yerinde olacaktır. Islam ve Montenegro (2002) ticarete dışa açıklığın, denge denetleme mekanizmaları ve basın

¹⁶⁵ Jose Antonio Alonso ve Carlos Garcimartin, "The Determinants of Institutional Quality. More on the Debate", **Journal of International Development**, C.25, No:2, 2013, pp. 206-226.

¹⁶⁶ Jose Antonio Alonso ve Carlos Garcimartin ve Virmantas Kvedaras, "Determinants of Institutional Quality: An Empirical Exploration", **Journal of Economic Policy Reform**, C.23, No:2, 2020, pp. 229-247.

özgürlüğü gibi tekil kurumların genel kurumsal yapı üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu, etnik çeşitlilik ve gelir eşitsizliği gibi sosyal faktörler ile kurumsal yapı arasında anlamlı istatistiksel ilişki bulunmadığını ortaya koymuşlardır¹⁶⁷. Alesina v.d. (2003) ise kurumsal yapıya ilişkin değişkenleri bağımlı değişken olarak kullanmalarına rağmen, bağımsız değişken olarak kendi geliştirdikleri etnik, linguistik ve dini heterojenlik göstergelerini kullanmışlardır¹⁶⁸.

Literatürde Ricardocu Denklik Teorisi olarak bilinen, kamu borçlanması ile vergi toplanmasının ekonomik etkilerinin uzun vadede bir diğerinden farklılaşmayacağı görüşü olarak özetleyebileceğimiz görüş çerçevesinde farklı bir literatür incelemesine ihtiyaç duyulmuştur.

Ricardocu Denklik Teorisi, vergi toplanması, borçlanma ve bu iki gelir toplama yönteminin ekonomik sistem içinde kamunun finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla nasıl kullanıldığı ile ilgilidir. Teorinin temel vurgusu kamu otoriteleri tarafından benimsenen gelir toplama yöntemi borçlanma da olsa, vergilendirme de olsa, hanehalkı tüketimi ya da sermaye harcamaları gibi ekonomik çıktılarla ilgisiz olduğu, onları etkilemediğidir¹⁶⁹. Teoreme göre bahsedilen iki gelir toplama yönteminin ekonomik çıktılardan bağımsızlığı milli geliri de kapsamaktadır. Ricardocu Denklik Teorisi'nin varsayımları ve sonuçları, vergileme, borçlanma ve bunların kamu finansmanındaki önemini karşılaştırmak bakımından kullanışlıdır.

Literatürde Ricardocu Denklik Teorisi oldukça geniş biçimde, pek çok çalışmada ele alınmıştır. Bu çalışmaların önemli bir bölümü teorinin geçersiz olduğunu da göstermektedir. Hayo ve Neumeier (2017) teorinin geçerliliğini Alman hanehalkı saha araştırması verilerinden yararlanarak test etmişlerdir. Çalışmanın sonuçları kamu borcundaki bir artışın ekonomik çıktıları ve hanehalkı tüketici davranışlarını etkilediğini

¹⁶⁷ Roumeen Islam ve Claudio Montenegro, "What Determines the Quality of Institutions?", SSRN No:634477, 2002.

¹⁶⁸ Alberto Alesina et al, "Fractionalization", **Journal of Economic growth**, C.VIII, No:2, 2003, pp. 155-194.

¹⁶⁹ Andrew B. Abel, "Ricardian equivalence theorem", **The World of Economics**, Ed. by. John Eatwell, Murray Milgate ve Peter Newman, London, Palgrave Macmillan, 1991, pp. 613-622.

göstermektedir. Hanehalkı araştırmasına yanıt veren vatandaşların çoğunluğunun kamu borç stokundaki artışlara gelirlerinin daha büyük bir kısmını harcayarak karşılık verdiği görülmüştür¹⁷⁰. Bu durum Ricardocu Denklik Teorisi'nin savları ile uyumlu değildir.

Yine Abel (1986) bazı özel şartlar altında Ricardocu Denklik Teorisi'nin geçerli olabileceğini göstermiştir. Abel'e göre doğrusal emlak vergisi uygulandığında teori geçerli görünürken, artan oranlı bir servet vergilendirmesi uygulandığında ise geçersiz hale gelmektedir. Doğrusal olmayan herhangi bir vergi sisteminde, gelir ya da servet vergisi farketmeksizin, teori devre dışı kalmaktadır¹⁷¹.

Vatandaşlar yüksek vergilerin toplandığı bir ülkede otoriteye karşı şikayetlerde bulunabilirler ve paralarının nasıl harcandığını sorgulayabilirler. Vatandaşların dikkatleri altında yolsuzluk daha az söz konusu olabilir. Ya da bilakis, borçlanmak ve iç ve dış borçlar için vatandaşlara ya da uluslararası finans kuruluşlarına yüksek miktarda borç faizi ödemek kısa vadede sorgulanmayabilir. Bu şartlar altında yolsuzluk daha kolay hale gelebilir. Sadece yolsuzluk hususunda değil, diğer kurumsal kalite göstergeleri açısından da borçlanma ya da vergi toplama etkilerinin benzer şekilde gerçekleşmesini beklemek doğal olacaktır.

Bu bölümde Ricardocu Denklik Teorisi'nden bahsedilmesinin sebebi de literatürde teorinin geçerliliğini ya da geçersizliğini gösteren bir çok çalışmanın olmasıdır. Bu durumda ekonomik çıktılar açısından aynı olmadığı literatürde gösterilen vergileme ya da borçlanma tercihleri kurumsal kalite açısından da aynı olmayacaktır. Kamu otoritelerinin vergi toplama ve borçlanma arasındaki tercihleri hem ekonomik çıktıları etkileyebileceğinden, hem de kurumsal yapıyı etkileyeceğinden tekrar ekonomik değişkenleri etkilemektedir. Buradaki çoklu nedensellik sebebiyle konu ampirik olarak da

¹⁷⁰ Bernd Hayo ve Florian Neumeier, "The (in) validity of the Ricardian Equivalence Theorem—Findings from a Representative German Population Survey", **Journal of Macroeconomics**, C.51, 2017, pp. 162-174.

¹⁷¹ Andrew B. Abel, "The Failure of Ricardian Equivalence under Progressive Wealth Taxation", **Journal of Public Economics**, C.30, No:1, 1986, pp. 117-128.

teorik olarak da derinlemesine incelemeyi hak etmektedir. Çalışmanın ampirik analizi yorumlanırken bu noktaya da ayrıca dikkat gösterilecektir.

3.1. Veri ve Yöntem

Bu alt bölümde, ampirik analiz için kullanılan veri setlerinin kaynağı ve içeriği ile ilgili bilgiler verilecek ayrıca iki farklı analiz yöntemi tanıtılacaktır. Analiz yöntemlerinin bir diğerinden farklı olmasının nedeni, ilk olarak kullanılan Sistem GMM yönteminin literatürde daha önce kurumsal yapıyı temsil eden değişkeni bağımlı değişken olarak kullanan bir çalışmada bu yöntemin tercih edilmiş olmasıdır. İkinci olarak panel hata düzeltme modelleri kullanılmıştır. Bu modellerle veri setinin uygunluğu nedeniyle kurumsal kalite değişkeni ile kamu maliyesi değişkenlerinin uzun dönemli ilişkisine ve nedensellik ilişkisine dair bilgiler elde edilmesi mümkündür.

3.1.1. Veri

Değerlendirilecek ülkeler için bağımlı değişken olarak kullanılan kurumsal kalite verisi Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG)’nden derlenmiştir. Bu veri seti politik, finansal ve ekonomik risk değişkenlerini içermektedir. Literatürdeki diğer çalışmalara benzer olarak politik risk skorları kullanılmış ve bu skorlar 12 alt başlık için yapılan puanlamalar ile elde edilmiştir. Puanlama ağırlıkları Tablo 1’de görülebilir.

Tablo 1: ICRG Politik Risk Bileşenleri ve Ağırlıkları

Politik Risk Bileşenleri	Puanlama
Hükümet İstikrarı	12
Sosyoekonomik Şartlar	12
Yatırım Profili	12
İç Anlaşmazlıklar	12
Dış Anlaşmazlıklar	12
Yolsuzluk	6
Siyasette Asker Etkisi	6
Dini Gerilimler	6
Hukuk ve Düzen	6
Etnik Gerilimler	6
Demokratik Hesap Verebilirlik	6
Bürokratik Kalite	4

Kaynak: ICRG Methodology, s. 3.

Bileşenlerden her biri politik risk skorunu oluşturmak üzere bir ağırlığa sahiptir. Toplamda 0'dan 100'e kadar değişebilen skorlar her ülkenin politik risk skorunu teşkil eder. Eğer bir ülkenin risk skoru 100'e yakınsa, bu durum söz konusu ülkenin düşük riskli bir ülke olduğunu dolayısıyla yüksek bir kurumsal kaliteye sahip olduğunu göstermektedir. Skor sıfıra yaklaştıkça ülke riskleri artmakta ve kurumsal yapının kalitesi düşmektedir. ICRG'den derlenen politik risk skorları kurumsal kalite için uygun bir vekil değişkendir çünkü risk skorlarını oluşturan bileşenler literatürde kurumları karakterize eden belirleyiciler ile örtüşmektedir.

Analizde bağımsız değişken olarak kullanılacak olan ekonomik değişkenler Dünya Bankası tarafından düzenli olarak güncellenen Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI) veritabanından ve IMF veri tabanından derlenmiştir. Dünya Kalkınma Göstergeleri veritabanında eğitim, çevre, enerji ve madencilik, ekonomik büyüme gibi alanlarda veri yayınlanmaktadır. Bu veritabanından ampirik analizde kullanılmak üzere, ekonomik açıklık ve kişi başı GSYH verileri derlenmiştir. Kamu borç stoku, vergi gelirleri ve kamu harcamalarına ilişkin veriler IMF veritabanından derlenmiştir. Ayrıca gelir bölüşümüne ilişkin Gini katsayısı verileri son zamanlarda literatürde sıklıkla kullanılan SWIID veritabanından derlenmiştir.

Tüm verilere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 2 ve Tablo 5’te yer almaktadır.

3.1.2. Yöntem

Bu bölümde kurumların bağımlı değişken olarak analize dahil edildiği iki farklı yöntem tanıtılacak ve bu yöntemlerin ampirik analiz için nasıl kullanılacağı aktarılacaktır. Yöntemlerden ilki Sistem GMM’dir. Sistem GMM yöntemi hem veri yapısının uygunluğu hem de dinamik panel tahmin yöntemi olması nedeniyle kullanılmıştır. Ayrıca bağımlı değişkenlerin gecikmeli değerlerinin analize bağımsız değişken olarak katılması ve kendi içinde bir araç değişken barındırıyor olması nedeniyle çift yönlü ilişkinin bulunduğu tahminler için uygun bir yöntemdir.

İkinci olarak Panel Hata Düzeltme Modeli kullanılmıştır. Bölüm içinde belirtilen nedenlerden dolayı kurumsal yapı ile kamu maliyesi göstergeleri arasındaki eş bütünleşmeyi ve uzun dönemli ilişkiyi ortaya koymak için söz konusu model elverişli görülmüştür.

3.2. Sistem GMM

Bu analizde yöntem olarak benimsenenin Sistem GMM (Genelleştirilmiş Momentler Metodu) Arellano ve Bover (1995)¹⁷² ile Blundell ve Bond (1998)¹⁷³ tarafından dinamik panel tahmin yöntemi olarak geliştirilmiştir. Dinamik modeller bağımlı değişkenin zaman içindeki dinamik etkilerini yansıtır ve yine bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri yöntemde bağımsız değişken olarak kullanılır. Modelin formülü şu şekilde gösterilebilir;

$$y_{it} = \alpha y_{i,t-1} + \beta x'_{i,t} + n_i + v_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

¹⁷² Manuel Arellano ve Olympia Bover, "Another Look at the Instrumental Variable Estimation of Error-Components Models", **Journal of Econometrics**, C.68, No:1, 1995, pp. 29-51.

¹⁷³ Richard Blundell ve Stephen Bond, "Initial Conditions and Moment Restrictions in Dynamic Panel Data Models", **Journal of Econometrics**, C.87, No:1, 1998, s. 115-143.

Bu modelde, y_{it} bağımlı değişkeni, $ay_{i,t-1}$ bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerini, $\beta x'_{i,t}$ bağımsız değişkenleri, n_i ülkelere ait gözlenemeyen etkileri, $v_{i,t}$ zamana dair gözlenemeyen etkileri ve ε_{it} hata terimini temsil etmektedir.

Dinamik bir yapı ile analiz edilmesi gereken durumlarda eğer OLS yöntemi kullanılırsa hata terimleri ile bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri arasındaki korelasyon nedeniyle tutarsız sonuçlar elde edilecektir. Bu tutarsızlığı engellemek için, Sistem GMM kullanılmıştır. Ek olarak, Sistem GMM kullanımı dengesiz paneller için önerilmektedir çünkü bu yöntem analiz için etkin araç değişken tahmincileri sağlamaktadır¹⁷⁴.

3.2.1. Gelişmiş Ülkeler İçin Tanımlayıcı İstatistikler, Yardımcı Test ve Nihai Test Bulguları

Sistem GMM bulgularına göre, bu yöntemin uygulanmasında yardımcı testler bakımından bir mahsur olmamasına rağmen ilgilenilen değişkenlerle kurumsal kalite arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilememiştir. Gelişmiş ülkeler paneli için sadece Tablo 4'te görülen Model 1, Model 2 ve Model 4'te vergi gelirleri ile kurumsal kalite arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

¹⁷⁴ Badi H. Baltagi, "Forecasting with Panel Data", **Journal of Forecasting**, C.27, No:2, 2008, pp. 153-173.

Tablo 2: Gelişmiş Ülkeler Paneli Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Min	Maks
KURUMSAL KALİTE	728	4.407	.093	3.59	4.565
GSYHkb	728	10.587	.401	9.047	11.626
GİNi	722	3.387	.138	3.045	3.676
VERGİ GELİRİ	728	3.229	.271	2.45	3.886
AÇIKLIK	728	4.293	.617	2.773	6.081
EĞİTİM HARC.	603	1.622	.238	.82	2.091
KAMU HARC.	720	3.675	.303	2.555	4.153
BORÇ STOKU	673	4.01	.671	1.401	5.518

Tablo 3: Gelişmiş Ülkeler Paneli Varyans Artırma Faktörü (VIF) Testleri

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5		Model 6	
	VIF	1/VIF	VIF	1/VIF	VIF	1/VIF	VIF	1/VIF	VIF	1/VIF	VIF	1/VIF
VERGİ GELİRİ	2.728	0.367	2.235	0.447					2.755	0.363	2.571	0.389
KAMU HARC.			2.112	0.473			2.042	0.49			3.285	0.304
BORÇ STOKU					1.099	0.91	1.458	0.686	1.107	0.903	1.701	0.588
EĞİTİM HARC.	2.02	0.495			1.266	0.79			2.058	0.486		
GİNi	1.914	0.523	1.795	0.557	1.366	0.732	1.871	0.535	1.458	0.686	1.961	0.51
GSYHkb	1.439	0.695	1.346	0.743	1.447	0.691	1.388	0.721	1.218	0.821	1.392	0.718
AÇIKLIK	1.249	0.8	1.271	0.787	1.213	0.824	1.256	0.796	1.107	0.903	1.264	0.791
Ortalama VIF	1.87	.	1.752	.	1.278	.	1.603	.	1.758	.	2.029	.

Tablo 4: Gelişmiş Ülkeler İçin Sistem GMM Sonuçları

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
	Kurumsal Kalite	Kurumsal Kalite	Kurumsal Kalite	Kurumsal Kalite	Kurumsal Kalite	Kurumsal Kalite
L.KURUMSAL KALITE	1.182*** (-15)	1.064*** (-11.87)	1.218*** (-15.62)	1.103*** (-12)	1.189*** (-14.39)	1.035*** (-9.69)
L2.KURUMSAL KALITE	-0.297*** (-4.43)	-0.326*** (-6.49)	-0.314*** (-3.77)	-0.381*** (-6.40)	-0.322*** (-4.44)	-0.358*** (-5.24)
GSYHkb	0.0181 (-1.2)	0.0519** (-2.39)	0.0236* (-1.86)	0.0592** (-2.4)	0.0217 (-1.23)	0.0620** (-2.31)
GINI	0.0608** (-2.23)	0.132** (-2.51)	0.0504 (-1.31)	0.151* (-2.05)	0.0722 (-1.66)	0.174** (-2.25)
VERGİ GELİRİ	0.0421** (-2.57)	0.0641* (-1.72)			0.0466** (-2.68)	0.0711* (-1.75)
ACIKLIK	0.000813 (-0.17)	-0.00023 (-0.02)	-0.002 (-0.31)	0.00107 (-0.07)	-0.0000538 (-0.01)	0.000533 (-0.03)
EGİTİM HARC.	-0.0192 (-0.80)		0.00898 (-0.5)		-0.0216 (-0.85)	
KAMU HARC.		-0.0124 (-0.36)		0.0364 (-1.52)		-0.00646 (-0.18)
BORC STOKU			-0.000592 (-0.11)	-0.0126 (-0.82)	-0.000376 (-0.06)	-0.00716 (-0.53)
Gözlemler	583	667	537	617	537	617
Parantez içleri t istatistiğini ifade eder.			** p<0.10	** p<0.05	*** p<0.01"	

3.2.2. Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Tanımlayıcı İstatistikler, Yardımcı Test ve Nihai Test Bulguları

Gelişmekte olan ülkeleri Sistem GMM ile analiz ettiğimizde kamu maliyesi göstergelerini temsil eden değişkenler ile kurumsal kalite değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye ulaşamadık. Gelişmiş ülkeler panelinde de olduğu gibi

kurumsal kalitenin kendi gecikmeli değerleri ile ilişkisi istatistiksel olarak anlamlı ve olumludur.

Tablo 5: Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Min	Maks
KURUMSAL KALITE	476	4.197	.129	3.687	4.461
GSYHkb	475	8.698	.562	7.339	9.671
GINI	472	3.705	.208	3.086	4.093
VERGİ GELİRİ	465	2.803	.297	1.495	3.561
ACIKLIK	470	4.062	.498	2.621	5.127
EGİTİM HARC.	327	1.385	.378	-.261	1.991
KAMU HARC.	434	3.278	.393	2.156	4.177
BORC STOKU	433	3.708	.607	.03	5.668

Tablo 6: Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli Varyans Artırma Faktörü (VIF) Testleri

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5		Model 6	
	VIF	1/VIF	VIF	1/VIF	VIF	1/VIF	VIF	1/VIF	VIF	1/VIF	VIF	1/VIF
VERGİ GELİRİ	1.719	0.582	3.244	0.308					1.735	0.576	3.928	0.255
KAMU HARC.			3.561	0.281			2.084	0.48			5.185	0.193
BORÇ STOKU					1.262	0.793	1.294	0.773	1.263	0.792	1.572	0.636
EĞİTİM HARC.	1.211	0.826			1.171	0.854			1.295	0.772		
GİNİ	1.475	0.678	1.997	0.501	1.672	0.598	1.722	0.581	1.67	0.599	2.133	0.469
GSYHkb	1.277	0.783	1.197	0.835	1.345	0.743	1.358	0.737	1.427	0.701	1.36	0.735
AÇIKLIK	1.673	0.598	1.856	0.539	1.506	0.664	1.26	0.794	1.865	0.536	1.892	0.528
Ortalama VIF	1.471	.	2.371	.	1.391	.	1.543	.	1.543	.	2.678	.

Tablo 7: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Sistem GMM Sonuçları

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
	Kurumsal Kalite	Kurumsal Kalite	Kurumsal Kalite	Kurumsal Kalite	Kurumsal Kalite	Kurumsal Kalite
L.KURUMSAL KALITE	0.921*** (-7.96)	1.069*** (-14.14)	0.913*** (-6.84)	1.070*** (-13.33)	0.850*** (-7.72)	1.066*** (-14.04)
L2.KURUMSAL KALITE	-0.150* (-1.78)	-0.230** (-2.68)	-0.113 (-1.24)	-0.228** (-2.45)	-0.127 (-1.69)	-0.218** (-2.36)
GSYHkb	0.0331 (-1.65)	0.0225 (-1.41)	0.0384* (-2.08)	0.023 (-1.17)	0.0423** (-2.26)	0.0218 (-1.24)
GINI	0.0992* (-1.75)	0.0771 (-1.59)	0.0785 (-1.45)	0.0734 (-1.38)	0.110** (-2.25)	0.067 (-1.33)
VERGİ GELİRİ	0.0772 (-1.21)	0.0195 (-0.3)			0.0703 (-1.14)	0.0195 (-0.34)
ACIKLIK	0.0249 (-0.94)	0.0148 (-0.62)	0.0406 (-1.46)	0.0208 (-0.97)	0.0364 (-1.07)	0.0168 (-0.74)
EGİTİM HARC.	-0.0113 (-0.47)		-0.0115 (-0.48)		-0.0204 (-0.84)	
KAMU HARC.		0.0259 (-1.3)		0.0294 (-0.88)		0.0176 (-0.73)
BORÇ STOKU			0.0181 (-1.26)	0.00474 (-0.28)	0.0193 (-1.32)	0.00699 (-0.46)
Gözlemler	309	400	287	369	285	369

Parantez içleri t istatistiğini ifade eder. ="* p<0.10 ** p<0.05 *** p<0.01"

Sistem GMM, statik panel tahmin modellerine göre belirgin avantajlara sahip olsa da bu çalışmanın konusu için bazı elverişsiz durumların üstesinden gelmemiz için gereken çözümlerin üretilmesinde yetersiz kalmaktadır. Öncelikle Sistem GMM birimlerin homojen olduğunu varsaymaktadır. Bu durum kurumsal kalite gibi gerçekten ülkeden ülkeye, coğrafya, kültür, din, tarih gibi pek çok etken tarafından şekillendirilebilen bir değişkeni merkezine alan araştırma için önemli bir handikaptır. Bu handikap heterojenlikten kaynaklanan ters yönlü etkilerin göz ardı edilebilmesine yol açabilme potansiyelini doğurmaktadır. Örneğin daha yüksek etkili bir değişkenin etkisini daha düşük düzeyde ya da tam tersi bir değişkenin etkisini daha yüksek düzeyde tahmin edilmesine neden olabilir. Ayrıca, bu çalışmada ele alınan modellerdeki gibi bir arada kullanılması istatistiksel olarak oldukça zorlayıcı olan ve hatalı tahmin olasılığını artıran değişkenlerin kullanımına ilişkin de bir çözüm üretilememiştir. İçsellik sorunları ve karşılıklı nedenselliğin tahmin yöntemi ile aşılabilmesi de alternatif yöntemlerin denenmesi daha önce zikredilenlerle birlikte önemli teşvik ediciler olmuştur. Alternatif yöntem arayışları, değişkenlerin tek başlarına da rahatlıkla kullanılabildiği, uzun dönemli ilişkinin ve nedenselliğin varlığını araştıran panel hata düzeltme modellerinin kullanımıyla sonuçlanmıştır. İzleyen bölümde bu yöntem ile ilgili ayrıntılı izahat ve yine bu yöntemle yapılan analizin sürecine ve sonuçlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.3. Panel Hata Düzeltme Modelleri

Panelin zaman boyutunun yeterliliği göz önünde bulundurularak, kamu ekonomi politikalarının kurumsal kalite üzerindeki uzun dönemli ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca, çalışmada zaman boyutunda ve ülkelerde heterojenliğin hesaba katılmasıyla kamu ekonomi politikalarının kurumsal kalite üzerindeki etkilerini araştırılmaktadır. Ek olarak, kurumsal kalite ve kamu ekonomi politikalarının yapısının ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle karşılıklı nedensel ilişki içinde olduğu önkabulü ile hareket edilmektedir. Bu yüzden, kamu ekonomi politikalarının kurumsal kalite üzerindeki etkileri gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler için ayrı ayrı tahmin edilmektedir. Kurumsal yapının ekonomik sistemlerdeki tüm değişkenleri etkilediği, hatta ekonomik sistemin doğrudan bu kurumsal

yapının içinde yaşadığı ön kabulü, kurumsal iktisat literatürüne uygun olarak benimsenmektedir. Burada ele alınan ilişki ise kamunun ekonomik tercihlerinden kurumsal yapının kalitesine doğru bir nedensellik ilişkisidir. Bu nedensel ilişkiyi incelemek için panel hata düzeltme modelleri kullanılmıştır.

Paneli oluşturan yatay kesit birimleri arasında korelasyonun varlığı, analizde kullanılacak birim kök testlerinin seçimi etkilemektedir¹⁷⁵. Bu sebeple, ilk olarak modeldeki değişkenlerin yatay kesit bağımlılık özellikleri test edilecektir. Diğer bir deyişle birimler arası korelasyonun varlığı test edilecektir. Pesaran CD testi¹⁷⁶ çalışmada kullanılan yatay kesit bağımlılığı testidir. Pesaran CD testi ile tüm değişkenlerin birimler arası korelasyona sahip olduğu görülmüştür. Bu sebeple değişkenlerin durağanlık özellikleri Pesaran (CIPS) yöntemi¹⁷⁷ ile test edilmiştir. Tüm serilerin en az birinci düzeyde durağan olması sonucunda panel hata düzeltme modellerini kullanmak için bir engel bulunmadığı görülmüştür

Panel hata düzeltme modellerine geçmeden önce hem homojenliğin hem de değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı da test edilmelidir. Sabit parametlerin ve eğim parametrelerinin birimlere göre homojen ya da heterojen olması durumuna göre eşbütünleşme ve tahmin yöntemleri seçilmektedir¹⁷⁸. Parametrelerin homojenliği, Swamy tarafından türetilen Swamy S testi¹⁷⁹ ile sınanmış, tüm modellerdeki parametrelerin heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Uzun dönemli ilişkinin varlığı panel eşbütünleşme testleri ile sorgulanabilmektedir. Panel eşbütünleşme testleri birimler arası korelasyonun varlığına göre tercih edilir. Kurulan modellerin birimlerarası korelasyona sahip olup olmadığı Pesaran CD testi ile incelenmiştir¹⁸⁰. Birinci nesil eşbütünleşme testleri

¹⁷⁵ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **Panel Zaman Serileri Analizi Stata Uygulamalı**, 2. bs., İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018, s. 67.

¹⁷⁶ Hashem M. Pesaran, "General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels", **Cambridge Working Papers in Economics**, No:0435, 2004.

¹⁷⁷ Hashem Pesaran, "A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence", **Journal of Applied Econometrics**, C.22, No:2, 2007, pp. 265-312.

¹⁷⁸ Yerdelen Tatoğlu, **Panel Zaman Serileri Analizi Stata Uygulamalı**, s. 246.

¹⁷⁹ Paravastu A. V. B. Swamy, **Statistical Inference in Random Coefficient Regression Models**, 55. bs., New York, Springer Science & Business Media, 2012.

¹⁸⁰ Pesaran, **General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels**, 2004.

genellikle birimlerarası korelasyonun var olmadığı durumda tercih edilirken, ikinci nesil eşbütünleşme testleri birimler arası korelasyonun varlığı durumunda tercih edilmektedir. Analizde gelişmiş ülkeler için kullanılan modeller birimlerarası korelasyona sahipken, gelişmekte olan ülkeler için kurulan modellerde birimlerarası korelasyonun yoktur. Her iki ülke panelinde parametrelerin heterojenliğine izin veren eşbütünleşme ve tahmin yöntemleri seçilmiştir. Bu sebeple gelişmiş ülke modellerinde kurumsal kalite ile kamu ekonomi politikaları arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı Westerlund¹⁸¹ tarafından geliştirilen Durbin-Hausman testi ile incelenmiştir. Gelişmiş ülkelerde kurumsal kalite ile kamu ekonomi politikaları arasında uzun dönemli ilişki bulunmuştur. Gelişmekte olan ülke panelimiz için kurulan modellerimizde birimler arası korelasyonun olmadığı sonucuna vardığımızdan Westerlund¹⁸² tarafından geliştirilen test ile değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki incelenmiş ve kurumsal kalite ile vergi gelirleri arasında uzun dönemli ilişki varlığı tespit edilmiştir. Bununla beraber kurumsal kalite ile kamu harcamaları ve kamu borç stoku arasında uzun dönemli bir ilişki bulunamamıştır.

Gelişmiş ülkelere ilişkin oluşan panel için hata düzeltme modellerinden Bond ve Ederhardt¹⁸³ ile Eberhardt ve Teal¹⁸⁴ tarafından geliştirilen genişletilmiş ortalama grup (AMG) tahmincisi, gelişmekte olan ülkeler paneli için Westerlund MG tahmincisi¹⁸⁵ kullanılmıştır. İki farklı model kullanılmasının sebebi, modellerin önsel testlerinden biri olan birimlerarası korelasyon testi sonuçlarının gelişmiş ülkeler için birimlerarası korelasyonun varlığını göstermesi, gelişmekte olan ülke paneli için birimlerarası korelasyon olmamasıdır. Ayrıca her iki panelin homojenliği test edilmiş ve her iki panel de heterojen çıkmıştır.

¹⁸¹ Joakim Westerlund, "Panel Cointegration Tests of the Fisher Effect", **Journal of Applied Econometrics**, Vol.23, No:2, 2008, pp. 193-233.

¹⁸² Joakim Westerlund, "Testing for Error Correction in Panel Data", **Oxford Bulletin of Economics and statistics**, Vol.69, No:6, 2007, pp. 709-748.

¹⁸³ Markus Eberhardt ve S. Bond, "Cross-Section Dependence in Nonstationary Panel Models: A Novel Estimator" **MPRA Paper**, No:17692, Germany, University Library of Munich, 2009.

¹⁸⁴ Markus Eberhardt ve Francis Teal, "Productivity Analysis in Global Manufacturing Production", **DEGIT Conference Papers**, No:c015_019, DEGIT, Dynamics, Economic Growth, and International Trade, 2010.

¹⁸⁵ Westerlund, **Testing for Error Correction in Panel Data**, 2007.

Bu çalışmada kamu maliyesi değişkenlerinin kurumsal kalite üzerindeki etkilerini tahmin etmek üzere kurulmuş hata düzeltme modelinde de kullanılan genişletilmiş ortalama grup tahmincisi (AMG) Eberhardt ve Teal (2010) ile Bond ve Eberhardt (2009) tarafından geliştirilmiştir. Takip eden denklemlerin açıklamalarında hem birincil kaynaklardan hem de Yerdelen Tatoğlu'nun (2018¹⁸⁶ ve 2018¹⁸⁷) çalışmalarından yararlanılmıştır.

AMG tahmincisinde, model ilk olarak T-1 tane gölge zaman değişkeni eklenerek ve birinci farklar kullanılarak tahmin edilmektedir. İkinci aşamada bu tahminler teker teker birimler için kurulmuş olan hata düzeltme modellerine eklenmektedir. AMG tahmininde son aşamada katsayılar Pesaran ve Smith MG yaklaşımı yardımıyla bulunmaktadır.

Eberhardt & Bond (2009) tarafından önerilen model;

$$\begin{aligned} y_{it} &= \beta'_i x_{it} + u_{it} & u_{it} &= \alpha_i + \lambda'_i f_t + \varepsilon_{it} \\ x_{mit} &= \pi_{mi} + \delta'_{mi} g_{mt} + \rho_{1mi} f_{1mt} + \dots + \rho_{nmi} f_{nmt} + v_{mit} \\ m &= 1, \dots, k & \text{ve} & f_{mt} \subset f_t \\ f_t &= \varphi' f_{t-1} + \varepsilon_t & \text{ve} & g_t = K' g_{t-1} + \varepsilon_t \end{aligned}$$

Birimler, $i=1, \dots, N$ ve zaman boyutu, $t=1, \dots, T$ olarak ifade edilirken, X_{it} gözlemlenebilir eşdeğişkenler vektörü olarak denkleme dahil edilir. α_i , gruplara ait sabit etkilerin bileşimini, f_t , ortak faktörler setini ve λ_i yatay kesit birimlerine ait faktör yüklerini temsil etmektedir. f_t ve g_t gözlemlenemeyen ortak faktörleri ifade eder.

Denklemden yukarıda belirtilen faktörlerin yanısıra, yatay kesit birimlerine ait regresörler de kullanılmıştır. Bu regresörler k tanedir ve yatay kesit birimlerine ait faktör yüklerinin doğrusal fonksiyonu olarak modellenmiştir. Model sayesinde gözlemlenebilen ve gözlemlenemeyen faktörlerin yatay kesit bağımlılığı elde edilebilmektedir.

¹⁸⁶ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **Panel Zaman Serileri Analizi Stata Uygulamalı**, 2018, s.292.

¹⁸⁷ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı**, 3. bs., İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018, s.81-82.

AMG tahmin sürecinin birinci aşaması denklemde görülmektedir (Eberhardt & Bond, 2009).

$$\Delta y_{it} = b' \Delta x_{it} + \sum_{t=2}^T c_t \Delta D_t + e_{it}$$

$$\Rightarrow \hat{c}_t \equiv \hat{\mu}_t$$

Daha önce de söz edildiği gibi, denklemde görülen ilk şamada birinci farklar kullanılmaktadır. Birinci farkların kullanılmasının nedeni durağanlığın ve gözlemlenemeyen faktörlerin etkilerinin saptırıcı etkilerinin aşılmasıdır. Bu yolla $\hat{\mu}_t$ ile gösterilen zamana ait kukla katsayıları elde edilir. İkinci aşamada tahmin edilen model ise;

$$y_{it} = \alpha_i + b_i' x_{it} + c_{it} + d_i \hat{\mu}_t + e_{it}$$

$$\hat{b}_{AMG} = N^{-1} \sum_i \hat{b}_i$$

Elde edilen zamana ait kukla değişkenler yatay kesit birimlerin regresyonuna dahil edilmektedir. Regresyonda lineer trend terimi de yer almaktadır. AMG tahminleri son tahlilde ülke birimlerinin ortalaması olarak elde edilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki vergi gelirlerinin kurumsal yapı üzerindeki etkisinin tahmin edildiği uygulamada ise Westerlund MG tahmincisi kullanılmıştır. Westerlund MG tahmincisi, heterojen ve birimler arası korelasyonsuz panel hata düzeltme modeli ise şu denklemle ifade edilebilir;

$$\Delta Y_{it} = \phi_i (Y_{it-1} - \theta_i' X_{it-1}) + \sum_{j=1}^{p_i-1} \lambda_j^* \Delta Y_{it-j} + \sum_{j=0}^{q_i-1} \delta_j \Delta X_{it-j} + \mu_i + e_{it}$$

Bu modelin tahmini, Westerlund (2007) ortalama grup tahmincisini vermektedir¹⁸⁸.

¹⁸⁸ Westerlund J., 2007, s.69.

3.3.1. Gelişmiş Ülkeler Paneli İçin Yardımcı Test Bulguları

Birim kök testlerini uygulamadan önce serilerin birimlerarası korelasyonlu olup olmadığı önem teşkil eder. Birimler arası korelasyonun varlığı Pesaran CD testi ile incelendiğinde tüm serilerin birimlerarası korelasyonlu olduğu görülmüştür. Bu sebeple birimlerarası korelasyonu göz önünde bulunduran birim kök testi uygulanmıştır. Pesaran CADF testi sonucunda kurumsal kalite serisi düzeyde durağan; toplam vergi gelirleri, toplam kamu harcamaları ve toplam borç stoku serileri düzeyde birim köklü fakat birinci düzeyde durağan çıkmıştır. Tüm serilerin en az birinci düzeyde durağan olması panel hata düzeltme modellerini kullanmak için bir engel oluşturmamaktadır.

Gelişmiş ülkeler için kurulan modellerin birimlerarası korelasyona sahip olması panel hata düzeltme modelleri açısından önemlidir. Gelişmiş ülkeler için kurulan üç farklı modelin birimlerarası korelasyonu test edilmiştir. Gelişmiş ülke panelinde tahmin edilen tüm modeller birimlerarası korelasyonlu bulunmuştur. Ayrıca heterojenlik sapmasına sebebiyet vermemek için modellerin tamamının homojenliği incelenmiş ve modellerin heterojen olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8: Gelişmiş Ülkeler İçin Birimler Arası Korelasyon Testleri

Gelişmiş Ülkeler Paneli için Pesaran (2004) CD Testi		
Değişken	CD Test	P-Değeri
Kurumsal Kalite (log)	37.970	0.000
Vergi Gelirleri (log)	14.670	0.000
Kamu Harcamaları (log)	17.650	0.000
Kamu Borçları (log)	18.290	0.000
Kurumlar ve Vergi Gelirleri	18.170	0.000
Kurumlar ve Kamu Harcamaları	20.220	0.000
Kurumlar ve Kamu Borçları	19.910	0.000

* Kurumsal Kalite (log) test istatistiği borçlarla birlikte değerlendirildiğinde gözlem sayısındaki farklılık nedeniyle 37.730 olarak hesaplanmıştır.

**Grup değişkeni ülkeleri ifade eder. Grup sayısı 26'dır. Ortalama gözlem sayısı 29.12'dir. Panel dengesizdir.

Tablo 9: Gelişmiş Ülkeler İçin Birim Kök Testleri

Gelişmiş Ülkeler için Pesaran CADF Testi

Değişken	Düzy		Birinci Fark	
	Z(t-bar)	P-Değeri	t-bar	P-Değeri
Kurumsal Kalite (log)	-5.208	0.000		
Vergi Gelirleri (log)	-0.529	0.298	-10.269	0.000
Kamu Harcamaları (log)	-0.424	0.336	-7.713	0.000
Kamu Borçları (log)	0.680	0.752	-4.898	0.000

*Grup sayısı 26, zaman boyutu 28 (27) yıldır. Gözlem sayısı 676 ila 589'dur.

**Kurumlar ve kamu borçları modeli için test istatistiği gözlem sayısı nedeniyle -4.637 olarak hesaplanmıştır. P-Değeri aynıdır.

Tablo 10: Gelişmiş Ülkeler İçin Eşbütünleşme Testleri

Westerlund Durbin- Hausmann Eşbütünleşme Testleri

		Varyans Oram İstatistiği	P-Değeri
Kurumsal Kalite ve Vergi Gelirleri	Ho: Eşbütünleşme yoktur.	-2.1809	0.0146
	Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.		
	Ho: Eşbütünleşme yoktur.	-2.9566	0.0016
	Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.		
Kurumsal Kalite ve Kamu Harcamaları	Ho: Eşbütünleşme yoktur.	-2.2584	0.0120
	Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.		
	Ho: Eşbütünleşme yoktur.	-3.1455	0.0008
	Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.		
Kurumsal Kalite ve Kamu Borçları	Ho: Eşbütünleşme yoktur.	-2.4163	0.0078
	Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.		
	Ho: Eşbütünleşme yoktur.	-3.2221	0.0006
	Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.		

Tablo 11: Gelişmiş Ülkeler Panelleri Homojenlik Testi

Homojenlik Testi		
	chi2(150)	Prob>chi2
Kurumsal Kalite ve Vergi Gelirleri	295.31	0.000
Kurumsal Kalite ve Kamu Harcamaları	388.70	0.000
Kurumsal Kalite ve Kamu Borçları	319.17	0.000

3.3.2. Gelişmiş Ülkeler Paneli İçin Hata Düzeltme Modeli Tahminleri

Kurumsal kalite ile toplam vergi gelirleri arasındaki uzun dönemli ilişki Eberhardt ve Teal ve Bond ve Eberhardt tarafından geliştirilen genişletilmiş ortalama grup (AMG) tahmincisi ile elde edilen sonuçlara göre, tüm panel için hata düzeltme parametresi (-0,649) negatif ve anlamlıdır. Diğer bir deyişle, kurumsal kalite ile toplam vergi gelirleri arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur. Bu parametre, serilerin durağan olmamasından kaynaklanan kısa dönem sapmalarının bir sonraki dönemde dengeye gelme hızını göstermektedir. Buna göre, bir dönemde oluşan dengesizliklerin yaklaşık %65'i bir sonraki dönemde düzelecek ve yaklaşık 2 dönem sonra sistem dengeye ulaşacaktır. Tüm panel için toplam vergi gelirleri değişkeninin uzun dönemli parametresi anlamlıdır. Uzun dönemde toplam vergi gelirlerindeki her %1'lik artış kurumsal kaliteyi % 0.08 azaltmaktadır.

Tüm parametreler AMG tahmincisi tarafından her bir ülke için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Sonuçlara göre Avusturya, Kanada, Finlandiya, Fransa, Lüksemburg, Yeni Zelanda'nın toplam vergi gelirleri uzun dönem parametresi negatif ve istatistiksel açıdan anlamlı iken, Almanya'nın vergi gelirleri uzun dönem parametresi pozitif ve anlamlıdır. Toplam vergi gelirlerinin gayri safi yurtiçi hasıla içerisindeki payı %1 arttığında kurumsal kalite Avusturya'da %1.17, Kanada'da %0.34, Finlandiya'da %0.38,

Fransa'da %0.61, Lüksemburg'da %0.63, Yeni Zelanda'da %0.47, azalırken; Almanya'da kurumsal kalite %0.66 artmaktadır.

Kurumsal kalite ile toplam kamu harcamaları arasındaki uzun dönemli ilişki AMG tahmincisine göre mevcuttur. Tüm gelişmiş ülke paneline göre toplam kamu harcamaları değişkeninin uzun dönemli parametresi anlamlıdır. Uzun dönemde toplam kamu harcamalarındaki %1'lik artış kurumsal kaliteyi %0.20 azaltmaktadır.

Toplam kamu harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payı %1 arttığında kurumsal kalite Avusturya'da %0.65, Fransa'da %0.64, Almanya'da %0.37, Yunanistan'da %0.44, İrlanda'da %0.16, İsrail'de %0.90, Lüksemburg'da %0.46, Norveç'te %0.20, Portekiz'de %0.33, Singapur'da %0.06, İspanya'da %0.48, İsveç'te %0.22, İsviçre'de %0.6, Birleşik Krallık'ta %0.25 azalırken; Kore'de %0.04, Hollanda'da %0.53, Yeni Zelanda'da %0.35 artmaktadır.

Kurumsal kalite ile kamu borç stoku arasındaki uzun dönemli ilişki AMG tahmincisine göre negatif ve istatistiksel açıdan anlamlıdır. Gelişmiş ülkelerde kamu borç stokundaki %1'lik artış kurumsal kaliteyi %0.04 azaltmaktadır.

Borç stoku %1 arttığında kurumsal kalite Avustralya'da %0.03, Fransa'da %0.18, Yunanistan'da %0.14, İrlanda'da %0.06, Japonya'da %0.04, Portekiz'de %0.08, İspanya'da %0.12, İsveç'te %0.05, İsviçre'de %0.38 azalırken; kurumsal kalite Danimarka'da %0.13, Almanya'da %0.05, Hollanda'da %0.17, Yeni Zelanda'da %0.07 Amerika Birleşik Devletleri'nde %0.06 artmaktadır.

Tablo 12: Kurumsal Kalite ve Vergi Gelirleri İlişkisinin Panel AMG Sonuçları

(Augmented Mean Group Estimator) AMG Tahmincisi						
	Katsayı	Std. Hata	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
d_Vergi_Gelirleri	-0.003	0.038	-0.070	0.947	-0.077	0.072
dl_Kurumsal_Kalite	0.224	0.047	4.720	0.000	0.131	0.317
dl_Vergi_Gelirleri	0.069	0.032	2.140	0.032	0.006	0.132
l_Kurumsal_Kalite	-0.649	0.043	-15.010	0.000	-0.734	-0.564
l_Vergi_Gelirleri	-0.088	0.045	-1.950	0.051	-0.176	0.000
Cons.	3.137	0.198	15.870	0.000	2.750	3.525

* Grup sayısı 26, gözlem sayısı 676. Sigma= 0.0205

**Wald chi2(5)= 384.58 Prob>chi2 = 0.000

Tablo 13: Kurumsal Kalite ve Kamu Harcamaları İlişkisinin Panel AMG Sonuçları

(Augmented Mean Group Estimator) AMG Tahmincisi						
	Katsayı	Std. Hata	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
d_Kamu_Harcamaları	-0.067	0.031	-2.140	0.032	-0.129	-0.006
dl_Kurumsal_Kalite	0.210	0.046	4.540	0.000	0.119	0.301
dl_Kamu_Harcamaları	0.009	0.032	0.270	0.786	-0.053	0.071
l_Kurumsal_Kalite	-0.695	0.041	-16.800	0.000	-0.776	-0.614
l_Kamu_Harcamaları	-0.136	0.038	-3.600	0.000	-0.210	-0.062
Cons.	3.570	0.256	13.950	0.000	3.069	4.072

* Grup sayısı 26, gözlem sayısı 667. Sigma= 0.0177

**Wald chi2(5)= 286.86 Prob>chi2 = 0.000

Tablo 14: Kurumsal Kalite ve Kamu Borçları İlişkisinin Panel AMG Sonuçları

(Augmented Mean Group Estimator) AMG Tahmincisi						
	Katsayı	Std. Hata	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
d_Kamu_Borçları	-0.051	0.034	-1.520	0.127	-0.118	0.015
dl_Kurumsal_Kalite	0.180	0.051	3.570	0.000	0.081	0.279
dl_Kamu_Borçları	-0.034	0.017	-1.980	0.048	-0.068	-0.000
l_Kurumsal_Kalite	-0.705	0.049	-14.300	0.000	-0.802	-0.608
l_Kamu_Borçları	-0.024	0.012	-2.050	0.040	-0.046	-0.001
Cons.	3.166	0.225	14.060	0.000	2.725	3.608

* Grup sayısı 26, gözlem sayısı 617. Sigma= 0.0186

**Wald chi2(5)= 248.93 Prob>chi2 = 0.000

3.3.3. Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli İçin Yardımcı Testler ve Bulguları

Birim kök testlerini uygulamadan önce serilerin birimler arası korelasyonlu olup olmadığı önem teşkil eder. Birimler arası korelasyonun varlığının Pesaran CD testi ile incelenmesi sonucunda tüm serilerin birimlerarası korelasyonlu olduğu görülmüştür. Bu sebeple birimler arası korelasyonu göz önünde bulunduran birim kök testi uygulanmıştır. Pesaran CADF testi sonucunda kurumsal kalite ve toplam kamu borç stoku düzeyde birim köklü fakat birinci düzeyde durağan; toplam vergi gelirleri ve toplam kamu harcamaları düzeyde durağan çıkmıştır. Tüm serilerin en az birinci düzeyde durağan olması panel hata düzeltme modellerini kullanma yolunda bir engel oluşturmamaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler paneline yönelik olarak kurumsal kalite ile kamu ekonomi politikaları arasındaki ilişkiyi incelemek için kurulan üç farklı modelin birimler arası korelasyona sahip olmadığı görülmüştür. Ayrıca modellerin tamamının homojenliği incelenmiş olup test sonuçlarına göre modeller heterojen çıkmıştır. Gelişmekte olan ülke panelinde birimlerarası korelasyonsuz modeller ve heterojen birimlerin uzun dönemli ilişkilerini incelemek için Westerlund panel eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Westerlund panel eşbütünleşme test sonucuna göre kurumsal kalite ile vergi gelirleri arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Uzun dönemli ilişkinin varlığını tahmin

edebilmek amacıyla hata düzeltme modellerinden Westerlund Ortalama Grup (MG) tahmincisi ile analiz edilmiştir. Westerlund Ortalama Grup Tahmincisinin tercih etme sebebimiz modellerimizin birimler arası korelasyonsuz olması ve heterojenliğe izin vermesidir.

Kamu borç stoku ve kamu harcamaları değişkenlerinin kurumsal kalite ile uzun dönemli istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkisi tespit edilememiştir. Bundan dolayı Westerlund MG testi ile tahminleri yapılmamıştır.

Tablo 15: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Birimler Arası Korelasyon Testleri

Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli için Pesaran (2004) CD Testi

Değişken	CD Test	P-Değeri
Kurumsal Kalite (log)	18.190	0.000
Vergi Gelirleri (log)	1.960	0.050
Kamu Harcamaları (log)	6.110	0.000
Kamu Borçları (log)	2.430	0.015
Kurumlar ve Vergi Gelirleri	1.600	0.110
Kurumlar ve Kamu Harcamaları	1.740	0.082
Kurumlar ve Kamu Borçları	1.510	0.130

* Kurumsal Kalite (log) test istatistiği borçlarla birlikte değerlendirildiğinde gözlem sayısındaki farklılık nedeniyle 18.050 olarak hesaplanmıştır.

**Grup değişkeni ülkeleri ifade eder. Grup sayısı 13'tür. Panel dengesizdir.

Tablo 16: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Birim Kök Testleri

Gelişmekte Olan Ülkeler için Pesaran CADF Testi				
Değişken	Düzey		Birinci Fark	
	Z(t-bar)	P-Değeri	Z(t-bar)	P-Değeri
Kurumsal Kalite (log)	-0.920	0.179	-7.935	0.000
Vergi Gelirleri (log)	-3.247	0.001		
Kamu Harcamaları (log)	-1.927	0.027	-8.339	0.000
Kamu Borçları (log)	-2.511	0.006	-5.219	0.000

*Grup sayısı 13, zaman boyutu 28 (27) yıldır.

**Kurumlar ve kamu borçları modeli için test istatistiği gözlem sayısı nedeniyle -0.894 olarak hesaplanmıştır. P-Değeri 0.186'dır. Birinci farklar alındığında test istatistiği -7.488, P-Değeri 0.000 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 17: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Eşbütünleşme Testleri

Westerlund ECM Panel Eşbütünleşme Testleri			
		Değer	P-Değeri
Kurumsal Kalite ve Vergi Gelirleri	Gt	-2.704	0.000
	Ga	-10.896	0.007
	Pt	-8.466	0.001
	Pa	-8.115	0.002
Kurumsal Kalite ve Kamu Harcamaları	Gt	-2.083	0.110
	Ga	-6.582	0.645
	Pt	-7.831	0.004
	Pa	-6.297	0.047
Kurumsal Kalite ve Kamu Borçları	Gt	-2.166	0.133
	Ga	-9.899	0.094
	Pt	-6.437	0.006
	Pa	-8.650	0.007

Ho: Eşbütünleşme yoktur.

Tablo 18: Gelişmekte Olan Ülke Panelleri İçin Homojenlik Testi

Homojenlik Testi		
	chi2(72)	Prob>chi2
Kurumsal Kalite ve Vergi Gelirleri	132.95	0.000
Kurumsal Kalite ve Kamu Harcamaları	132.02	0.000
Kurumsal Kalite ve Kamu Borçları	226.44	0.000

3.3.4. Gelişmekte Olan Ülkeler Paneli Hata Düzeltme Modeli Bulguları

Kurumsal kalite ile toplam vergi gelirleri arasındaki uzun dönemli ilişki Westerlund MG tahmincisi ile tüm panel için ve birimler bazında tahmin edilmiştir. Gecikme uzunluğu AIC (Akaike Bilgi Kriteri)'ye göre seçilmiştir. Westerlund MG tahmincisi ile elde edilen sonuçlara göre tüm panel için hata düzeltme parametresi (-0.273) negatif ve anlamlıdır. Kurumsal kalite ile toplam vergi gelirleri arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur. Bu parametre, serilerin durağan olmamasından kaynaklanan kısa dönem sapmalarının bir sonraki dönemde dengeye gelme hızını göstermektedir. Buna göre, bir dönemde oluşan dengesizliklerin yaklaşık %28'i bir sonraki dönemde düzelecek ve yaklaşık 4 dönem sonra sistem dengeye ulaşacaktır. Tüm panel için toplam vergi gelirleri değişkeninin uzun dönemli parametresi anlamlıdır. Uzun dönemde vergi gelirlerindeki her %1'lik artış kurumsal kaliteyi % 0.24 azaltmaktadır.

Tüm parametreler Westerlund MG tahmincisi tarafından her bir ülke için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Sonuçlara göre Kosta Rika, Güney Afrika toplam vergi gelirleri uzun dönem parametresi negatif ve istatistiksel açıdan anlamlıdır. Uzun dönemde vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payında %1'lik artış Kosta Rika'da kurumsal kaliteyi yaklaşık %0.14 azaltırken Güney Afrika'daki kurumsal kaliteyi yaklaşık %0.40 azaltmaktadır.

Tablo 19: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Kurumsal Kalite ve Vergi Gelirleri Panel Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

MG Hata Düzeltme Modeli						
	Katsayı	Std. Hata	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
Vergi_Gelirleri (log)						
L1.	-0.072	0.033	-2.190	0.029	-0.137	-0.007
Cons.	1.364	0.193	7.060	0	0.985	1.743
Trend		0		(omitted)		
Kurumsal_Kalite (log)						
L1.	-0.273	0.026	-10.580	0	-0.324	-0.222
	Katsayı	Std. Hata	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
Hata Düzeltme						
Vergi_Gelirleri (log)	-0.24	0.117	-2.050	0.04	-0.469	-0.01
Cons.	4.899	0.334	14.670	0	4.245	5.554
Trend		0		(omitted)		
SR						
Hata Düzeltme	-0.273	0.026	-10.580	0	-0.324	-0.222

3.4. Ampirik Analizlerin Bulguları Üzerine

Kurumların bağımlı değişken olarak analizi oldukça dikkat gerektiren bir konu olmakla birlikte Yeni Kurumsal İktisat yaklaşımlarının etkisi nedeniyle bu alanda çalışan iktisatçıların büyük bir çoğunluğu tarafından kurumlar, ekonomik sisteme etki eden dışsal bir faktör olarak değerlendirildiği için çok örneği bulunmayan bir analiz türüdür. Ancak kurumlar bağımlı değişken olarak değerlendirilmediğinde, kurumsal değişimin sadece içsel olarak kültür, tarih, coğrafya gibi değişmesi çok zor ya da imkansız belirleyiciler tarafından sağlandığını kabul etmek gerekir ve bu durumda bu sahadaki analizleri iletirmek çok da mümkün görünmemektedir. Bu çalışmanın analizlerinde kurumsal kalite bağımlı değişken olarak iki farklı analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu yöntemlerden ilki dinamik panel veri analizi yöntemi olan Sistem GMM'dir. Sistem GMM daha önce kurumların bağımlı değişken olarak yer aldığı analizlerde kullanılmıştır. Hem yöntemin

kendisinden kaynaklanan araç değişken kullanımı hem de zamana bağlı ve ülkelere bağlı sabit etkilerin kullanılabilir olması karşılıklı nedensellik sapmalarını azaltma bakımından bu yöntemin avantajlarıdır. Ancak yine literatürde genellikle mikro veri ile çok da uzun olmayan zaman boyutlarıyla kullanımına da sıkça rastlanmaktadır. Ayrıca kurumsal kalitenin bağımlı değişken olarak böyle bir panel veri yöntemiyle analiz edilmesi, bağımsız değişkenlerin çok iyi seçilmesini ve belirli ideal modellerle tahminlerin yapılmasını gerektirmektedir. Kurumların bağımlı değişken olarak kullanıldığı çalışmalar bile çok az iken, literatürde kurumları ekonomik göstergelerle açıklayan ve üzerinde fikir birliği sağlanmış bir model bulunmamaktadır. Sistem GMM tahminleri, sadece gelişmiş ülkelerde vergi gelirleri ile kurumsal kalite arasında anlamlı ve pozitif ilişki ortaya koyarken, gelişmekte olan ülkelere ilgilenele kamu maliyesi değişkenlerinden hiçbir kurumsal kalite ile istatistiksel olarak anlamlı ilişkiye sahip bulunamamıştır.

Çalışma yapılırken sayılan tüm bu nedenlerden dolayı kurumsal kaliteyi başka bir yöntemle açıklama ihtiyacı hissedilmiştir. Bu ihtiyaç doğrultusunda, veri setinin yeterliliği sayesinde panel eşbütünleşme ve panel hata düzeltme yöntemleri incelenmiştir. Literatürde bir çok çalışmada bu yöntemlerin bir bağımlı ve bir bağımsız değişkenle kullanıldığı görülmüştür. Bu durumda iki değişkenin uzun dönemli olarak birlikte nasıl hareket ettikleri ve bağımsız değişkenin bağımlı değişkenin seyrindeki nedensellik payı tespit edilebilmektedir. Literatüre özgün bir katkı olarak bağımsız değişkenlerin kurumsal kalite üzerindeki etkileri, eşbütünleşme ve panel hata düzeltme yöntemleri ile tahmin edilmiştir.

Tahmin sonuçlarında önceki bulgular bölümünde de bahsedildiği gibi, kamunun ekonomik sistem içerisinde daha az yer alması görüşünün lehinde bulgular elde edilmiştir. Daha az vergi toplanması, daha az kamu borçlanması ve daha az kamu harcaması yapılması gelişmiş ülkelere kurumsal yapının kalitesini artırırken, gelişmekte olan ülkelere istatistiksel olarak anlamlı uzun dönemli ilişki sadece vergi gelirleri ve kurumsal kalite arasında tespit edilebilmiş, tespit edilen ilişki gelişmiş ülkelerdeki sonuçlara benzer

olarak devletin daha fazla vergi toplamasının kurumsal kalite üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğunu göstermiştir.

SONUÇ

Kurumsal İktisat, Yeni Kurumsal İktisat temsilcisi iktisatçıların son elli yıldaki yoğun çabalarıyla ana akım iktisat yöntemleriyle tahlil edilmeye başlanmış ve giderek dünyanın her ülkesinden iktisatçıların ilgisini toplamıştır. Elbette yaklaşımın geliştirilmesinde Asıl Kurumsal İktisat yaklaşımının yeri ve önemi büyüktür. Yeni Kurumsal İktisat ile Asıl Kurumsal İktisat yaklaşımları arasında çok sayıda ayrım bulunmaktadır. Ancak bu ayrımların bu çalışmayla doğrudan ilişkili olanı, kurumların ekonomik sisteme dışarıdan dahil olan ve etki eden faktörler mi olduğu yoksa ekonomik sistemi de içinde barındıran, daha geniş ve kapsamlı bir evren mi olduğu konusundaki ayrımdır. Kurumları dışarıdan ekonomik sisteme dahil olan faktörler olarak ele aldığımızda, bir büyüme modeline ek bir bağımsız değişken olarak kurumsal kalite göstergesinin dahil edilmesi makuldur. Literatürde de sıklıkla bu şekilde çalışmalara rastlanabilir. Ancak kurumsal yapıyı, tüm toplum hayatının ve ekonomik sistemin içinde barındığı bir evren olarak gördüğümüzde, kurumlar artık bağımsız değişken olarak analize dahil edilemez. Bu görüşe sahip iktisatçılar daha çok karşılıklı nedensellik ilişkisinde kurumların mı, ekonomik büyümenin mi ilk neden olduğunu araştırmaktadır. Genel kabul görmüş çalışmalarda kurumların ilk neden olduğu sonucuna ulaşılsa da farklı yöntemlerde yapılan analizler güncel olarak takip edilebilmektedir.

Kurumsal yapı sadece tarihsel olarak toplumda var olmuş, o toplumun yaşadığı coğrafyadan, kültüründen ve geleneklerinden etkilenecek şekilde şekillenmiş bir olgu olarak kabul edildiğinde, yaklaşım deterministik bir boyut kazanmakta ve şu anda zayıf kurumsal yapılara sahip olan ülkelerin ekonomik performanslarının iyileştirilemeyeceği çünkü kurumsal yapılarının kısa zaman içinde farklılaşamayacağı görüşü karşımıza çıkmaktadır. Ancak dünyada kurumsal değişimi, kırılma şeklinde gerçekleştirmiş ülkeler vardır. Bunların sayısı az olsa da, belirli politikalarla kurumsal yapılarını ve toplumlarını dönüştürmeyi başarmışlardır. Öyleyse maliye araştırmacısı için devletin bu politikaları şekillendirmedeki, kurumsal değişimi sağlamadaki ve ekonomik performansın artmasını sağlamadaki rolü önemli bir araştırma konusu olarak görünmektedir.

Bu çalışmanın analiz kısmına kadar yapılan incelemelerde arka planda kabul edilmiş olan, kaliteli bir kurumsal yapının daha yüksek bir ekonomik performans sağlayacağıdır. Literatürdeki çalışmaların büyük çoğunluğu da bu yönde sonuçlar sergilemektedir. Bu durumda devlet, olumlu kurumsal değişimi sağladığında ekonomik performans üzerinde de olumlu etkiler ortaya çıkacak ve makroekonomik performans bakımından diğer ülkelerle rekabet ederken devlet asli rolünü yerine getirmiş olacaktır. Bu rolü yerine getirmek için kamu otoritesinin elinde sayısız araçlar vardır. Ancak bu araçların önemli kısmı dolaylı araçlardır. Doğrudan karar vererek uyguladığı hem makroekonomik etkilere sahip hem de kısa süre içinde şekillendirilebilen araçlar olarak maliye politikası araçları; kamu harcamaları ve vergi gelirleri ile vergi gelirlerine bir alternatif olarak kamu borçlanması ön plana çıkmaktadır. Çalışmanın ampirik analiz kısmında kurumsal kalite göstergesi bağımlı değişken olarak kullanılmış, sayılan kamu maliyesi göstergeleri de bağımsız değişken olarak analize dahil edilmiştir.

Analiz sonuçları gelişmiş ülkelerde daha yüksek vergi toplanmasının, daha fazla kamu harcaması yapılmasının ve daha yüksek seviyede kamu borçlanmasının uzun dönemde kurumsal kaliteyi azalttığı görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelerde ise sadece vergi gelirleri ile kurumsal kalite arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilebilmiş, bu ilişki de yine negatif yönlü olarak saptanmıştır. Vergi gelirleri arttığında kurumsal kalite uzun dönemde azalmaktadır. Bu sonuçlar bakış açısına göre farklı şekillerde yorumlanabilir. İlk olarak, kamunun ekonomi içerisinde daha az yer alması, klasik iktisatçıların öngördüğü gibi sadece temel görevleri yerine getirmesi kendiliğinden daha az vergi toplanmasına, daha az kamu borçlanmasına ve daha az kamu harcaması yapılmasına neden olacak ve dolayısıyla uzun dönemde kurumsal kalite üzerinde olumlu etkilere sahip olacaktır. Özel ekonomik birimlerin ekonomik sistem içindeki payı büyüdükçe bu süreç kendiliğinden gerçekleşecektir. Eğer kamu otoritesi sürecin daha hızlı ilerlemesini istiyorsa, bir çok ülkede örneği görüldüğü gibi, hızlı özelleştirmeler, finansal serbestleşme, vergi reformları ve kamu bütçesine ilişkin reformlarla devletin ekonomik sistemde kapladığı alanı daha hızlı küçültebilir ve süreci destekleyebilir. Ampirik analiz sonuçları bu fikri desteklemektedir.

Diğer taraftan, kurumsal yapının kendi doğası ve kurumsal kalite göstergesini oluşturan bileşenlerin nitelikleri gereği kurumsal yapı kendi kendisiyle de bir ilişki halindedir. Sistem GMM sonuçları kurumsal kalitenin kendi gecikmeli değerleriyle istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Öyleyse yukarıda sayılan görüşleri benimsemeyen bir iktisatçı, kurumsal yapının kalitesiz olduğu ülkelerde kamu ekonomik sistemde daha çok var oldukça bu kalitesizliğin sürdürüleceğini, kamu kesimi kaynaklarının olumsuz yönde sarf edileceğini, ancak kurumsal kalitenin başlangıçta daha yüksek olduğu ülkelerde kamunun varlığının daha düzgün bir işleyişle kurumsal kaliteyi olumlu etkileyeceğini ileri sürebilir. İşte bu yüzden heterojenliği de dikkate alan ve birim bazlı sonuçlara da ulaşılabilen panel hata düzeltme modelleri bu çalışmada yer almıştır. Birimlerin sonuçları incelendiğinde her iki görüşü de destekleyen farklı, gerçekten de heterojen sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Ancak tüm panel göz önünde bulundurulduğunda ifade etmekte gerekir ki ilk görüşün ampirik desteği daha yüksektir.

Kurumlar ve kurumların kamu maliyesiyle olan ilişkisinde tahlil edilecek ve çalışılacak pek çok alan ve bu incelemelerde kullanılacak pek çok yöntem mevcuttur. Bu çalışma da veri uygunluğu ve yöntem bakımından bazı kısıtlara sahiptir ve kurumların bağımlı değişken olarak analiz edilmesi yeni bir alan olduğundan bu kısıtların farkında olunarak analizin yorumlanması gerekmektedir. Farklı yöntemlerle, farklı veri setleriyle ve farklı ekonomik yaklaşımlarla analizler de, analizlerle ulaşılabilecek sonuçlar da farklılaşabilir. Kurumların ekonomik sistemle iç içe geçmiş, ekonomik sistemi barındıran ve aynı zamanda ekonomik sistemden etkilenen bir olgu olduğu, böyle bir olgunun da ampirik yöntemlerle incelenmesi, Asıl Kurumsal İktisat ile Yeni Kurumsal İktisat yaklaşımlarını bir arada kullanmak bakımından önemlidir. Yapılan analiz sadece kurumsal yapı ve kamu maliyesi ilişkisinin belirli boyutlarını ele almıştır ve yöntemler geliştikçe, kurumları açıklayan ekonomik modeller üzerinde fikir birliğine ulaşıldıkça daha kapsamlı incelemelerin yapılması da mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abel, Andrew B. : “Ricardian equivalence theorem”, **The World of Economics**, Ed. by. John Eatwell, Murray Milgate ve Peter Newman, London, Palgrave Macmillan, 1991, pp. 613-622.
- Abel, Andrew B. : “The failure of Ricardian equivalence under progressive wealth taxation”, **Journal of Public Economics**, C.30, No:1, 1986, pp. 117-128.
- Acemoglu, Daron v.d. : “Income and democracy”, **American Economic Review**, C.98, No:3, 2008, pp. 808-842.
- Acemoglu, Daron ve James
- A. Robinson : “The persistence and change of institutions in the Americas”, **Southern Economic Journal**, C.75, No:2, 2008.
- Acemoglu, Daron ve James
- A. Robinson : “Why is Africa poor?”, **Economic history of developing regions**, C.25, No:1, 2010, pp. 21-50.
- Acemoglu, Daron ve James
- A. Robinson : **The role of institutions in growth and development**, 10. bs., Washington DC, World Bank., 2008.

Acemoglu, Daron, Simon Johnson

ve James A. Robinson : “The colonial origins of comparative development: An empirical investigation”, **American economic review**, C.91, No:5, 2001, pp. 1369-1401.

Acemoglu, Daron, Simon Johnson

ve James A. Robinson : “The rise of Europe: Atlantic trade, institutional change, and economic growth”, **American economic review**, C.95, No:3, 2005, pp. 546-579.

Acemoglu, Daron

: “Institutions, factor prices, and taxation: virtues of strong states?”, **American Economic Review**, C.100, No:2, 2010, pp. 115-119., s. 119.

Afonso, Antonio ve Davide Furceri

: “Government size, composition, volatility and economic growth”, **European Journal of Political Economy**, C.26, No:4, 2010, pp. 517-532.

Afonso, Antonio ve Joao Tovar Jalles : “Economic performance, government size, and institutional quality”, **Empirica**, C.43, No:1, 2016, pp. 83-109.

Alchian, Armen A.

: “Some Economics of Property Rights”, **Il Politico**, C.30, No:4, 1965.

Alesina, Alberto et al.

: “Fractionalization”, **Journal of Economic growth**, C.VIII, No:2, 2003, pp. 155-194.

Alesina, Alberto ve Romain

Wacziarg: : “Openness, country size and government”, **Journal of Public Economics**, C.69, No:3, 1998, pp. 305-321.

Allen, Douglas W. : “Transaction Costs”, **Encyclopedia of Law and Economics**, Edward Elgar Publishing, 1999, pp. 893-926.

Alonso, Jose Antonio ve Carlos

Garcimartín : “The determinants of institutional quality. More on the debate”, **Journal of International Development**, C.25, No:2, 2013, pp. 206-226.

Alonso, Jose Antonio, Carlos

Garcimartín ve Virmantas Kvedaras : “Determinants of institutional quality: an empirical exploration”, **Journal of Economic Policy Reform**, C.23, No:2, 2020, pp. 229-247.

Arellano, Manuel ve Olympia Bover : "Another look at the instrumental variable estimation of error-components models", **Journal of econometrics**, C.68, No:1, 1995, pp. 29-51.

Arora, Puneet ve Alberto Chong : “Government effectiveness in the provision of public goods: The role of institutional quality”, **Journal of Applied Economics**, C.XXI, No:1, 2018, pp. 175-196.

Aschauer, David A. : “Is public expenditure productive?”, **Journal of monetary economics**, C.23, No:2, 1989, pp. 177-200.

- Ayres, C. E. : **The Theory of Economic Progress**, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1944.
- Baltagi, Badi H. : "Forecasting with panel data", **Journal of forecasting**, C.27, No:2, 2008, pp. 153-173.
- Blundell, Richard ve Stephen Bond : "Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models", **Journal of econometrics**, C.87, No:1, 1998.
- Boettke, Peter ve Peter Leeson : **The austrian school of economics 1950-2000**, Blackwell companion to the history of economic thought, Oxford, Basil Blackwell Publishers, 2003.
- Boulding, K. E. : "What is evolutionary economics?", **Journal of Evolutionary Economics**, C.1, No:1, 1991, pp. 9-17.
- Buchanan, James M. ve Richard Musgrave : **Public finance and public choice: two contrasting visions of the State**, Cambridge MA, MIT Press., 1999.
- Buchanan, James M. : "The domain of constitutional economics", **Constitutional political economy**, C.I, No:1, 1990, pp. 1-18.
- Buchanan, James M. : **Maliye Teorisi ve Politik İktisat Seçilmiş Makaleler**, Çev. Yenal Öncel, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1966.

- Buchanan, James M. : **Public principles of public debt: a defense and restatement**, Homewood IL, RD Irwin, 1958.
- Buchanan, James ve
Richard Wagner : **Public Debt in a Democratic Society**, AEI Press, 1967.
- Coase, Ronald H. : “The Nature of the Firm”, **Economica**, C.IV, No:4, 1937, pp. 386-405.
- Coase, Ronald H. : “The problem of social cost”, **Classic papers in natural resource economics**, London, Palgrave Macmillan, 1960, pp. 87-137.
- Cole, Daniel H. ve
Peter Z. Grossman : “The Meaning of Property Rights: Law versus Economics?”, **Land Economics**, 2002, C.78, No:3, pp. 317-330.
- Commons, J. R. : Institutional economics, **American Economic Review**, C.XXI, No:4, 1931, pp. 648-657.
- Conrad A. H. ve J. R. Meyer, : “The economics of slavery in the ante bellum South”, **Journal of Political Economy**, C.66, No:2, 1958, pp. 95-130.
- Cooray, Arusha, Ratbek Dzhumashev
ve Friedrich Schneider : “How does corruption affect public debt? An empirical analysis”, **World development**, C.90, 2017, pp. 115-127.

Del Monte, Alfredo ve

Erasmo Papagni

: “Public expenditure, corruption, and economic growth: the case of Italy”, **European journal of political economy**, C.17, No:1, 2001, pp. 1-16.

Demir, Ömer

:**Kurumcu İktisat**, Ankara, Vadi Yayınları, 1996.

Demsetz, Harold

: “Property Rights”, **The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law**, Ed. by. Newman P., Palgrave Macmillan, 2002, pp. 144-145.

Dopfer, Kurt

: “Evolutionary economics: a theoretical framework”, **The evolutionary foundations of economics**, 2005, pp. 3-55.

Durmuş, Mustafa

: “Kamu Harcamalarının Artışını Açıklayan Makro ve Mikro Modellere İlişkin Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C.VIII, No:3, 2006.

Dünya Bankası,

: Dünya Yönetişim Göstergeleri, Dökümantasyon ve İçerik Bilgisi, (Çevrimiçi) <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Documents>, 20 Mayıs 2021.

Eberhardt, Markus ve Francis Teal

: "Productivity Analysis in Global Manufacturing Production", **DEGIT Conference Papers**, No:c015_019, DEGIT, Dynamics, Economic Growth, and International Trade, 2010.

- Eberhardt, Markus ve S. Bond : "Cross-section dependence in nonstationary panel models: A novel estimator" **MPRA Paper**, No:17692, Germany, University Library of Munich, 2009.
- Faure, Pierre-Henri : "Public Debt Accumulation and Institutional Quality: Can Corruption Improve Welfare?", 2009, (hal-00616572v1).
- Fraser Institute, Dünyada
Ekonomik Özgürlükler Raporu: (Çevrimiçi), <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2019-appendix.pdf>, 20 Mayıs 2021.
- Freedom House, 2021 Dünya Özgürlükler Raporu, Methodology, (Çevrimiçi), https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-02/FreedomInTheWorld_2021_Methodology_Checklist_of_Questions.pdf, 20 Mayıs 2021.
- Goldin, Claudia : "Cliometrics and the Nobel", **Journal of Economic Perspectives**, C.IX, No:2, 1995, pp. 191-208.
- Greif, Avner : "Cliometrics After 40 Years", **The American Economic Review**, C.87, No:2, 1997, pp. 400-403.
- Hamilton, W. : The Institutional Approach to Economic Theory, **American Economic Review**, C.IX, March 1919, pp. 309-318.

- Hayek, Friedrich A. : **Individualism and economic order**, Chicago, University of Chicago Press, 1980.
- Hayo, Bernd ve Florian Neumeier : “The (in) validity of the Ricardian equivalence theorem—findings from a representative German population survey”, **Journal of Macroeconomics**, C.51, 2017, pp. 162-174.
- Heald, David : “Why is transparency about public expenditure so elusive?”, **International review of administrative sciences**, C.78, No:1, 2012, pp. 30-49.
- Heritage Foundation : Index of Economic Freedom, Methodology, (Çevrimiçi), https://www.heritage.org/index/pdf/2021/book/02_2021_IndexOfEconomicFreedom_METHODOLOGY.pdf, 20 Mayıs 2021.
- Hodgson, Geoffrey M. : “Much of the ‘economics of property rights’ devalues property and legal rights”, **Journal of Institutional Economics**, C.XI, No:4, 2015.
- Hodgson, Geoffrey M. : “On the evolution of Thorstein Veblen's evolutionary economics”, **Cambridge Journal of Economics**, C.XXII, No:4, 1998, pp. 415-431.
<https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Documents> (Erişim Tarihi: 20.05.2021)
- Islam, Roumeen ve
- Claudio Montenegro : “What determines the quality of institutions?”, **SSRN** No:634477, 2002.

- Jo, Tae-Hee : “A Veblenian critique of Nelson and Winter’s evolutionary theory”, **MPRA Working Paper**, No:101380, 2019, (Çevrimiçi). <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/101380>. February 21 2021.
- Kaufmann, Daniel, Aart Kraay ve Massimo Mastruzzi : **The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues**, (September 2010). World Bank Policy Research Working Paper No. 5430, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1682130>
- Klein, Peter G. : “Institutional economics,” **Encyclopedia of Economics**, New York, McGraw-Hill, 1982, pp. 530-532., s. 530-531.
- Klein, Peter G. : “New institutional economics”, **SSRN**, No:115811, 1998.
- Langlois, Richard H. : “The New Institutional Economics: An Introductory Essay” **Economics as a Process, Essays in the New Institutional Economics**, Ed. by. R.H. Langlois, Cambridge, Cambridge University Press, 1986.
- Lien, Nguyen P. : “Relationship among institutional quality, tax revenue and economic growth at provincial level: Evidence from Vietnam”, **Asian Journal of Empirical Research**, C.VI, No:9, 2016, pp. 228-239.

- Lien, Nguyen P. : “The impact of institutional quality on tax revenue in developing countries”, **Asian Journal of Empirical Research**, C.V, No:10, 2015, pp. 181-195.
- Lowry, S. Todd : “Bargain and Contract Theory in Law and Economics”, **Journal of Economic Issues**, 1976, C.10, No:1, pp. 1-22.
- Machlup, Fritz : “Austrian economics”, **Encyclopedia of Economics**, New York, McGraw-Hill, 1982, pp. 38-43.
- Masuch, Klaus, Edmund Moshhammer
- ve Beatrice Pierluigi : “Institutions, public debt and growth in Europe”, **Public sector economics**, C.41, No:2, 2017, pp. 159-205.
- McCloskey, Donald N. : “The Achievements of the Cliometric School”, **The Journal of Economic History**, C.38, No:1, 1978, pp. 13-28.
- McKenzie, Richard B. : (Ed.), **Constitutional economics: Containing the economic powers of government**, Lexington Books, 1984.
- Mitchell, Wesley C. : “Intelligence and the guidance of economic evolution” (1936), **The Backward Art of Spending Money** Ed. By. A. M. Kelley, 1950, pp. 103-136.

- Moreau, François : “The role of the state in evolutionary economics”, **Cambridge Journal of Economics**, C.28, No:6, 2004, pp. 847-74.
- Mueller, Dennis C. : “Public Choice: A Survey”, **Journal of Economic Literature**, C.14, No:2, 1976, pp. 395-433.
- Musgrave, Richard A. : **Kamu Maliyesi Teorisi**, 1958, Çev. Orhan Şener ve Yaşar Methibay, Asil Yayın Dağıtım, 2004.
- Nabli, M. K. ve J.B. Nugent (eds.) : **The New Institutional Economics and Development, Theory and Applications to Tunisia**, Amsterdam, North Holland, 1989.
- Nelson, Richard R. ve Sidney G. Winter : **An evolutionary theory of economic change**, Harvard University Press, 2009.
- North, Douglass C. : “Cliometrics 40 Years Later”, **The American Economic Review**, C.87, No:2, 1997, pp. 412-414.
- North, Douglass C. : “The New Economic History After Twenty Years”, **American Behavioral Scientist**, C.XXI, No:2, 1977.
- North, Douglass C. : “Transaction Costs, Institutions, and Economic History”, **Journal of Institutional and Theoretical Economics**, The New Institutional Economics: A Symposium, C.140, No:1, 1984, s. 7-17.

- North, Douglass C. : **Kurumlar Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans**, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2. bs., 2010.
- Olson, Mancur : “The logic of collective action”, (1965), **Contemporary Sociological Theory**, 2012.
- Özveren, Eyüp : “Kurumsal İktisat: Aralanan Kara Kutu,” **Kurumsal İktisat**, Ed. by. Eyüp Özveren, İstanbul, İmge Kitapevi, pp. 15-43.
- Pamuk, Şevket : **Türkiye’nin İki Yüzyıllık İktisadi Tarihi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Peacock, Alan T. ve Jack Wiseman : “Front matter, the growth of public expenditure in the United Kingdom”, **The growth of public expenditure in the United Kingdom**, Ed. by. Alan T. Peacock, Jack Wiseman ve Jindrich Veverka, New York, Princeton University Press, 1961, pp. 32-40.
- Pesaran, Hashem M. : “General diagnostic tests for cross section dependence in panels”, **Cambridge Working Papers in Economics**, No:0435, 2004.
- Pesaran, Hashem : "A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence", **Journal of applied econometrics**, C.22, No:2, 2007, pp. 265-312.
- Peters, B. Guy : “Institutionalism and public policy”, **Contemporary Approaches to Public**

- Policy**, Ed. by. B. Guy Peters ve Philippe Zittoun, London, Palgrave Macmillan, 2016, pp. 57-72.
- Peukert, Helge : “On the origins of modern evolutionary economics: The Veblen legend after 100 years”, **Journal of Economic Issues**, C.35, No:3, 2001, pp. 543-555.
- Pickhardt, Michael : “Fifty Years after Samuelson's “The Pure Theory of Public Expenditure”: What are we Left With?”, **Journal of the History of Economic Thought**, C.28, No:4, 2006, pp. 439-460.
- Premchand, Arigapudi : **Government budgeting and expenditure control**, Washington, DC., International Monetary Fund, 1983.
- PRS Group, International Country Risk Guide Methodology, (Çevrimiçi), <https://www.prsgroup.com/wp-content/uploads/2018/01/icrgmethodology.pdf>, 20 Mayıs 2021.
- Ramseyer, J. Mark : "Public Choice", **Coase-Sandor Institute for Law & Economics Working Paper No. 34**, 1995.
- Richter, Rudolf : “The New Institutional Economics – Its Start, Its Meaning, Its Prospects”, **European Business Organization Law Review**, C.VI, No:2, 2005, pp. 161-200.

- Robin Matthews, : “The economics of institutions and sources of growth”, **Economics of Journal**, C.96, 1986, pp. 903-918.
- Samuelson, Paul A. : “Aspects of public expenditure theories”, **The Review of Economics and Statistics**, 1958, pp. 332-338.
- Samuelson, Paul A. : “The pure theory of public expenditure”, **The review of economics and statistics**, C.36, No:4, 1954, pp. 387-389.
- Sani, Abdullahi v.d. : “Public debt, institutional quality and economic growth in sub-Saharan Africa”, **Institutions and Economies**, 2019, pp. 39-64.
- Schmidt, Klaus M. : "Contributions of Oliver Hart and Bengt Holmström to contract theory," **The Scandinavian Journal of Economics**, C.119, No:3, 2017, pp. 489-511.
- Siba, Eyerusalem G. : "Determinants of Institutional Quality in Sub-Saharan African Countries", **International Conference on African Development Archives**, 2007.
- Sowell, Thomas: : “The ‘evolutionary’ economics of Thorstein Veblen”, **Oxford Economic Papers**, C.XIX, No:2, 1967, pp. 177-198.
- Swamy, Paravastu A. V. B. : **Statistical inference in random coefficient regression models**, 55. bs., New York, Springer Science & Business Media, 2012.

- Systemic Peace, Polity Index, (Çevrimiçi), <https://www.systemicpeace.org/polity/keynew.htm> 20 Mayıs 2021.
- Tarek, Ben Ali ve Zidi Ahmed : “Governance and public debt accumulation: Quantitative analysis in MENA countries”, **Economic analysis and policy**, C.56, 2017, pp. 1-13.
- Tatoğlu, Ferda Yerdelen : **Panel Zaman Serileri Analizi Stata Uygulamalı**, 2. bs., İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018.
- Tatoğlu, Ferda Yerdelen : **İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı**, 3. bs., İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018.
- Turhan, Salih : **Vergi Teorisi ve Politikası**, 7. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2020.
- Veblen, Thorstein : “Why is economics not an evolutionary science?,” **Quarterly Journal of Economics**, C.XII, No:4, 1898, pp. 373-397.
- Vis, Barbara, Jaap Woldendorp ve Hans Keman : “Economic performance and institutions: capturing the dependent variable”, **European Political Science Review**, C.IV, No:1, 2012, pp. 73-96.
- Wallis, John J. ve Douglass C. North : “Measuring the Transaction Sector in the American Economy 1870-1970”, **Long-Term Factors in American Economic Growth**, Ed. by.

- Stanley L. Engerman ve Robert E. Gallman,
University of Chicago Press, 1986, pp. 95-162.
- Weber, Max : **Economy and Society: An Outline of Interpretative Sociology**, C.2, 1922 Tarihli Almanca edisyondan çeviri, Berkeley: University of California Press, 1968.
- Westerlund, Joakim : "Panel cointegration tests of the Fisher effect", **Journal of Applied Econometrics**, Vol.23, No:2, 2008, pp. 193-233.
- Westerlund, Joakim : "Testing for error correction in panel data", **Oxford Bulletin of Economics and statistics**, Vol.69, No:6, 2007, pp. 709-748.
- Wittfogel, Karl : "The Hydraulic Civilization", **The Structure of Political Geography**, Ed. by. Roger E. Kasperson ve Julian V. Minghi, Chicago, Aldine Publishing Company, 1969, pp. 442-450.
- Yılmaz, Binhan Elif : **Maliye**, 4. bs., İstanbul, Der Yayınevi, 2020.
- Yılmaz, Binhan Elif : **Devlet Borçları ve Türkiye’de Borç Çıkmazı**, 4. bs., İstanbul, Der Yayınevi, 2021.

EKLER

EK TABLO 1. GELİŞMİŞ ÜLKELER PANELİ İÇİN VERGİ GELİRLERİ VE KURUMSAL KALİTE ARASINDAKİ UZUN DÖNEMLİ İLİŞKİ - ÜLKELER

		Katsayı	Std. Hata	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
Avustralya	d_Vergi	-0.022	0.123	-0.18	0.857	-0.263	0.219
	dl_Kurumsal	-0.066	0.16	-0.41	0.681	-0.379	0.248
	dl_Vergi	0.125	0.116	1.080	0.282	-0.103	0.353
	l_Kurumsal	-0.889	0.114	-7.820	0	-1.112	-0.666
	l_Vergi	-0.007	0.096	-0.07	0.943	-0.195	0.181
	Constant	3.936	0.425	9.260	0	3.103	4.769
Avusturya	d_Vergi	0.22	0.214	1030	0.302	-0.198	0.639
	dl_Kurumsal	0.247	0.218	1130	0.259	-0.181	0.675
	dl_Vergi	0.288	0.218	1.320	0.188	-0.14	0.716
	l_Kurumsal	-0.465	0.158	-2.950	0.003	-1	-0.156
	l_Vergi	-0.546	0.182	-3000	0.003	-0.903	-0.189
	Constant	3.846	1038	3.710	0	1.812	5.880
Belçika	d_Vergi	-0.19	0.249	-0.76	0.445	-0.677	0.297
	dl_Kurumsal	0.112	0.192	0.58	0.56	-0.264	0.488
	dl_Vergi	-0.001	0.247	0	0.998	-0.484	0.483
	l_Kurumsal	-0.702	0.134	-5.230	0	-1	-0.439
	l_Vergi	-0.193	0.135	-1440	0.151	-0.457	0.07
	Constant	3.703	0.767	4.830	0	2.199	5.207
Kanada	d_Vergi	-0.136	0.17	-0.8	0.422	-0.47	0.197
	dl_Kurumsal	0.127	0.193	0.65	0.513	-0.252	0.506
	dl_Vergi	0.311	0.153	2.030	0.043	0.01	0.611
	l_Kurumsal	-0.805	0.141	-5.720	0	-1.081	-0.529
	l_Vergi	-0.273	0.078	-3500	0	-0.427	-0.12
	Constant	4.464	0.806	5.540	0	2.884	6.044
Danimarka	d_Vergi	0.048	0.24	0.2	0.842	-0.423	0.519
	dl_Kurumsal	0.429	0.248	1730	0.084	-0.057	0.914
	dl_Vergi	0.359	0.218	1.640	0.1	-0.069	0.787
	l_Kurumsal	-0.446	0.087	-5.130	0	-1	-0.275
	l_Vergi	-0.203	0.23	-0.88	0.378	-0.654	0.248

	Constant	2.716	1024	2.650	0.008	1	4.722
Finlandiya	d_Vergi	-0.111	0.088	-1260	0.208	-0.284	0.062
	dl_Kurumsal	0.011	0.144	0.08	0.938	-0.272	0.294
	dl_Vergi	0.11	0.082	1.350	0.179	-0.05	0.27
	l_Kurumsal	-0.55	0.061	-8.980	0	-1	-0.43
	l_Vergi	-0.21	0.069	-3040	0.002	-0.346	-0.074
	Constant	3.161	0.45	7.020	0	2.279	4.043
Fransa	d_Vergi	-0.534	0.181	-2940	0.003	-0.889	-0.178
	dl_Kurumsal	0.279	0.186	1500	0.134	-0.086	0.644
	dl_Vergi	0.433	0.184	2.350	0.019	0.072	0.793
	l_Kurumsal	-0.687	0.099	-6.950	0	-1	-0.493
	l_Vergi	-0.418	0.063	-6650	0	-0.542	-0.295
	Constant	4.320	0.575	7.510	0	3.192	5.447
Almanya	d_Vergi	0.489	0.179	2730	0.006	0.138	0.84
	dl_Kurumsal	0.336	0.143	2360	0.018	0.057	0.616
	dl_Vergi	-0.065	0.179	0	0.718	-0.415	0.286
	l_Kurumsal	-0.879	0.117	-7.530	0	-1.107	-0.65
	l_Vergi	0.582	0.163	3580	0	0.263	0.9
	Constant	2.041	0.652	3.130	0.002	1	3.318
Yunanistan	d_Vergi	0.104	0.133	0.78	0.435	-0.157	0.365
	dl_Kurumsal	0.271	0.174	1550	0.12	-0.071	0.613
	dl_Vergi	0.107	0.132	1	0.42	-0.152	0.366
	l_Kurumsal	-0.433	0.08	-5.440	0	-1	-0.277
	l_Vergi	-0.058	0.046	-1250	0.211	-0.149	0.033
	Constant	1.995	0.367	5.440	0	1.276	2.713
İzlanda	d_Vergi	0.078	0.028	2800	0.005	0.023	0.132
	dl_Kurumsal	0.213	0.13	1640	0.102	-0.042	0.467
	dl_Vergi	0.076	0.054	1.400	0.162	-0.031	0.182
	l_Kurumsal	-0.687	0.088	-7.800	0	-1	-0.514
	l_Vergi	0.062	0.053	1160	0.244	-0.042	0.167
	Constant	2.807	0.279	10.050	0	2.260	3.354
İrlanda	d_Vergi	-0.041	0.095	-0.43	0.667	-0.227	0.145
	dl_Kurumsal	0.465	0.163	2860	0.004	0.146	0.785
	dl_Vergi	0.096	0.112	1	0.392	-0.123	0.314

	l_Kurumsal	-0.564	0.082	-6.870	0	-1	-0.403
	l_Vergi	-0.026	0.058	-0.45	0.653	-0.139	0.087
	Constant	2.552	0.387	6.590	0	1.793	3.311
İsrail	d_Vergi	0.201	0.23	0.87	0.382	-0.249	0.651
	dl_Kurumsal	0.376	0.132	2850	0.004	0.117	0.634
	dl_Vergi	-0.134	0.16	-1	0.4	-0.447	0.178
	l_Kurumsal	-0.095	0.173	-1	0.583	0	0.244
	l_Vergi	-0.285	0.156	-1830	0.068	-0.591	0.021
	Constant	1.299	0.967	1.340	0.179	-1	3.194
İtalya	d_Vergi	0.111	0.226	0.49	0.622	-0.331	0.553
	dl_Kurumsal	0.388	0.132	2940	0.003	0.129	0.647
	dl_Vergi	-0.196	0.212	-1	0.356	-0.612	0.22
	l_Kurumsal	-0.767	0.097	-7.950	0	-1	-0.578
	l_Vergi	-0.04	0.145	-0.27	0.785	-0.325	0.245
	Constant	3.425	0.622	5.500	0	2.205	4.644
Japonya	d_Vergi	0.033	0.076	0.43	0.666	-0.117	0.183
	dl_Kurumsal	0.307	0.225	1370	0.172	-0.134	0.749
	dl_Vergi	0.061	0.07	1	0.383	-0.077	0.199
	l_Kurumsal	-0.984	0.229	-4.310	0	-1.432	-0.536
	l_Vergi	-0.012	0.062	-0.2	0.843	-0.135	0.11
	Constant	4.329	0.991	4.370	0	2.386	6.272
Kore	d_Vergi	0.049	0.269	0.18	0.856	-0.478	0.576
	dl_Kurumsal	0.32	0.241	1330	0.185	-0.153	0.793
	dl_Vergi	-0.115	0.213	-1	0.589	-0.532	0.302
	l_Kurumsal	-1008	0.191	-5.290	0	-1.382	-0.635
	l_Vergi	0.163	0.209	0.78	0.435	-0.247	0.574
	Constant	3.871	0.907	4.270	0	2.093	5.649
Lüksemburg	d_Vergi	-0.027	0.113	-0.24	0.812	-0.248	0.195
	dl_Kurumsal	-0.232	0.22	-1060	0.29	-0.663	0.198
	dl_Vergi	0.173	0.087	1.980	0.048	0.002	0.344
	l_Kurumsal	-0.626	0.135	-4.620	0	-1	-0.36
	l_Vergi	-0.395	0.085	-4640	0	-0.562	-0.228
	Constant	4.085	0.778	5.250	0	2.560	5.609
Hollanda	d_Vergi	-0.05	0.129	-0.39	0.7	-0.303	0.204

dl_Kurumsal	0.56	0.177	3170	0.002	0.214	0.906
dl_Vergi	-0.098	0.121	-1	0.417	-0.336	0.139
l_Kurumsal	-0.586	0.086	-6.840	0	-1	-0.418
l_Vergi	0.102	0.097	1060	0.291	-0.087	0.292
Constant	2.261	0.543	4.160	0	1.197	3.326

Yeni Zelanda

d_Vergi	-0.136	0.069	-1970	0.049	-0.271	0
dl_Kurumsal	-0.148	0.162	-0.91	0.363	-0.466	0.17
dl_Vergi	0.227	0.07	3.240	0.001	0.09	0.365
l_Kurumsal	-0.878	0.08	-10.970	0	-1.035	-0.721
l_Vergi	-0.414	0.068	-6060	0	-0.547	-0.28
Constant	5.305	0.511	10.390	0	4.304	6.306

Norveç

d_Vergi	-0.404	0.183	-2210	0.027	-0.763	-0.045
dl_Kurumsal	-0.121	0.201	-0.6	0.546	-0.515	0.273
dl_Vergi	-0.041	0.222	0	0.853	-0.476	0.394
l_Kurumsal	-0.722	0.193	-3.740	0	-1.101	-0.344
l_Vergi	-0.001	0.105	-0.01	0.991	-0.207	0.204
Constant	3.193	0.702	4.550	0	1.817	4.568

Portekiz

d_Vergi	0.013	0.115	0.11	0.911	-0.212	0.237
dl_Kurumsal	0.659	0.129	5130	0	0.407	0.911
dl_Vergi	0.164	0.105	1.560	0.118	-0.042	0.37
l_Kurumsal	-0.418	0.054	-7.780	0	-1	-0.313
l_Vergi	-0.05	0.064	-0.79	0.432	-0.175	0.075
Constant	1.954	0.31	6.300	0	1.347	2.562

Singapur

d_Vergi	0.003	0.077	0.04	0.964	-0.148	0.155
dl_Kurumsal	0.358	0.185	1940	0.053	-0.004	0.721
dl_Vergi	0.01	0.069	0	0.89	-0.126	0.145
l_Kurumsal	-0.738	0.119	-6.220	0	-1	-0.505
l_Vergi	0.015	0.044	0.35	0.728	-0.071	0.102
Constant	3.191	0.602	5.300	0	2.011	4.371

İspanya

d_Vergi	0.016	0.13	0.12	0.904	-0.239	0.271
dl_Kurumsal	0.165	0.168	0.98	0.325	-0.164	0.495
dl_Vergi	-0.074	0.138	-1	0.591	-0.345	0.197
l_Kurumsal	-0.676	0.12	-5.650	0	-1	-0.441
l_Vergi	0.145	0.119	1220	0.222	-0.088	0.377
Constant	2.448	0.497	4.930	0	1.475	3.422

İsveç	d_Vergi	-0.043	0.049	-0.87	0.385	-0.139	0.054
	dl_Kurumsal	-0.134	0.165	-0.82	0.414	-0.457	0.188
	dl_Vergi	0.054	0.057	1	0.346	-0.058	0.166
	l_Kurumsal	-0.346	0.147	-2.360	0.018	-1	-0.058
	l_Vergi	-0.086	0.065	-1330	0.185	-0.213	0.041
	Constant	1.829	0.467	3.910	0	1	2.745

İsviçre	d_Vergi	-0.014	0.338	-0.04	0.967	-0.675	0.648
	dl_Kurumsal	-0.047	0.329	-0.14	0.886	-0.692	0.598
	dl_Vergi	-0.009	0.338	0	0.978	-0.672	0.654
	l_Kurumsal	-0.388	0.242	-1.600	0.11	-1	0.088
	l_Vergi	-0.082	0.137	-0.6	0.549	-0.351	0.186
	Constant	1.943	1198	1.620	0.105	0	4.291

Birleşik Krallık	d_Vergi	0.19	0.165	1150	0.25	-0.133	0.513
	dl_Kurumsal	0.401	0.181	2220	0.027	0.046	0.756
	dl_Vergi	-0.173	0.169	-1.020	0.306	-0.503	0.158
	l_Kurumsal	-0.596	0.107	-5.560	0	-1	-0.386
	l_Vergi	-0.087	0.096	-0.91	0.365	-0.275	0.101
	Constant	2.875	0.428	6.710	0	2.035	3.714

A.B.D.	d_Vergi	0.087	0.178	0.49	0.626	-0.262	0.435
	dl_Kurumsal	0.544	0.214	2540	0.011	0.124	0.964
	dl_Vergi	0.108	0.18	1	0.549	-0.245	0.461
	l_Kurumsal	-0.945	0.203	-4.660	0	-1.343	-0.548
	l_Vergi	0.035	0.169	0.21	0.834	-0.296	0.367
	Constant	4.025	0.787	5.120	0	2.483	5.567

EK TABLO 2. GELİŞMİŞ ÜLKELER PANELİ İÇİN KAMU HARCAMALARI VE KURUMSAL KALİTE ARASINDAKİ UZUN DÖNEMLİ İLİŞKİ – ÜLKELER

		Katsayı	Std. Hata	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
Avustralya	d_KamuHarc	-0.027	0.144	-0.19	0.85	-0.309	0.255
	dl_Kurumsal	-0.037	0.161	-0.23	0.817	-0.353	0.279
	dl_KamuHarc	0.081	0.127	0.64	0.524	-0.167	0.329
	l_Kurumsal	-0.863	0.107	-8.060	0	-1.072	-0.653
	l_KamuHarc	-0.074	0.134	-0.55	0.582	-0.337	0.189
	Constant	4.083	0.624	6.540	0	2.859	5.306
Avusturya	d_KamuHarc	0.006	0.138	0.05	0.964	-0.265	0.278
	dl_Kurumsal	0.286	0.17	1.680	0.093	-0.048	0.62
	dl_KamuHarc	0.275	0.114	2.420	0.015	0.053	0.498
	l_Kurumsal	-0.65	0.144	-4.500	0	-0.933	-0.367
	l_KamuHarc	-0.422	0.123	-3.440	0.001	-0.663	-0.182
	Constant	4.541	0.873	5.200	0	2.830	6.252
Belçika	d_KamuHarc	0.256	0.104	2.460	0.014	0.052	0.459
	dl_Kurumsal	0.017	0.14	0.12	0.902	-0.258	0.293
	dl_KamuHarc	0.367	0.103	3.570	0	0.166	0.569
	l_Kurumsal	-0.679	0.097	-7.010	0	-0.869	-0.489
	l_KamuHarc	-0.093	0.069	-1.350	0.178	-0.228	0.042
	Constant	3.335	0.534	6.240	0	2.288	4.382
Kanada	d_KamuHarc	-0.057	0.137	-0.41	0.68	-0.326	0.213
	dl_Kurumsal	0.028	0.233	0.12	0.904	-0.429	0.485
	dl_KamuHarc	0.11	0.129	0.85	0.393	-0.143	0.363
	l_Kurumsal	-0.778	0.232	-3.350	0.001	-1.233	-0.323
	l_KamuHarc	-0.063	0.078	-0.8	0.422	-0.215	0.09
	Constant	3.686	1.287	2.860	0.004	1.164	6.208
Danimarka	d_KamuHarc	0.129	0.169	0.76	0.446	-0.202	0.459
	dl_Kurumsal	0.237	0.251	0.95	0.343	-0.254	0.728
	dl_KamuHarc	0.047	0.183	0.25	0.8	-0.313	0.406
	l_Kurumsal	-0.382	0.096	-3.960	0	-0.57	-0.193
	l_KamuHarc	0.129	0.133	0.97	0.332	-0.132	0.391
	Constant	1.167	0.736	1.590	0.113	-0.276	2.609
Finlandiya	d_KamuHarc	0.083	0.055	1.500	0.134	-0.025	0.192

dl_Kurumsal	-0.165	0.147	-1.120	0.261	-0.454	0.123
dl_KamuHarc	-0.135	0.042	-3.180	0.001	-0.218	-0.052
l_Kurumsal	-0.485	0.069	-7.080	0	-0.62	-0.351
l_KamuHarc	0.008	0.043	0.17	0.862	-0.077	0.092
Constant	2.145	0.442	4.850	0	1.278	3.012

Fransa

d_KamuHarc	0.134	0.189	0.71	0.479	-0.237	0.505
dl_Kurumsal	0.102	0.214	0.48	0.632	-0.316	0.521
dl_KamuHarc	0.179	0.161	1.110	0.267	-0.137	0.494
l_Kurumsal	-0.599	0.125	-4.790	0	-0.844	-0.354
l_KamuHarc	-0.387	0.1	-3.850	0	-0.584	-0.19
Constant	4.118	0.841	4.900	0	2.470	5.767

Almanya

d_KamuHarc	-0.066	0.094	-0.7	0.487	-0.25	0.119
dl_Kurumsal	0.65	0.137	4.750	0	0.382	0.919
dl_KamuHarc	0.022	0.08	0.27	0.785	-0.134	0.178
l_Kurumsal	-1.023	0.113	-9.090	0	-1.244	-0.802
l_KamuHarc	-0.379	0.094	-4.020	0	-0.564	-0.194
Constant	5.974	0.719	8.310	0	4.565	7.383

Yunanistan

d_KamuHarc	-0.145	0.079	-1.830	0.067	-0.3	0.01
dl_Kurumsal	0.192	0.168	1.140	0.253	-0.138	0.522
dl_KamuHarc	-0.004	0.145	-0.03	0.976	-0.29	0.281
l_Kurumsal	-0.956	0.316	-3.030	0.002	-1.576	-0.337
l_KamuHarc	-0.423	0.197	-2.150	0.031	-0.809	-0.038
Constant	5.727	2.106	2.720	0.007	1.599	9.855

İzlanda

d_KamuHarc	-0.043	0.041	-1.030	0.302	-0.123	0.038
dl_Kurumsal	0.223	0.133	1.680	0.093	-0.037	0.483
dl_KamuHarc	-0.118	0.039	-3.040	0.002	-0.194	-0.042
l_Kurumsal	-0.538	0.062	-8.730	0	-0.658	-0.417
l_KamuHarc	-0.043	0.04	-1.090	0.274	-0.121	0.034
Constant	2.549	0.281	9.060	0	1.997	3.101

İrlanda

d_KamuHarc	-0.065	0.04	-1.640	0.1	-0.143	0.013
dl_Kurumsal	0.375	0.157	2.380	0.017	0.066	0.684
dl_KamuHarc	0.084	0.045	1.860	0.063	-0.004	0.172
l_Kurumsal	-0.734	0.1	-7.300	0	-0.931	-0.537
l_KamuHarc	-0.116	0.038	-3.080	0.002	-0.19	-0.042
Constant	3.665	0.545	6.720	0	2.597	4.734

İsrail	d_KamuHarc	-0.293	0.227	-1.290	0.197	-0.738	0.152
	dl_Kurumsal	0.479	0.101	4.740	0	0.281	0.677
	dl_KamuHarc	-0.186	0.137	-1.360	0.175	-0.455	0.083
	l_Kurumsal	-0.395	0.176	-2.240	0.025	-0.74	-0.049
	l_KamuHarc	-0.358	0.161	-2.220	0.026	-0.673	-0.042
	Constant	2.971	1.155	2.570	0.01	0.707	5.235
İtalya	d_KamuHarc	-0.195	0.232	-0.84	0.402	-0.65	0.26
	dl_Kurumsal	0.474	0.148	3.190	0.001	0.183	0.765
	dl_KamuHarc	-0.031	0.205	-0.15	0.879	-0.432	0.37
	l_Kurumsal	-0.853	0.141	-6.050	0	-1.129	-0.577
	l_KamuHarc	-0.138	0.187	-0.74	0.459	-0.505	0.228
	Constant	4.226	1.226	3.450	0.001	1.822	6.630
Japonya	d_KamuHarc	-0.385	0.109	-3.530	0	-0.598	-0.171
	dl_Kurumsal	0.443	0.192	2.310	0.021	0.068	0.819
	dl_KamuHarc	-0.097	0.113	-0.85	0.393	-0.318	0.125
	l_Kurumsal	-0.793	0.183	-4.320	0	-1.152	-0.433
	l_KamuHarc	0.046	0.066	0.69	0.489	-0.084	0.175
	Constant	3.320	0.925	3.590	0	1.507	5.134
Kore	d_KamuHarc	0.052	0.047	1.110	0.269	-0.04	0.144
	dl_Kurumsal	0.408	0.15	2.720	0.006	0.115	0.702
	dl_KamuHarc	-0.028	0.049	-0.58	0.562	-0.124	0.067
	l_Kurumsal	-1.136	0.143	-7.950	0	-1.416	-0.856
	l_KamuHarc	0.05	0.02	2.580	0.01	0.012	0.089
	Constant	4.771	0.604	7.900	0	3.588	5.955
Lüksemburg	d_KamuHarc	-0.136	0.07	-1.950	0.051	-0.274	0.001
	dl_Kurumsal	-0.368	0.261	-1.410	0.16	-0.88	0.145
	dl_KamuHarc	0.115	0.063	1.830	0.068	-0.008	0.239
	l_Kurumsal	-0.513	0.16	-3.220	0.001	-0.826	-0.201
	l_KamuHarc	-0.238	0.059	-4.050	0	-0.353	-0.123
	Constant	3.176	0.823	3.860	0	1.563	4.790
Hollanda	d_KamuHarc	0.039	0.093	0.42	0.672	-0.143	0.222
	dl_Kurumsal	0.328	0.179	1.840	0.066	-0.022	0.678
	dl_KamuHarc	-0.103	0.094	-1.090	0.276	-0.288	0.082
	l_Kurumsal	-0.409	0.094	-4.350	0	-0.593	-0.224

Yeni Zelanda	l_KamuHarc	0.217	0.074	2.940	0.003	0.072	0.361
	Constant	0.994	0.628	1.580	0.114	-0.237	2.225
	d_KamuHarc	-0.037	0.05	-0.75	0.454	-0.134	0.06
	dl_Kurumsal	0.112	0.153	0.73	0.466	-0.188	0.412
	dl_KamuHarc	-0.123	0.05	-2.470	0.014	-0.221	-0.025
	l_Kurumsal	-0.51	0.073	-7.030	0	-0.653	-0.368
	l_KamuHarc	0.183	0.041	4.440	0	0.102	0.264
Norveç	Constant	1.618	0.397	4.070	0	0.839	2.396
	d_KamuHarc	0.017	0.085	0.2	0.842	-0.15	0.184
	dl_Kurumsal	-0.036	0.166	-0.22	0.827	-0.361	0.289
	dl_KamuHarc	0.09	0.101	0.9	0.37	-0.107	0.288
	l_Kurumsal	-0.831	0.166	-5.000	0	-1.156	-0.505
	l_KamuHarc	-0.164	0.09	-1.830	0.068	-0.34	0.012
	Constant	4.322	1.007	4.290	0	2.349	6.295
Portekiz	d_KamuHarc	-0.087	0.138	-0.63	0.528	-0.357	0.183
	dl_Kurumsal	0.472	0.17	2.780	0.006	0.139	0.805
	dl_KamuHarc	-0.019	0.105	-0.18	0.857	-0.224	0.186
	l_Kurumsal	-0.466	0.05	-9.240	0	-0.565	-0.367
	l_KamuHarc	-0.153	0.054	-2.810	0.005	-0.26	-0.046
	Constant	2.615	0.344	7.600	0	1.941	3.289
Singapur	d_KamuHarc	0.002	0.022	0.08	0.938	-0.042	0.045
	dl_Kurumsal	0.414	0.119	3.480	0	0.181	0.648
	dl_KamuHarc	0.018	0.021	0.89	0.373	-0.022	0.059
	l_Kurumsal	-0.748	0.064	-11.670	0	-0.874	-0.623
	l_KamuHarc	-0.044	0.023	-1.930	0.054	-0.089	0.001
	Constant	3.428	0.279	12.270	0	2.880	3.976
İspanya	d_KamuHarc	-0.356	0.079	-4.530	0	-0.511	-0.202
	dl_Kurumsal	0.207	0.079	2.610	0.009	0.052	0.362
	dl_KamuHarc	0.098	0.077	1.280	0.199	-0.052	0.249
	l_Kurumsal	-1.022	0.067	-15.150	0	-1.154	-0.89
	l_KamuHarc	-0.488	0.049	-10.040	0	-0.583	-0.393
	Constant	6.202	0.432	14.340	0	5.355	7.050
İsveç	d_KamuHarc	-0.037	0.05	-0.74	0.459	-0.134	0.061
	dl_Kurumsal	0.1	0.098	1.020	0.308	-0.092	0.292

dl_KamuHarc	0.088	0.049	1.810	0.07	-0.007	0.184
l_Kurumsal	-0.71	0.059	-12.080	0	-0.825	-0.595
l_KamuHarc	-0.16	0.032	-5.000	0	-0.223	-0.097
Constant	3.793	0.363	10.440	0	3.081	4.505

İsviçre

d_KamuHarc	-0.057	0.196	-0.29	0.773	-0.441	0.328
dl_Kurumsal	-0.02	0.282	-0.07	0.944	-0.573	0.534
dl_KamuHarc	0.142	0.158	0.89	0.372	-0.169	0.452
l_Kurumsal	-0.463	0.177	-2.610	0.009	-0.81	-0.115
l_KamuHarc	-0.275	0.156	-1.760	0.079	-0.581	0.031
Constant	3.015	1.065	2.830	0.005	0.928	5.102

Birleşik Krallık

d_KamuHarc	-0.42	0.139	-3.020	0.003	-0.692	-0.147
dl_Kurumsal	0.124	0.138	0.9	0.366	-0.145	0.394
dl_KamuHarc	-0.27	0.15	-1.800	0.071	-0.564	0.023
l_Kurumsal	-0.712	0.075	-9.540	0	-0.858	-0.566
l_KamuHarc	-0.179	0.043	-4.210	0	-0.262	-0.096
Constant	3.796	0.411	9.240	0	2.991	4.600

A.B.D.

d_KamuHarc	-0.06	0.156	-0.39	0.698	-0.366	0.245
dl_Kurumsal	0.417	0.179	2.320	0.02	0.065	0.768
dl_KamuHarc	-0.379	0.156	-2.440	0.015	-0.684	-0.074
l_Kurumsal	-0.833	0.159	-5.260	0	-1.144	-0.523
l_KamuHarc	0.02	0.065	0.31	0.756	-0.108	0.148
Constant	3.594	0.795	4.520	0	2.037	5.152

EK TABLO 3. GELİŞMİŞ ÜLKELER PANELİ İÇİN KAMU BORÇ STOKU VE KURUMSAL KALİTE ARASINDAKİ UZUN DÖNEMLİ İLİŞKİ – ÜLKELER

		Katsayı	Std. Hata	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
Avustralya	d_KamuBorcu	-0.048	0.063	-0.76	0.445	-0.172	0.076
	dl_Kurumsal	0.055	0.16	0.34	0.733	-0.26	0.369
	dl_KamuBorcu	0.054	0.062	0.88	0.381	-0.067	0.176
	l_Kurumsal	-1.018	0.132	-7.690	0	-1.277	-0.758
	l_KamuBorcu	-0.029	0.015	-1.890	0.059	-0.058	0.001
	Constant	4.564	0.618	7.380	0	3.352	5.775
Avusturya	d_KamuBorcu	0.143	0.145	0.99	0.324	-0.141	0.426
	dl_Kurumsal	0.232	0.224	1.030	0.301	-0.208	0.672
	dl_KamuBorcu	0.023	0.144	0.16	0.87	-0.258	0.305
	l_Kurumsal	-0.604	0.213	-2.830	0.005	-1.022	-0.186
	l_KamuBorcu	-0.064	0.055	-1.150	0.251	-0.172	0.045
	Constant	2.914	1.022	2.850	0.004	0.91	4.917
Belçika	d_KamuBorcu	0.375	0.18	2.090	0.037	0.023	0.727
	dl_Kurumsal	0.183	0.208	0.88	0.377	-0.223	0.59
	dl_KamuBorcu	-0.041	0.157	-0.26	0.793	-0.35	0.267
	l_Kurumsal	-0.542	0.204	-2.660	0.008	-0.942	-0.143
	l_KamuBorcu	0.019	0.053	0.36	0.723	-0.084	0.122
	Constant	2.255	1.091	2.070	0.039	0.117	4.392
Kanada	d_KamuBorcu	0.044	0.082	0.54	0.589	-0.117	0.205
	dl_Kurumsal	-0.077	0.225	-0.34	0.732	-0.519	0.365
	dl_KamuBorcu	0.07	0.084	0.84	0.402	-0.094	0.235
	l_Kurumsal	-0.504	0.16	-3.150	0.002	-0.818	-0.191
	l_KamuBorcu	0.008	0.044	0.18	0.859	-0.078	0.094
	Constant	2.165	0.854	2.530	0.011	0.491	3.840
Danimarka	d_KamuBorcu	0.04	0.069	0.58	0.56	-0.095	0.176
	dl_Kurumsal	0.325	0.342	0.95	0.341	-0.345	0.995
	dl_KamuBorcu	-0.041	0.064	-0.64	0.52	-0.168	0.085
	l_Kurumsal	-0.452	0.112	-4.040	0	-0.672	-0.233
	l_KamuBorcu	0.057	0.021	2.710	0.007	0.016	0.099
	Constant	1.745	0.513	3.400	0.001	0.739	2.751
Finlandiya	d_KamuBorcu	-0.075	0.04	-1.860	0.063	-0.154	0.004

	dl_Kurumsal	-0.305	0.208	-1.460	0.144	-0.713	0.104
	dl_KamuBorcu	0.01	0.031	0.33	0.742	-0.05	0.071
	l_Kurumsal	-0.493	0.094	-5.260	0	-0.677	-0.309
	l_KamuBorcu	-0.021	0.022	-0.93	0.355	-0.064	0.023
	Constant	2.255	0.482	4.680	0	1.311	3.199
Fransa	d_KamuBorcu	0.11	0.109	1.010	0.311	-0.103	0.323
	dl_Kurumsal	0.081	0.242	0.33	0.739	-0.393	0.554
	dl_KamuBorcu	0.02	0.099	0.21	0.837	-0.174	0.215
	l_Kurumsal	-0.76	0.155	-4.900	0	-1.064	-0.456
	l_KamuBorcu	-0.139	0.027	-5.170	0	-0.191	-0.086
	Constant	3.831	0.753	5.090	0	2.356	5.306
Almanya	d_KamuBorcu	0.039	0.085	0.46	0.642	-0.127	0.206
	dl_Kurumsal	0.471	0.121	3.900	0	0.234	0.708
	dl_KamuBorcu	-0.318	0.075	-4.250	0	-0.464	-0.171
	l_Kurumsal	-1.146	0.114	-10.040	0	-1.369	-0.922
	l_KamuBorcu	0.063	0.023	2.700	0.007	0.017	0.108
	Constant	4.776	0.479	9.970	0	3.838	5.715
Yunanistan	d_KamuBorcu	-0.258	0.088	-2.920	0.003	-0.43	-0.085
	dl_Kurumsal	0.117	0.213	0.55	0.583	-0.3	0.534
	dl_KamuBorcu	-0.024	0.095	-0.25	0.805	-0.211	0.163
	l_Kurumsal	-0.584	0.099	-5.890	0	-0.778	-0.389
	l_KamuBorcu	-0.08	0.033	-2.400	0.016	-0.145	-0.015
	Constant	2.851	0.529	5.390	0	1.814	3.889
İzlanda	d_KamuBorcu	-0.015	0.013	-1.220	0.222	-0.04	0.009
	dl_Kurumsal	0.131	0.12	1.100	0.272	-0.103	0.366
	dl_KamuBorcu	-0.046	0.014	-3.390	0.001	-0.072	-0.019
	l_Kurumsal	-0.645	0.068	-9.530	0	-0.778	-0.512
	l_KamuBorcu	-0.014	0.009	-1.510	0.131	-0.031	0.004
	Constant	2.886	0.323	8.930	0	2.253	3.520
İrlanda	d_KamuBorcu	-0.031	0.032	-0.94	0.345	-0.094	0.033
	dl_Kurumsal	0.509	0.156	3.260	0.001	0.203	0.815
	dl_KamuBorcu	-0.034	0.035	-0.98	0.328	-0.103	0.035
	l_Kurumsal	-1.027	0.159	-6.450	0	-1.338	-0.715
	l_KamuBorcu	-0.065	0.021	-3.150	0.002	-0.106	-0.025
	Constant	4.777	0.783	6.100	0	3.242	6.312

İsrail	d_KamuBorcu	-0.342	0.242	-1.420	0.157	-0.815	0.132
	dl_Kurumsal	0.567	0.125	4.550	0	0.323	0.812
	dl_KamuBorcu	0.043	0.223	0.19	0.846	-0.394	0.481
	l_Kurumsal	-0.459	0.165	-2.790	0.005	-0.782	-0.136
	l_KamuBorcu	-0.055	0.061	-0.89	0.371	-0.175	0.065
	Constant	2.097	0.75	2.800	0.005	0.627	3.567
İtalya	d_KamuBorcu	-0.01	0.138	-0.07	0.942	-0.281	0.261
	dl_Kurumsal	0.464	0.141	3.300	0.001	0.188	0.74
	dl_KamuBorcu	-0.181	0.139	-1.290	0.195	-0.454	0.093
	l_Kurumsal	-0.833	0.12	-6.950	0	-1.068	-0.598
	l_KamuBorcu	-0.042	0.077	-0.54	0.588	-0.193	0.109
	Constant	3.767	0.731	5.150	0	2.335	5.200
Japonya	d_KamuBorcu	-0.547	0.207	-2.640	0.008	-0.952	-0.141
	dl_Kurumsal	0.338	0.176	1.930	0.054	-0.006	0.683
	dl_KamuBorcu	0.05	0.166	0.3	0.761	-0.275	0.376
	l_Kurumsal	-1.084	0.184	-5.900	0	-1.445	-0.724
	l_KamuBorcu	-0.042	0.017	-2.450	0.014	-0.076	-0.008
	Constant	4.968	0.827	6.010	0	3.347	6.589
Kore	d_KamuBorcu	-0.01	0.056	-0.17	0.863	-0.119	0.1
	dl_Kurumsal	0.156	0.17	0.92	0.358	-0.177	0.488
	dl_KamuBorcu	-0.121	0.051	-2.370	0.018	-0.222	-0.021
	l_Kurumsal	-0.906	0.174	-5.220	0	-1.246	-0.566
	l_KamuBorcu	0.001	0.01	0.09	0.931	-0.019	0.021
	Constant	3.893	0.735	5.300	0	2.452	5.333
Lüksemburg	d_KamuBorcu	0.019	0.021	0.93	0.351	-0.021	0.06
	dl_Kurumsal	-0.333	0.275	-1.210	0.226	-0.871	0.206
	dl_KamuBorcu	0.032	0.021	1.530	0.127	-0.009	0.073
	l_Kurumsal	-0.575	0.228	-2.520	0.012	-1.023	-0.128
	l_KamuBorcu	-0.009	0.008	-1.140	0.256	-0.025	0.007
	Constant	2.569	1.040	2.470	0.014	0.53	4.608
Hollanda	d_KamuBorcu	0.011	0.055	0.2	0.841	-0.097	0.119
	dl_Kurumsal	0.223	0.162	1.370	0.17	-0.096	0.541
	dl_KamuBorcu	-0.076	0.049	-1.530	0.126	-0.172	0.021
	l_Kurumsal	-0.452	0.095	-4.740	0	-0.638	-0.265

Yeni Zelanda	l_KamuBorcu	0.076	0.023	3.280	0.001	0.031	0.122
	Constant	1.660	0.487	3.410	0.001	0.705	2.615
	d_KamuBorcu	0.015	0.034	0.45	0.651	-0.051	0.082
	dl_Kurumsal	-0.299	0.191	-1.570	0.117	-0.674	0.075
	dl_KamuBorcu	0.077	0.027	2.860	0.004	0.024	0.13
	l_Kurumsal	-0.411	0.136	-3.030	0.002	-0.677	-0.145
	l_KamuBorcu	0.027	0.014	1.930	0.054	0	0.054
Norveç	Constant	1.705	0.646	2.640	0.008	0.439	2.971
	d_KamuBorcu	-0.038	0.028	-1.370	0.171	-0.093	0.017
	dl_Kurumsal	-0.17	0.171	-0.99	0.321	-0.506	0.166
	dl_KamuBorcu	-0.032	0.026	-1.210	0.225	-0.083	0.02
	l_Kurumsal	-0.467	0.135	-3.450	0.001	-0.732	-0.202
	l_KamuBorcu	0.007	0.019	0.39	0.698	-0.03	0.045
	Constant	2.014	0.633	3.180	0.001	0.774	3.255
Portekiz	d_KamuBorcu	-0.113	0.065	-1.740	0.082	-0.241	0.014
	dl_Kurumsal	0.31	0.167	1.850	0.064	-0.018	0.637
	dl_KamuBorcu	-0.088	0.075	-1.170	0.243	-0.235	0.06
	l_Kurumsal	-0.509	0.056	-9.040	0	-0.619	-0.399
	l_KamuBorcu	-0.041	0.017	-2.500	0.012	-0.074	-0.009
	Constant	2.375	0.291	8.150	0	1.804	2.946
Singapur	d_KamuBorcu	-0.034	0.049	-0.7	0.486	-0.13	0.062
	dl_Kurumsal	0.426	0.156	2.730	0.006	0.12	0.731
	dl_KamuBorcu	-0.011	0.044	-0.25	0.802	-0.098	0.076
	l_Kurumsal	-0.74	0.094	-7.860	0	-0.925	-0.556
	l_KamuBorcu	0.006	0.024	0.26	0.793	-0.041	0.053
	Constant	3.208	0.37	8.680	0	2.484	3.933
İspanya	d_KamuBorcu	-0.255	0.056	-4.580	0	-0.364	-0.146
	dl_Kurumsal	0.377	0.102	3.710	0	0.178	0.576
	dl_KamuBorcu	-0.031	0.059	-0.52	0.602	-0.147	0.085
	l_Kurumsal	-1.153	0.095	-12.160	0	-1.338	-0.967
	l_KamuBorcu	-0.14	0.022	-6.430	0	-0.183	-0.097
	Constant	5.520	0.47	11.750	0	4.599	6.441
İsveç	d_KamuBorcu	0.008	0.027	0.3	0.761	-0.044	0.06
	dl_Kurumsal	0.123	0.113	1.080	0.28	-0.1	0.345

dl_KamuBorcu	-0.011	0.022	-0.48	0.631	-0.054	0.033
l_Kurumsal	-0.681	0.09	-7.540	0	-0.859	-0.504
l_KamuBorcu	-0.038	0.01	-3.740	0	-0.057	-0.018
Constant	3.149	0.436	7.220	0	2.295	4.004

İsviçre

d_KamuBorcu	-0.069	0.083	-0.83	0.406	-0.231	0.093
dl_Kurumsal	0.04	0.212	0.19	0.851	-0.376	0.456
dl_KamuBorcu	0.027	0.074	0.37	0.709	-0.117	0.172
l_Kurumsal	-0.364	0.131	-2.770	0.006	-0.621	-0.107
l_KamuBorcu	-0.137	0.033	-4.150	0	-0.201	-0.072
Constant	2.121	0.608	3.490	0	0.929	3.313

Birleşik Krallık

d_KamuBorcu	-0.22	0.086	-2.560	0.011	-0.388	-0.051
dl_Kurumsal	0.263	0.156	1.690	0.092	-0.043	0.568
dl_KamuBorcu	-0.085	0.087	-0.97	0.333	-0.256	0.087
l_Kurumsal	-0.911	0.117	-7.780	0	-1.141	-0.682
l_KamuBorcu	-0.025	0.016	-1.580	0.114	-0.056	0.006
Constant	4.088	0.548	7.470	0	3.015	5.162

A.B.D.

d_KamuBorcu	-0.079	0.127	-0.62	0.532	-0.328	0.169
dl_Kurumsal	0.484	0.181	2.670	0.008	0.128	0.839
dl_KamuBorcu	-0.161	0.134	-1.200	0.231	-0.425	0.102
l_Kurumsal	-1.010	0.162	-6.240	0	-1.327	-0.693
l_KamuBorcu	0.058	0.029	1.970	0.049	0	0.115
Constant	4.165	0.74	5.630	0	2.715	5.615

EK TABLO 4. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER PANELİ İÇİN VERGİ GELİRLERİ VE KURUMSAL KALİTE ARASINDAKİ UZUN DÖNEMLİ İLİŞKİ – ÜLKELER

Westerlund ECM Panel Eşbütünleşme Testi

		Katsayı	Std. Hata	z	P>z	%95 Güven Aralığı	
Bulgaristan	log_Vergi L1.	-0.003	0.064	-0.05	0.957	-0.129	0.122
	_cons trend	1.203	0.698	1.720	0.085	-0.165	2.570
	log_Kurumsal L1.	-0.28	0.143	-1.960	0.05	-0.56	-0.001
	log_Vergi D1.	-0.047	0.092	-0.52	0.605	-0.227	0.132
Şili	log_Vergi L1.	-0.001	0.106	-0.01	0.993	-0.208	0.206
	_cons trend	1.276	0.481	2.650	0.008	0.334	2.219
	log_Kurumsal L1.	-0.294	0.133	-2.200	0.028	-0.555	-0.033
	log_Vergi D1.	0.002	0.112	0.02	0.983	-0.217	0.222
Kosta Rika	log_Vergi L1.	-0.136	0.061	-2.240	0.025	-0.255	-0.017
	_cons trend	1.512	0.511	2.960	0.003	0.511	2.514
	log_Kurumsal L1.	-0.269	0.113	-2.380	0.017	-0.49	-0.048
	log_Vergi D1.	-0.095	0.093	-1.030	0.303	-0.277	0.086
Dominik Cumhuriyeti	log_Vergi L1.	-0.008	0.066	-0.11	0.909	-0.137	0.122
	_cons trend	0.901	0.38	2.370	0.018	0.155	1.646
	log_Kurumsal L1.	-0.21	0.101	-2.070	0.038	-0.408	-0.012
	LD.	0.258	0.163	1.580	0.113	-0.061	0.577
	log_Vergi						

	D1.	-0.043	0.093	-0.47	0.642	-0.227	0.14
	LD.	0.175	0.072	2.440	0.015	0.034	0.316
	log_Vergi						
	L1.	-0.05	0.158	-0.32	0.75	-0.36	0.259
	_cons	1.160	0.91	1.280	0.202	-0.623	2.943
	trend						
Macaristan	log_Kurumsal						
	L1.	-0.229	0.114	-2.020	0.044	-0.452	-0.006
	LD.	0.397	0.154	2.570	0.01	0.094	0.7
	log_Vergi						
	D1.	-0.422	0.145	-2.920	0.004	-0.706	-0.138
	LD.	-0.096	0.109	-0.88	0.377	-0.309	0.117
	log_Vergi						
	L1.	-0.114	0.318	-0.36	0.719	-0.737	0.508
	_cons	1.438	0.994	1.450	0.148	-0.511	3.387
	trend						
Endonezya	log_Kurumsal						
	L1.	-0.285	0.14	-2.030	0.043	-0.56	-0.009
	log_Vergi						
	D1.	-0.065	0.307	-0.21	0.833	-0.667	0.537
	log_Vergi						
	L1.	0.08	0.128	0.63	0.531	-0.17	0.331
	_cons	0.703	0.328	2.150	0.032	0.061	1.346
	trend						
Peru	log_Kurumsal						
	L1.	-0.222	0.099	-2.250	0.024	-0.415	-0.029
	log_Vergi						
	D1.	-0.013	0.198	-0.07	0.946	-0.402	0.375
	log_Vergi						
	L1.	-0.058	0.113	-0.51	0.607	-0.28	0.163
	_cons	1.611	0.76	2.120	0.034	0.123	3.100
	trend						
Romanya	log_Kurumsal						
	L1.	-0.34	0.123	-2.760	0.006	-0.582	-0.098
	log_Vergi						
	D1.	-0.025	0.127	-0.2	0.843	-0.273	0.223
Güney Afrika	log_Vergi						

	L1.	-0.394	0.115	-3.420	0.001	-0.62	-0.168
	_cons trend	3.389	0.649	5.220	0	2.116	4.662
	log_Kurumsal						
	L1.	-0.5	0.123	-4.060	0	-0.741	-0.259
	LD.	-0.027	0.171	-0.16	0.873	-0.363	0.308
	log_Vergi						
	D1.	-0.023	0.216	-0.11	0.914	-0.446	0.399
	LD.	0.347	0.211	1.650	0.1	-0.066	0.761
Tayland	log_Vergi						
	L1.	-0.17	0.161	-1.060	0.29	-0.486	0.145
	_cons trend	1.051	0.755	1.390	0.164	-0.429	2.532
	log_Kurumsal						
	L1.	-0.14	0.104	-1.340	0.18	-0.344	0.064
	log_Vergi						
	D1.	-0.004	0.184	-0.02	0.982	-0.364	0.356
Türkiye	log_Vergi						
	L1.	-0.091	0.116	-0.78	0.432	-0.318	0.136
	_cons trend	1.616	0.549	2.940	0.003	0.54	2.693
	log_Kurumsal						
	L1.	-0.336	0.135	-2.490	0.013	-0.6	-0.071
	log_Vergi						
	D1.	0.224	0.211	1.060	0.288	-0.19	0.638
Mısır	log_Vergi						
	L1.	0.037	0.097	0.38	0.705	-0.154	0.228
	_cons trend	0.496	0.348	1.420	0.155	-0.187	1.179
	log_Kurumsal						
	L1.	-0.145	0.096	-1.510	0.131	-0.334	0.043
	LD.	0.235	0.184	1.280	0.201	-0.125	0.595
	log_Vergi						
	D1.	0.104	0.138	0.75	0.45	-0.166	0.374
	LD.	0.335	0.136	2.470	0.014	0.069	0.601
Uruguay	log_Vergi						
	L1.	-0.031	0.059	-0.53	0.597	-0.148	0.085

_cons	1.375	0.491	2.800	0.005	0.412	2.337
trend						
log_Kurumsal						
L1.	-0.3	0.118	-2.540	0.011	-0.532	-0.069
log_Vergi						
D1.	-0.021	0.081	-0.26	0.793	-0.181	0.138

ÖZGEÇMİŞ

Sinan ATAER, lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü'nde tamamlamış, yüksek lisans derecesini de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı'ndan almıştır. Aynı enstitü ve anabilim dalında doktora eğitimine devam etmektedir. 2011 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamış, 2012 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü'nde görevlendirilmiş ve burada 2016 yılına kadar çalışmıştır. 2016 yılından beri İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü'nde görev yapmaktadır. Maliye teorisi, kamu ekonomisi ve kurumsal iktisat alanlarında akademik çalışmaları bulunmaktadır.